

تصویر ابو عبد الرحمن العکری

د. سەلاحەدین راستگەندی

شەڕە لەبەرگراوەکە

کۆڕبەشی بو کۆڕبەشی : کلۆد ئەدەبی

شەرد لەبەرکراوەکە

راپۆرتیک لە کوردستانەوه

شەره لەبیرکراوەکە

راپۆرتیک لە کوردستانەوه

نووسینی: د. سەلاحەدین راستگەلدی

وه‌رگیرانی: کاوه نهمین

ناوی کتیب: شەڕە لەبەرکراوەکە - راپۆرتیک لە کوردستانەوه
 دانانی: د. سەلاحەدین راستگەلدی
 گۆپینی بۆ کوردی: کاوە ئەمین
 پلاوکرێوەی ئاراس - ژمارە: ۳۰۹
 دەرھێنانی ھونەری: بەدران ئەحمەد حەبیب
 دەرھێنانی بەرگ: ئاراس ئەکرەم
 ھەڵەگری: ھەندرتین شێرزاد
 ھەڵەگری سەرکۆمپیوتەر: عەزیز عەبدولخالیق
 سەرپەرشتیی چاپ: ناوڕەحمانی حاجی مەحمود
 چاپی یەکەم ، ھەولێر - ۲۰۰۴
 لە کتیبخانەی بەرتۆبەررایەتیی گشتیی پۆشنیییری و ھونەر لە ھەولێر ژمارە
 (۱۵۷) ی سالی ۲۰۰۴ ی دراوەتن

نهم و مرگيرانه پيشكش به:

- يادی سروزک مستفا بارزانی و یاوه ره‌کانی له کاروانه پرشکۆکه یان بۆ سۆقیهت.

- يادی هه‌موو قوربانیه‌کانی شۆرشى نه‌یلولى مەزن، له نێواندا باوكم شه‌هید حمه‌مه‌نه‌مین گولچين كه له ١٦ ئابی ١٩٧٤دا له چيای گۆره‌ز له شه‌رى داگیركه‌رانى عێراقیدا گیانی له ده‌ست دا.

- به‌دایكى خوشه‌ويستم كه هه‌موو ژيانى پيشكشى ئيمه‌ كرد.

چهند بهیشت

نهم کتیه له سالی ۱۹۶۷دا له گهرمه‌ی شۆرشى نه‌یلولدا به‌زمانى سوتدى بلاقراوه‌ته‌وه، بۆ نه‌وه‌ی کیشه و تراژیدیای کورد له باشووری کوردستاندا به‌خړته پيش چاوى خه‌لکى سوتد و ده‌سه‌لاتدارانى نه‌و ولاته. کتیه‌که له شتویه ریتیورتازیکى دووردرتژدا نووسراوه و گهلتيك زانیاری به‌نرخى تیدایه که بۆ خوینه‌رى کورد، به‌تایبه‌تى نه‌وانه‌ی بیانه‌ویت له‌سه‌ر شۆرشى نه‌یلول لیتکۆلینه‌وه به‌کن، به‌سوود ده‌بیت.

شۆرشى نه‌یلول لاپه‌ریه‌کى گرنگى میژروى مۆدیرنى کورده، که ده‌کرت سه‌دان وتار و کتیب و تیزی نه‌کادییى له‌سه‌ر بنووسرت. چونکه له شۆرشى نه‌یلولدا به‌تایبه‌تى دواى ۱۱ى نادارى ۱۹۷۰، گه‌لى کورد به‌هه‌موو چین و توژه‌کانییه‌وه له‌ده‌ورى شۆرشى نه‌یلول و سه‌رکرده‌ی شۆرشه‌که مسته‌فا بارزانى نه‌مر کۆبووبونه‌وه.

له‌م کتیه‌دا نووسه‌ر که بۆخۆ کوردیکى باکووری کوردستانه، راستگۆزانه‌ باسى رووداو و تاوانه‌کانى ده‌وله‌تى داگیرکهرى عیراقى ده‌کات دژ به‌گه‌لى کورد. نهم کتیه ده‌یان دیکۆمینتى گرنگ له‌خۆ ده‌گرت، له‌ ناوى نه‌و گونده‌وه به‌گره که له‌لایه‌ن سوپای عیراقییه‌وه سوتینراون هه‌تا ده‌گاته گفتوگۆکردن له‌گه‌ل به‌رپرسانى شۆرش به‌تایبه‌تى بارزانى نه‌مر و، زیندانییه سیاسیه‌کانى کورد له‌ گرتوخانه‌کانى عیراقدا، له‌گه‌ل ده‌یان وینه‌ی به‌نرخ.

پشویسته نه‌وه‌ش بلیتم که نووسه‌ر له‌ نووسینی ناوى گونده‌کان و نه‌و مرۆفانه‌ی که ناویان هاتوه له‌م ریتیورتازه‌دا، ره‌چاوى زمانى سوتدى کردوه، ره‌نگه له‌ نووسینه‌وه‌ی ناوه‌کان به‌کوردی هه‌له‌ کرابیت، بۆیه له‌ نیستاره داواى لیتبوردن له‌وانه ده‌که‌م که ناوه‌کانیان به‌دروستی نه‌نووسرابیت، به‌تایبه‌تى ناوى گونده‌کان، نه‌گه‌ر خیره‌ومه‌ندیک له

شونتیکدا ناوی گوندیکی بههله بینی و له راستیه‌که‌ی ناگادارمان
بکات، پتیشه‌کی سویاسی ده‌کم.

نووسەر ناوی کۆمه‌لێک سەرچاوه‌ی نووسیه له کۆتایی کتێبه‌که‌دا که له
هیچ شونتیکێ کتێبه‌که‌دا به‌کاری نه‌هێناون، منیش به‌پتوبستم نه‌زانی
جارتیکی تر بیاننووسمه‌وه. ده‌بێت نه‌وه‌ش ده‌ستیشان بکه‌م که لێره و
له‌وێ نه‌ندیک جار په‌ره‌گرافیک یانیش دێرێکم په‌راندبێ، به‌بێ نه‌وه‌ی
هیچ له‌ ناوه‌ڕۆکی باسه‌که‌ بگۆڕیت. هه‌روه‌ها له‌ جیاتی ده‌سته‌واژه‌ی
"باکووری عێراق" باشووری کوردستانم به‌کارهێناوه.

سویاسی هه‌مسو نه‌وانه ده‌کم که له‌م کاره‌دا هاوکاریان کردووم،
به‌تایه‌ت کاک هاوڕێ باخه‌وان و کاک ناکو محهمه‌د و هاوسه‌ره‌که‌م تارا
خان.

وه‌رگێڕ

kawa-amin@hotmail.com

بیشهکی جایی سۆیدی

کیشمی تراژیدیای نیتوان کورد و عه‌ره‌ب له کوردستان (مه‌به‌ست باشووری کوردستانه)، به‌پیتجه‌وانه‌ی بۆ‌غوونه باشووری نه‌فریقا، رۆدیسا و فیتتام، سه‌رنجی دنیای بۆ‌لا رانه‌کیشراوه.

بۆیه نيمه کۆمیتیه‌کی کوردی سۆیدیماڤ دامه‌زراندووه به‌و مه‌به‌سته‌ی که بتوانین سه‌رنجی خه‌لک و تیتگه‌یشتیان بۆ‌ره‌وشی کورد رابیکیشین.

بۆ‌ئهو مه‌به‌سته‌ش دوو رینگاماڤ هه‌لبژاردووه. یه‌که‌میان بلاوکردنه‌وه‌ی زانیاری له‌سه‌ر کورد و دووه‌میش به‌شێوه‌یه‌کی کرداری بتوانین هاوکاری مرقۆانه بگه‌یه‌نین به‌کورد، ده‌بیت هه‌رچی زووتره‌ شه‌ری مالمۆترانکه‌رانه‌ی دژ به‌کورد رابگیریت. هێزه‌کانی عێراقی تاکتیکی ته‌خت کردن له‌گه‌ڵ خاکی، پیاده‌ ده‌که‌ن و، به‌زانییه‌وه‌ گونده‌ کوردیه‌کان یه‌ک له‌ دوا‌ی یه‌ک ده‌سوتین، که له‌ نه‌ه‌جامیشدا خه‌لکی مه‌ده‌نی کورد رۆبه‌رووی دژواری ده‌بنه‌وه.

دوا‌ی نه‌وه‌ی که زانیاری بێتلايه‌نه‌مان کۆکردۆته‌وه، کۆمیتیه‌ی کوردی ها‌تۆته‌ نه‌و به‌روایه‌ی که پاکتاوی ره‌گه‌زی به‌و شێوه‌یه‌ی که له‌ پرۆگرامی نه‌ته‌وه یه‌که‌گرتووه‌کاندا پێناسه‌کراوه له‌ کوردستاندا پیاده‌ ده‌کری‌ت.

ژماره‌یه‌کی زۆر رێک‌خراوی گه‌وره‌ی سۆیدی پشتیوانی کاره‌کاڤان ده‌که‌ن. هه‌روه‌ها هه‌ندیک هه‌نگاوماڤ ناوه‌ له‌گه‌ڵ وه‌زاره‌تی ده‌ره‌وه‌ی سۆید و خاچی سووری سۆیدی له‌ په‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵ ره‌وشی کورددا.

به‌خۆش‌حالییه‌وه‌ ژماره‌یه‌کی زۆر هاوولاتی سۆیدی سه‌ر به‌پارته جیاوازه‌کان و نیدیۆلۆژییه‌کان ئاماده‌یی خۆیان بۆ پشتیوانی له‌ کاره‌کاڤان نیشان داوه.

کۆمیتیه‌که‌مان داوا‌ی له‌ نه‌ته‌وه یه‌که‌گرتووه‌کان و خاچی سووری

نیتودوله‌تی کردوو که له پله‌ی یه‌که‌مدا چاودتیر بنترین بۆ‌ئو ناوچانه‌ی که شه‌ریان تیدایه، تا بتوانن به‌چاری خۆیان ره‌وشی ناوچه‌که ببینن.

هه‌روه‌ها کۆمیته‌که داوای له‌و رێکخه‌راوانه کردوو که چالاکانه پتداویستی و هاوکاری بۆ‌ئو ناوچانه بنترین بۆ‌ئو‌ی هاوکاری ژن و پیر و په‌که‌وتوو‌ه‌کان و مندالان بکه‌ن. ئه‌و یارمه‌تیانه، خواردن، جلوه‌رگ و ده‌رمان و چادر و شتی له‌و باب‌ه‌ته له‌ خۆ بگرت.

داوای ئه‌وه کۆمیته‌که‌مان به‌یاری دا که چاودتیری سه‌ر به‌کۆمیته‌که‌مان سه‌ردانی ناوچه‌که بکات. چاودتیره‌که سه‌ردانی کوردستان بکات به‌مه‌به‌ستی ئه‌وه‌ی که له‌ نزیکه‌وه به‌شێوه‌یه‌کی بێ‌لایه‌نانه بتوانیت له‌سه‌ر ره‌وشی خه‌لکی مه‌ده‌نی کورد لێکۆلینه‌وه بکات و له‌ راستی و دروستی ئه‌و هه‌والانه‌ی له‌مه‌ر نه‌شکه‌نجه به‌دژی زیندانیانی کورد بکۆلتیه‌وه. له‌ کۆتاییدا پێشنیازی به‌جێ به‌کۆمیته‌که‌ بدریت که نایا به‌ج جورێک بتوانیت هاوکاری مرۆفانه بگه‌یه‌نیته‌ خه‌لکی کورد. بۆ‌یه به‌یارمان دا که دوکتۆری ده‌رمان، سه‌لاحه‌دین راستگه‌لدی بنترین بۆ‌ ناوچه‌که بۆ‌ئو‌ی بتوانیت زانیاری پێویست به‌ده‌ست بکات.

داوای ئه‌وه‌ی که کۆمیته‌که له‌ راپۆرته‌که‌ی دوکتۆر راستگه‌لدی کۆلییه‌وه، گه‌یشه‌ ئه‌و به‌روایه‌ی که ناوه‌ڕۆکی راپۆرته‌که‌ بخاته به‌رده‌می کۆمه‌لگای سویدی که به‌چاوێکی پۆزه‌تیفه‌وه له‌ کاره‌کانی نێسه‌ ده‌روانن. بۆ‌یه پێشنیازی چاپکردنی راپۆرته‌که‌مان به‌ستیفه‌تسه‌ی کلتور و ناتور کرد، که به‌شێک له‌ کاره‌کانیان بریتییه له‌ «دژایه‌تی بیره‌ تۆتالیستاره‌ ده‌وله‌تیه‌کان و، هه‌روه‌ها ده‌سته‌به‌رکردنی نازادی سیاسی و نابووری». ئه‌وانیش پێشنیازه‌که‌یان قبول کرد و به‌یاریان دا که پاره‌ی زیاده‌ی کتێبه‌که‌ بدریت به‌کۆمیته‌ی کوردی بۆ‌ راپه‌راندنی کاره‌کانی.

به‌ هیوای ئه‌وه‌ین که نهم راپۆرتی له‌سه‌ر کوردستان بگه‌ته به‌شێکی

گه وره‌ی کۆمه‌لگا که مان و ، نهوانیش به‌شینه‌یه‌کی چالاکانه و هاوکارانه بۆ
سه‌رنج پراکێشانی کۆمه‌لگا بۆ سه‌ر په‌وشی ناله‌باری کورد تی بکۆشن،
به‌لکو نه‌مه‌ خوايه ، کۆتایی به‌تر لۆدیای نه‌و گه‌له‌ بیت.

میرتا هانسۆن - سه‌رۆک، نۆلف گ. تانده‌بیرگی جیگر

یان. ئا. نورده‌لاندر - سکرته‌یره

له‌ای به‌پرسی بارستانی سنووری کوردی

له‌ نیواری ١٨ نابی ١٩٦٦دا، پیتش نه‌وی تاریکی شه‌و فرسه‌ت به‌یتن، به‌دزیسه‌وه سنووری کوردستانی عیبراقم به‌ری. ناوی ڕێگاکه‌ و نه‌و هاوڕێپانه‌ی که‌ له‌ راستیدا منیان به‌قاچاخی برد بۆ ناو کوردستان، نه‌هینییه‌که‌، نه‌م نه‌هینییه‌ ده‌پاریزم، هه‌تا نه‌و کاته‌ی ناشتی له‌ ناوچه‌که‌دا به‌رقه‌رار ده‌بیت.

له‌ سه‌ره‌تا‌دا، خۆم وه‌کو کورمه‌که‌ به‌ییه‌که‌ ده‌بینیه‌وه که‌ تازه‌ له‌ قوتابخانه‌یه‌کی نوێدا ده‌ست به‌خوێندن بکات. له‌ هه‌رچوار لاسه‌وه‌ ده‌موچاوه‌کان نوێ و نه‌ناسراو بوون، که‌ به‌چاوێکی گوماناناوییه‌وه‌ تێیان ده‌روانیم. چه‌ندین ده‌قیقه‌ی دوور و درێژ و دژوار چاوه‌ڕێم کرد هه‌تا دوو قسه‌مان گۆڕیه‌وه‌.

له‌ راستیدا، یازده‌ ڕۆژ به‌ناو ڕێگا نه‌هینییه‌کاندا ڕێگام به‌ری تا گه‌یشتمه‌ کوردستان. به‌لام هه‌شتا زۆرم مابوو تا بگه‌مه‌ شوێنی مه‌به‌ست. دوو ڕێگام له‌به‌ردا بوو که‌ هه‌لیبژێرم. یان نه‌وه‌تا ده‌بیت به‌شێوه‌یه‌ک ڕێگایه‌ک بدۆزمه‌وه‌ تا خۆم بگه‌یه‌مه‌ به‌ره‌گای ژه‌نه‌راڵ بارزانی، یاخود ده‌بیت خۆم بگه‌یه‌مه‌ لای بیروزی راپه‌راندنی شوڕای شوڕشی کورد، بۆ نه‌وه‌ی مۆله‌تیان لێ وه‌ریگرم تا له‌سه‌ر په‌هوشی ژبانی خه‌لکی سڤیلی کورد لیتکۆلینه‌وه‌ بکه‌م.

به‌پرسی پارێزه‌ری سنوور لای خۆی هه‌شتیه‌وه‌ به‌و مه‌به‌سته‌ی که‌ له‌ نزیکترین فرسه‌تدا په‌وانه‌ی لای ژه‌نه‌راڵ بارزانییم بکات. هانگی کرد که‌ گوته‌ کاغه‌زێکی بۆ بێن، له‌به‌ر ڕووناکی لۆکسه‌که‌دا چه‌ند دێرێکی ده‌ریاره‌ی کۆمیته‌ی سۆیدی-کوردی و مه‌به‌ستیان له‌ ناردنی چاودێرێکیان بۆ کوردستانی عیراق، نووسی. کاغه‌زه‌که‌ی نووشتا نه‌وه‌ به‌شێوه‌یه‌ک که‌ له‌ زه‌رفێکی بچووکدا جێگای بیه‌ته‌وه‌ و چه‌ند دێرێکی له‌سه‌ر به‌رگی زه‌رفه‌که‌

نووسی و دای به پیتشمه رگه یک که کلاشینکو فیتیکی پرووسی و سق دانه شانه‌ی پر له فیشه کی له خوی به ستبوو. پاشان خانه خوتیکم پرووی دهمی کرده من و وتی: نیمه له ژهنه رال بارزانی ده پرسین که ناخو وه ختی هه به لهم چند پرژدها بتانبینی. پیم و ابو که نامه به رتیک نامه که ده بات بز باره گسای بارزانی و، ده بیت چندین رژی نادیار چاوه ری بکات بز وه لاهه کی جا به نه رتیی بیت یان نه خیر. ناخو شترین شت نه وه بو که من به دهستی به تال بگه رتیه وه.

پیش نه وهی کا برای نامه بهر بگه رتیه وه، ده عوه تی چاوار دنه وه یان کردم و نزیکه ی نیو سه عاتیک قسه مان کرد، پیتشمه رگه که گه رایه وه و نامه یه کی پیچراوه یی له شیوه ی نه نامه یی که له گه ل خوی بر دبووی هتیا یه وه و دایه دهست خانه خوتیکم. نامه کی کرده وه و پاش نه وه ی خوتندیه وه پیتی راگه یاندم که ره نگه لهم رژه ده رال بارزانی به توانیت بتبینیت. نه وه لاهه خیرایه وای لیکردم که بروا بکم که من له نزیک باره گای ژهنه رال بارزانیم. راستیییه که ی نه وه بو که نامه که له رتیکای ته له گرافه وه نیردرا بو، وه لاهه که شی هه به و شیوه یه وه رگیرا بو وه.

خانه خوتیکم وای یی باش بو که به شه و به رتیکه وم، نه مهش به و مانایه بو که ده متوانی هه نه شه وه پرژم، یانیش چاوه ری بکم تا شه وی داهاتوو، نه گه ر پتو یستیم به نیسراحت کردنیک بیت. له راستیدا پتو یستیم به وه هه بو که نیسراحتیک بکم، به لام نه مده ویست بیست و چوار سه عات کات له دهست بدهم. چاکتریش و ابو که هه به رده وام بم له رقیشتن، هه تا له شم داهیزرا بو.

خێوەنگای ژەنەرال بارزانى

نەسپێکیان بۆ هێنام و دوو ڕێگا نیشانده‌ریشیان له‌گه‌ڵ ناردم که به‌پیاوه‌ ده‌ڕۆشتن. یه‌کێک له‌وان له‌ پێشه‌وه‌ ده‌ڕۆشت و نەسپه‌که‌ش به‌و تاریکه‌شه‌وه‌ به‌دوایدا ده‌ڕۆشت. نه‌وان هه‌ندیک جار یارمه‌تی نەسپه‌که‌یان ده‌دا و ناچاریان ده‌کرد به‌ڕێگا سه‌خت و دێواره‌کاندا به‌روات. تارا‌ده‌یه‌ک سه‌فه‌ره‌که‌مان زۆری خایاند و، چه‌ندین کاتژمێر ڕێگامان له‌ تاریکی شه‌ودا به‌ی، هه‌تا له‌ دووروه‌و تارمایی چه‌ند خێمه‌یه‌کم به‌دی کرد که لۆکیان تیا‌دا هه‌لگرابوو. به‌ته‌نێشت ره‌شمالێکی کورده‌واریدا ره‌تبه‌وین، که به‌مه‌زنده‌ جێگای چل پێشمه‌رگه‌یه‌کی تێدا ده‌به‌وه‌وه‌. دانێشتبه‌وون و خه‌ریکی چا‌ خواردنه‌وه‌ و، گوێ له‌ ڕادیۆ گرتن به‌وون. دوو سه‌د مه‌تریک دوا‌ی نه‌و خێوه‌ته‌ پێیان و‌تم که دابه‌زم. نەسپه‌که‌یان برد و منیشیان برد بۆ ناو خێمه‌یه‌کی به‌چکۆله‌. سێ که‌س له‌ناو خێمه‌که‌دا دانێشتبه‌وون که له‌دوا‌پیدا بۆم ده‌رکه‌وت که خه‌لکانی نزیک به‌ژه‌نەرال بارزانى به‌وون. نه‌وانیش سه‌لیم نه‌سه‌ده‌ خو‌شه‌ویی کۆری به‌رپرسی به‌شی با‌گوری سو‌یای شو‌رشگێڕی کورد و، سه‌رله‌شکر نو‌وعمان عیسا و سه‌رله‌شکر عه‌لی هالۆ، که له‌ کو‌تایی نه‌م نو‌وسینه‌دا زیاتر له‌ گه‌لی ناشنا ده‌بین.

پێش نه‌وه‌ی نه‌و جێگا ته‌نگه‌به‌ره‌ به‌کرت به‌جێگای خه‌و، چوار دۆشه‌کیان له‌ ته‌نێشت یه‌که‌وه‌ ڕاخست، نان و چایان بۆ هێنام. بێجامه‌کانم له‌به‌ر کرد و، کامێرا و جانتاکه‌م له‌ پشت سه‌ری خو‌مه‌وه‌ دانا. هیوا‌ی نه‌وه‌م ده‌خواست که هیچ کام له‌و هاو‌پێیانه‌ی که له‌ خێمه‌که‌دا ده‌خه‌وتن، ده‌ست نه‌که‌ن به‌په‌رخه‌ په‌رخ کردن، هه‌تا بێده‌نگی خێمه‌که‌ دابه‌گرێ و خو‌شتم خه‌وم لێ بکه‌ویت. نه‌وه‌ بوو کو‌تایی به‌و به‌شه‌ی سه‌فه‌ره‌که‌م هێتا که تارا‌ده‌یه‌ک سه‌خت بوو.

دوا بێسکرده‌نه‌وه‌م پێش نه‌وه‌ی چاو‌م به‌جێسته‌ خه‌و نه‌وه‌ بوو، که ڕێگا به‌کو‌میسێته‌ی سو‌یدی-کوردی به‌دریت که به‌شێوه‌یه‌کی بێ‌لایه‌نانه‌

لیتکۆلینه و هه‌کانی خۆی له‌سه‌ر نازار و مه‌ینه‌تیه‌کانی خه‌لکی سفیلی کورد به‌نه‌نجام بگه‌یه‌ن. نیستا من خه‌ریک بوو به‌نامانجه‌که‌م ده‌گه‌یشتم. تو بلیتی مۆله‌تم به‌ده‌نت؟ له‌ خه‌تیه‌تگای شه‌ری کورداندا نه‌و شه‌وه به‌چاکی خه‌وتم. نه‌گه‌ر نه‌و شه‌وه‌ش که‌ستیک پرخه‌پرخێ کردبیت نه‌وا په‌نگه‌ میوانه له‌ دوور هاته‌وه‌که‌ی باکوور (سوێد) بووبیت. پۆژی دوابی که‌ هه‌ینی بوو، په‌که‌وتی ۱۹ ی ناب، کاترۆمستیری هه‌وتی به‌یانی خه‌به‌رم به‌وه‌وه، هاورپیکانی ناوخیمه‌که‌م له‌به‌ر رووناکایی پۆژدا، بین. پۆشته ده‌روه‌وه، به‌ناوی سازگاری نه‌و جوگه‌ به‌چکۆله‌یه‌ی که‌ به‌ناو خه‌تیه‌تگاهه‌دا ده‌هاته‌خواره‌وه، ده‌م و چاو م‌شت. پێشمه‌رگه‌یه‌کی کورته‌ بالا که‌ نه‌و سی سانه‌ی نه‌خیری ژبانی له‌ نزیک ژه‌نه‌رال بارزانیدا برده‌بوو سه‌ر، کاری نه‌وه بوو، خه‌مه‌تی نه‌و دوو خه‌تیه‌یه‌ به‌کات که‌ پۆ جینگای هه‌ساره‌وه‌ی میوانه‌کانی ژه‌نه‌رال بارزانی دانرا بوون. پێش نه‌وه‌ی کاکی پێشمه‌رگه‌ له‌گه‌ل خۆی پبات پۆ نه‌و خه‌تیه‌یه‌ی که‌ جینگای خواردنی نانی به‌یانی بوو له‌گه‌ل میوانه‌کانی تر دا، ناوی گه‌رمی پۆ هه‌تنام پۆ پێش تاشین.

یه‌که‌تیک له‌وانه‌ی له‌ کاتی نان‌خواردنه‌که‌دا به‌ینیم، سه‌رله‌شکرێکی کورد بوو به‌ناوی نووری مه‌عروف، له‌ ناو سوپای عه‌یراقیدا بووبوو، هه‌م هاورپۆل و هه‌میش براده‌ری شه‌خسی سه‌رۆک و هه‌زیرانی نیستای عه‌یراق، ناجی تالیب بوو. سه‌رله‌شکر مه‌عروف، یه‌که‌تیک بوو له‌ گه‌وره‌ به‌رپرسیانی به‌رجه‌سته‌ی کورد که‌ هه‌موو ده‌سه‌لاتێکی فه‌رمی لێ سه‌ندرا بووه‌وه له‌ عه‌یراق. په‌یوه‌ندی گه‌ربه‌بوو به‌سوپای شوێشگه‌یری کورده‌وه، به‌پله‌ی یه‌که‌م پۆ پاراستنی گه‌یانی خۆی. نه‌و له‌ناو سوپای شوێشگه‌یری کورد نه‌فسه‌ریکی پۆلێتێراو و پراویژکار بوو له‌ناو سوپادا.

له‌کاتی نان‌خواردندا، سه‌رداری هه‌مه‌ده‌ ناغا که‌ یاریده‌ری ژه‌نه‌رال بارزانی بوو، باسی نه‌وه‌ی کرد که‌ پێش نیوه‌پۆ چاوه‌پوان ده‌کریته‌ ژه‌نه‌رال بارزانی بیت پۆ یه‌که‌تیک له‌و دوو خه‌تیه‌یه‌یی که‌ له‌ شتیه‌ی سالۆنی پێشوازیکردن ده‌چوون. دوابی زانی‌مان که‌ ژه‌نه‌رال بارزانی، شه‌وی رابردوو تا

درهنگانتيك سرگره رمي كاره كاني بووه، بۆيه ديداره كهي دواخستبوو بۆ
كاتژميري چواري پاش نيويه رۆ.

دواي نانخواردن چوممه دهره وه، ژينگه شاهانه كهي كه چوارده وري
خيتوه تگا كه ي دابوو، سرنجيان بۆ لاي خۆي راكيشام. نيمه نزبك چيayi
هه لگورد بووين كه به رزترين چيayi كوردستاني عيراقه. خيتوه تگا كه له
به رزايي ۲۵۰۰ مه تر دا هه لدرابوو، ديمه نتيكي نه فسانه پيمان لپوه دياربوو
كه به سهر دۆله كه دا ده پرواني و به ره وه حاجي نۆمه ران دريژ بوو بووه وه. له
همان ناستدا له رۆژه لاتي خيتوه تگا كه وه، دهشتاييه كي سه وزي جواني لي
بوو، چه ندين په شمالي كوچه ري لي هه لدرابوو، مه ر و بزنه كان
به ناسوده ييه وه تتييدا ده له وه ران. له و دۆله باريك و پيچاوپيچه ي حاجي
نۆمه راندا، ژماره يه كي له پاده به در دار چنار روينر ابون. له و خواره وه له ناو
دۆله كه دا روه باره سه ر خوشه كه ده ره وشايه وه، كه هه زاران ساله به هه مان
تاقه ته وه دلي زه وي قولتر در ده دات و پيگاي خۆي ده بري و هاژه هاژي
بوو. ناوچه يه ك كه هه ناسه ي نازادي ده دا و نارامي گونده گانه. ولايتيك كه
ده بوو ناشتي تتييدا به رقه رار بووايه. له نزبك نه و خيتمه يه ي كه شه وي
رايردو تتييدا ما بوومه وه، سه ره ل شكر عه لي هالۆم بيني و ليم پرسى كه
ناخۆ ده توانين ده مه ته قتيبه ك بكه ين.

پيگه وه سه ره ره و خوار به پيچاوپيچ به ره و روه باره كه چوي نه خواره وه. له
قابله مه يه كي مسيني گه وه نزبك بوينه وه كه ناگري له ژي ردا بوو و په روه
له ناوي گه رم. عه لي هالۆ رۆر ميه ره بانانه روه وي تتيكردم وتي: دوكتۆر
بيسوره من ده بيت جله گانم بشۆم. ده ستي برد جامانه كهي كرده وه و ناوي
كرده ناو ته شتيكي بچكو له وه و ده ستي كرد به شتي جامانه كهي و دريژي
به قسه كاني دا: هيچ كاتيك نيمه ريگا ناده ين پيشمه رگه كاني
به دره ستمان كاري شه خسي مان بۆ بكه ن. خۆ نه گه ر خوشيان بيانه ويت
جله گانم بۆ بشۆن نه وا خۆم پيگايان پي ناده م. هانيان ده دم، هه مان كات
جه زاشيان ده دم، نه گه ر پتيوت بكات، به لام هيچ كاتيك ريگاي

نه‌وه‌یان ناده‌م هیچ خزمه‌تیکى شه‌خسیم بۆ بکه‌ن.

لیم پرسى سزاكه‌یان چیه ؟ ده‌ست به‌جنى وه‌لامى دایه‌وه: بۆ ماوه‌یه‌كى دیاریکراو چه‌کیان ده‌که‌م. نیتمه‌ ده‌زانین که نه‌مه سه‌خته‌ترین حوکه‌مه بۆ پیشمه‌رگه‌یه‌ک. سه‌رله‌شکر چه‌ند جارتیک جامانه‌که‌ی به‌ناودا دا و گوشیی و هه‌لیته‌کاند و به‌سه‌ر ده‌وه‌نیکدا هه‌لیخست تا وشک بیته‌وه. جله‌کانی تریشی دا‌که‌ند و به‌رده‌وام بوو له‌ جل شتن، ته‌نها ده‌رپیشه‌کی کورتی له‌ به‌ردا ماوو، منیش به‌نه‌سپایی به‌جیم هیشته، چونکه له‌و باوه‌ره‌دابووم که سه‌رله‌شکر هه‌موو جله‌کانی بشوات پیش نه‌وه‌ی بگه‌رپته‌وه بۆ باره‌گا‌که. پێ ده‌چوو که نه‌و هه‌ر نه‌و جلاته‌ی به‌ری شک به‌ریت، هیچ نه‌بیت له‌و کاته‌دا.

به‌درتژیایی چه‌می حاجی ئۆمه‌ران، چه‌ند جارتیکی تریش جل شتنی ساده و به‌ختیاریی له‌و جوهره‌م بینى، که کاریگه‌ریان که‌م بوو. چه‌ندین ده‌سته پیشمه‌رگه‌م بینى که جله‌کانیان ده‌شت و به‌دوایدا ده‌ستیان ده‌کرد به‌مه‌له‌کردن و له‌ناو نه‌و ناوه ساردی رووباره‌که‌دا و که‌یفیان ده‌کرد، هه‌تا جله‌کانیان له‌به‌ر نه‌و خۆره‌ گه‌رمه‌دا وشک ده‌بوونه‌وه، که به‌سه‌ر ده‌وه‌ن و تاشه‌به‌رده‌کاندا هه‌لیان ده‌خستن.

به‌ دلتیاییه‌وه سوپای پیشمه‌رگه‌ی کوردان دیموکراتیترین ڕێک‌خراوی سه‌ریازی جیهانن نه‌ویش ده‌گه‌رپته‌وه بۆ جله‌کانی به‌ریان، پله و پایه و (پوته‌ی) سه‌ریازی له‌ له‌لای نه‌وان وجودی نییه. زۆریه‌ی نه‌وانه‌ی که له‌ناوچه‌یه‌کدان به‌ده‌موچاو یه‌کتری ده‌ناسن و که‌س پیتیستی به‌وه نییه به‌پوته‌که‌یه‌ود یاخود به‌پله‌ی فه‌رمانده‌یه‌یه‌وه، خۆی بناسیتن.

جله‌کانی له‌شکری پیشمه‌رگه‌، تێکه‌لاوتیکه له‌ جلوه‌هرگی سوپایی و جلوه‌هرگی کوردیدا. جامانه‌کانیان به‌ته‌واوه‌تی کوردانه‌ن. ده‌کریت جۆری ره‌نگی جامانه‌کانیان تایه‌ت بیت به‌ناوچه‌یه‌که‌وه، یاخود به‌به‌نه‌ماله‌کانیان‌وه. له‌ راستیدا ده‌توانیت وه‌کو عه‌شیره‌ته

سکۆتله ندىیه کان چاویان لی بکرتت. بۆ نمونه بارزانی جامانه یه کی سوور له سه ر ده کات که چوارگۆشه ی وردی تیتدایه ، که چی پیشمه رگه کانی ناوچه کانی خواره وه جامانه ی رهش له سه ر ده کهن. کراسه کانی به ریان هه ر هه مان مۆدیلی کراسی رۆژناوایین، به لام پشتینه کانی پشتیان پتکهاتوه له چه ندین مه تر قوماشی باریک، که قه ف قه ف له که مه ریان وه ی ده ئالین. هه ر پیشمه رگه یه ک به ئاره زووی دلی خۆی جۆری پشتینه که ی هه لده برتت، که نه خشیکی جوان و قه شه نگی له سه ر که مه ریان نه خشاندوه. به شیک له پیشمه رگه کان شال له به رده کهن که مۆده یه کی کوردیه و سه دان ساله هه یه. جلوه رگی کوردی بۆ له به رکردن زۆر راحت و له به ره. پیشمه رگه له هاویناندا زیاتر کلاش له پێ ده کهن که جۆره پیتلویکی خۆمالیه .

له کاتی که پانه وه مدا بۆ لای به ره گاکه، رینگاکه م هه له کردبوو و خۆم له به رزاییه کی پشت به ره گاکه وه بینه وه. له ناکاو دوو پیشمه رگه ی چه کدارم بینی که به راکردن به ره و پرووم ده هاتن، منیش ده سته جێ له جیگای خۆمدا پاره ستام، هه تا گه یشتنه لام و لێیان پرسیم تۆ له گه ل کێ دای؟ منیش پتم وتن کیم و داوام لیکردن که رینگای ئه و خیمه یه م نیشان به دن که دویتن شه و تیتدا ماوه مه وه. که مێک پێش نانخواردنی نیوه رۆ عه لی هالۆ و به ره پرسه گه وره کانی تر له خیمه که ی تردا کۆبوونه وه. به ره پرسى کاروباری سه ر یازی ژه نه رال بارزانی ناگاداری کردینه وه که ژه نه رال بارزانی به ریاری داوه کاتژمێری چواری دواى نیوه رۆ بیه نه ئیتره و له گه ل میوانه کانیدا دانیشن بکات.

من ده مزانی که بارزانی هه ندیک عاده تی تایبه ت به خۆی هه یه و جیگای جۆراوجۆری هه یه بۆ چه سانه وه، نه ویش له به ر نه وه ی که هه م خۆی و هه میش ده وره به رکه ی له بۆردومانى فرۆکه و ئیحتیمالی ته قینه وه بپارێژی. وه ک ده لێن نه و له سێ شه و زیاتر له شویتیکدا ناخه ویت. ئیستا هه موو ده مانزانی که ژه نه رال بارزانی له و نزیکانه یه، به لام هه یج که سێک

نەیدەتوانی دەستیشانی بکات لەج شوئنتیکە و بلی: نەوێ جینگای ژیا
بارزانییە. نزیک کاتژمێری سێ بوو یەکێک لەکوێرەکانی بارزانی هات بۆ
لام لە خێمە کەمدا و زۆر بەپێژەوێ چارەکە سەعاتیک لەگەڵم قسەی کرد،
نەوێش سابیر بارزانی، پێنجەمین کوڕی بارزانی بوو.

میدار له گهڼ ژده رال بارزانی

سه عات خۆی له چوار نزیك ده كرده وه، نیستر به ناشكرا دیاربوو كه ناماده كاری بۆ به خیرهاتنیکی شایسته دهكرا. ژماره یه کی زۆر پیتشمه رگه ی جامانه به سه ر و پشتین له پشت، له نزیك نهو ختیمه یه ی كه رتکوییتک کرابوو و پاک کرابوو وه بۆ به خیرهتانی میوان، بلاو بوو بوونه وه. به نیح تیمالیتیکی زۆر نهوان بۆ بینینی قاره مانی نه فسانه یی خۆیان وه ستابوون. بارزانی که سیک نیبه که ژماره یه کی زۆر پاسه وان له ده وری خۆی کۆیکاته وه. دروست کاتژمیری چوار بوو که ژده رال بارزانیم بینی له به رزاییه کی نزیك باره گاکه وه به ده رکه وت. تفه نگیتیکی کۆنی له شاندا بوو، پشتینه قایشه که ی پشتی نیوه ی ده مانچه و خه نجه ره که وه دهسک نالتو نیه که ی شارده بووه وه. به ته نیا و به ده نگاوی قایم له شاخه که وه به ره و خوار ده هاته خواره وه، پینچ تا شش مه تریکی مابوو بگاته لای من که منی بینی. هیتشتا نهو منی نه بینیبوو که من فریای نهوه که وتم چهند وینه یه کی بگرم، دواپی چاوی به من که وت که له پشت ختیمه که وه وه ستابوو و خه ریکی کامیتراکه م بووم. که مێک به سه رسو پاویه وه هاته پیتشه وه لیم و ته و قه ی له گه ل کردم. به گرتنی دوو وینه ی تر له نزیکه وه، که مێکی تر سه رو دلیم گرت و نهویش زۆر میهره بانانه وه ستا تا من کۆتایم به وینه گرتنه که م هیتا، دوا ی نهوه به ره و ختیمه ی تایبه تی میوان چوو بن.

پیش نهوه ی فه رمووی من بکات و له لای دهسته راستیه وه دانیشم، تفه نگه کۆنه که ی خۆی دا به پیتشمه رگه یه ک. بۆ نهوه ی به پیتلاوه وه به سه ر فه رشه که دا نه روات، پیتلاوه کانی دا که ند و له پشت خۆیه وه داینان و دانیش و پالی به کۆله که ی ناو ختیمه که وه دا. پین ده چوو ته ندروستی باش بیت و ریشی پاک تاشیبوو و سمیله کانی بریسه که یان ده هات. هه ر نیمه دانیشتن، بیست که سیک خۆیان کرد به ژوو ردا و ختیمه که پرپوو له خه لک. پاش که مێک، ژده رال بارزانی له حال و نه حوالی یه که یه که یانی پرسی.

که نۆره گه‌یشته سەر من، پرسپاری لێ کردم که ناخۆ کوردی ده‌زانم، منیش وتم به‌لێ. ژهنه‌رال بارزانی وتی "سویدیەکان زۆرشت له‌سەر کورد نازانن، چونکه سویدی ولاتیکی زۆر دووره‌ لی‌سه‌وه". منیش وه‌لام دایه‌وه که سویدیەکان نیستا کورد ده‌ناسن و کۆمیتە‌ی سویدی - کوردی له‌ ڕێگای چالاکیه‌کانی خۆیه‌وه کۆمه‌کیان کردووه بۆ ناساندنی کوردان. پاشان بارزانی چهند پرسپاری‌تکی ده‌بارە‌ی سیاسەتی سویدی له‌سه‌رده‌می جهنگی جیهانی دووه‌مدا لێ کردم. منیش بۆم باس کرد که سویدی ماوه‌یه‌کی دوورودرژێه‌ سیاسەتیکی بێ‌تلايه‌نانه‌ی پیاوه‌ کردووه، گه‌لی سویدی ۱۵۰ ساله له ناگری شه‌ر به‌دوورن. پاشان بارزانی ڕوی ده‌می کرده دانیش‌توانه‌که و وتی: "ئه‌وانه‌ی خۆیان له شه‌ردانه‌بووبن، یاخود به‌چاوی خۆیان شه‌ریان نه‌بینی، ناتوانن هیچ کاتیک له راستیه‌کانی شه‌ر بگهن". پاشان قسه‌کانی ستالینی به‌بیر هێناوه‌وه که له‌سەر جهنگی جیهانی دووم و تبه‌سوی "ئه‌وانه‌ی ستالینگرادیان نه‌بینیوه، ناتوانن له نه‌هامه‌تی و خراپه‌کاریه‌کانی شه‌ر تێ بگهن".

پاش ئه‌وه‌ی که چهند پرسپاری‌تکی شه‌خسی له دانیش‌توانه‌که کرد، به‌دووان له میوانه‌کانی وت که ناخۆ په‌له‌یانه‌ یان ده‌توانن چاوه‌ڕێ بکه‌ن، به‌دوو دلێه‌وه وه‌لامیان دایه‌وه. بێ ئه‌وه‌ی لێیان پرسی‌تته‌وه، ڕوی کرده من و وتی ئه‌ی تو په‌له‌ته؟ منیش ده‌ست به‌جێ وه‌لام دایه‌وه و وتم: به‌لێ زۆرم په‌له‌یه و پتویسته‌ کاره‌کانم جێبه‌جێ بکه‌م و نابێت کات له ده‌ست بده‌م. بێ ئه‌وه‌ی وه‌لام بداته‌وه، بارزانی هه‌ستایه سه‌ر بێ و پێ‌تلاوه‌کانی هێنا، منیش هه‌لم قو‌سته‌وه و پرسپارم لێ کرد که ناخۆ ده‌توانم چهند ده‌قیقه‌یه‌ک به‌ته‌نیا له‌گه‌ل ژهنه‌رال بارزانی‌دا دانیشم. ئه‌ویش سه‌ری ڕه‌زامه‌ندی ڕاوه‌شاند و، ئه‌وانه‌ی که له‌گه‌لماند! بوون و گوێیان له داخوزه‌که‌ی من بوو، خێمه‌که‌یان به‌جێ هێشت.

بارزانی جارتیکی تر پێ‌تلاوه‌کانی داناوه‌وه و له‌سەر زه‌ویه‌که دانیش‌ت و گوێی بۆ قسه‌کانم ڕاگرت. باسی ئه‌وه‌م بۆ کرد که کۆمیتە‌که‌مان به‌نیازه

کینشی کورد بخاته بهردهم کۆمیتە ی نیتونه تهوهیی خاچی سور. نهوهشم پێ وت، که کۆمیتە که مان له لایه ن چه ند رێک خراوێکی سۆنیده وه پشتیوانی لێ ده کرت، که نۆت نه رایه تی چه ندین ملیۆن سۆیدی ده کن. نه وه ی که نیستا کیماسییه و رێگره له به ردهم به رفراوان کردنی چالاکیه کافان نه وه یه که نیه به توانین راسته وخۆ وه کو شایه تیک باسی باروگوزه رانی خه لکی سفیلی کورد بکه یین، له کاتیکدا شه ر هه ر به ردهوامه. داوام له ژنه رال بارزانی کرد که رێگام بدات لیکۆلینه وه له سه ر باری ژبان و گوزه رانی خه لکه سفیله که بکه م و دلنیا م کرد که کۆمیتە که مان کۆمیتە یه کی سیاسی نییه و مه یلشمان به لای چالاکی سه ربازی و بگره وه رده ی سیاسیدا ناچیت.

بارزانی بانگی کۆره که ی خۆی، ئیدریس و خالید ناوێکی کرد که له نزیک خیمه که وه بوون، ها ته نه ژووره وه. بارزانی روی کرده خالید و پیتی وت: من مه به ستم خالیده که ی تر بوو، له چاو تروکانیکدا خالیده که ی تر ها ته ژووره وه، پاشان بۆم ده رکه وت که خا وه ن به روا نامه ی به رزیو و زمانی ئینگلیزی شی به باشی ده زانی. کاتیک هه ردووکیان له سه ر زه وه که دانیشتن، بارزانی داوای له ئیدریس کرد که نامه یه ک بۆ سکریتیری نه عجمه منی راپه راندن بنووسن و پیتی بلی که به هه مسو شتیویه ک ئاسانکاری بۆ بکه ن. مۆله تی ناخافتنم لێ وه رگرته وه و په رسیم که ناخۆ ده کرت له لایه ن کۆمیتە ی راپه راندنه وه یارمه تیم بدریت و راپۆرتیکم ده رباره ی نه شکه نه چه و وێرانکاریه کانی که له کوردستانی عێراق روویاندا وه، بۆ بنووسن، نه وه ی که له داوای سالێ ١٩٦١ هه روویاندا وه. بارزانی رووی کرده ئیدریس و نه مری پیتکرد که (کۆمیتە ی راپه راندن) نه و به لکه و ماتریالانه بخه نه روو که نا هه قی و تاوانه کان به رانه به ر کوردی عێراق نیشان ده دن له داوای سالێ ١٩٦١ هه، له سه رده می قاسم و به عس و سه رده می عه بدولسه لام عارف و ته نانه ت داوای مر د نه که شی له به هاری ١٩٦٦.

بارزانی وشه به وشه نامه‌کەى به‌ئیدریس بارزانی دیکته (Dictate) نه‌ده‌کرد. ئیدریسی رۆشنبیر، که‌وه‌ک ده‌لێن جێگای ر‌ه‌زامه‌ندی باوکیه‌تى و هاوکاری نزیکیشیه‌تى، پێش نه‌وه‌ی وشه‌کان له ده‌مى باوکیه‌وه ده‌رچن له مه‌به‌سته‌کەى ده‌گه‌یشت، که‌مێک پێش نه‌وی ژه‌نه‌رال بارزانی کوتایی به‌قسه‌کانى به‌ئێن، نامه‌کەى نامه‌ده‌کرد.

ئیدریس نامه‌کەى دایه ده‌ست باوکی و، نه‌ویش نیمزای کردو دایه ده‌ست من. من داوام له ژه‌نه‌رال بارزانی کرد که چه‌ند وێنه‌یه‌کى تری به‌گرم، دواى نه‌وه نه‌و پێنوسه‌م پێشکەش کرد که له‌لایه‌ن خاتوو (مێرتا هانسۆن) سه‌رۆکى کۆمیته‌که‌مان بۆی ناردبوو. نه‌ویش سوپاسی کردم بۆ دياریه‌که و، جارى‌کى تر پێلاوه‌کانى له‌بێ کردوه و خێمه‌کەى به‌جێ هێشت.

منیش جانتا ده‌ستیه‌که‌م پێچایه‌وه و کامێراکه‌م کرده شانم و له‌گه‌ل خالید و کورتکى گه‌نج به‌ناوى سولتان که له پاسه‌وانانى بارزانی بوو، به‌ره‌و حاجى نۆمه‌ران که‌وتینه‌ پێ.

ببینی کجینگی کوردی - رووسی

کاتیک گه‌یشتینه چاخانه‌یه‌کی حاجی نۆمه‌ران، کاتۆمیر خۆی له پێنج و نیوی پاش نیوه‌رۆ دهدا. له‌وکاته‌ی که خه‌ریکی خواردنه‌وه‌ی پیا‌له‌یه‌ک چا بووم و چاره‌پیتی نه‌وماشینه‌م ده‌کرد که به‌یاربوو به‌انبات به‌ گوندی ناوهردان که باره‌گای کۆمیته‌ی راگه‌یاندنی لیبوو. چاوم به‌کجینگی چکۆله‌ی ۲ تا ۳ سالانه‌ کهوت، منیش پرسیارم کرد که نه‌مه کچی کینیه؟ و تیان نه‌وه نیوه رووسی و نیوه کورده، کچی پێشمه‌رگه‌یه‌کی بارزانی بوو که ۱۱ سال له ناوهره‌یی له رووسیا ژیا‌بوو. منیش داوام کرد که وینه‌یه‌کی نه‌و و باوکی پێکه‌وه به‌گرم که له‌و نزیکانه‌ بوو. باوکی ناوی عه‌لی بارزانی بوو، وتی: پاش چه‌ند ده‌قه‌یه‌کی تر وهره تا کچه‌که‌ی جله‌گانی به‌گۆریت و قژی شانه به‌کات و خۆی جوان به‌کات. ئێمه‌ نیه‌ سه‌عاتیک چاره‌پیمان کرد، له‌ دواجا‌ردا ناچاربوین به‌چین به‌دوای عه‌لی بارزانی و کچه‌که‌یدا به‌گه‌ڕیتین. پێیان وتین به‌چن به‌ نه‌و خیمه‌یه‌ی که عه‌لی بارزانی و ژنه‌ رووسیه‌که‌ی و مندا‌له‌کانیان لێی ده‌ژیان. کاتیک له‌ خیمه‌ نزیک بووینه‌وه گوتمان له‌ زریکه‌ی مندا‌له‌که‌ بوو و هه‌ولی دهدا خۆی له‌ ژێرده‌سته به‌هێزه‌گانی دایکی ده‌رههتینی که به‌توندی خه‌ریکی داهیتانی قژی کچه‌که‌ بوو.

نه‌وه شه‌شه‌مین سال بوو که نه‌و خه‌یزانه به‌زستانان له‌م نه‌شکه‌وت به‌ نه‌و نه‌شکه‌وت و هاوینانیش له‌خیمه‌دا ژیا‌نیان ده‌برده سه‌ر. نه‌و کچه‌ به‌جۆگترین مندا‌لی نه‌و ماله‌ بوو که له‌ گه‌رمه‌ی شه‌ریکی کاولکاریدا له‌ دایک ببوو. عه‌لی بارزانی به‌شانا‌زیه‌وه له‌به‌رده‌مه‌دا به‌خۆی یه‌ده‌گه‌کان و کلاشینکو‌فه رووسیه‌که‌ی شانی و ده‌مانچه و کچه‌ نه‌شمیلانه‌که‌ی باوه‌شیه‌وه، وه‌ستا‌بوو. ته‌نها یارمه‌تیه‌کی رووسی که وه‌ریان گرته‌بوو ده‌مانچه‌که‌ی بوو. له‌راستیدا ده‌مانچه‌که‌ش له‌لایه‌ن رژیمی سو‌قیه‌تیه‌وه به‌ سو‌پای عێراقی نێردرا‌بوو به‌ نه‌وه‌ی کۆمه‌لگای کوردی له‌یه‌گ و پێشه‌وه به‌خه‌یزانی عه‌لی بارزانی‌شه‌وه، ده‌رههتینی.

به پتیچه وانە ی نمو هەموو پرۆیاگە ندانە ی که کرابوون، کوردەکان هیچ کۆمەکیکیان لە ڕۆسەکانەوه بۆ نەهاتبوو، جگە لەو چەکە ڕووسیانە ی که کوردەکان لە سوپای عێراقیان گرتبوون، لەکاتی هەڵدانه کانیان بۆ داگیرکردنی ناوچه کوردییەکان که مالباتی عەلی بارزانیشی لێ دەژیا و لەلایەن سوپای شۆرشگێتری کوردەوه پارتیزگاری لێدەکرا.

لەماوەی ئەو ۱۱ سالی ناواری کورد لە ڕووسیا چەندین ژنی ڕووسی شوویان بەپیتشمەرگەکانی بارزانی کردبوو. ئەم ژنانە لە دوا ی کۆدەتا سەربازییەکی قاسم لە سالی ۱۹۵۸دا، هاتن بۆ عێراق، پاشان ناچارکران پەنا بەرنە بەر شاخەکانی کوردستان، ئەوەش دوا ی ئەوەی که قاسم دەستی کرد بە ڕاوانانی کورد. ئەوان هێشتا پاسپۆرتە ڕووسییەکانیان ماوه و بە ڕووسیش لەگەڵ منداڵەکانیان قسە دەکەن. مەرۆڤ ئەوەی بەخەیاڵدا دیت که ناخۆ بەرزەوهندی ڕۆسەکان لە چارەنووسی ئەو هاوولاتیە ڕووسانە گرنگترە و لە پرۆیاگە ندەیه کی کۆمۆنیستیانە زیاتر پەل دەهاوی. ئەو ژنە ڕووسیانە که من چەند کەسیکیانم لێ بینی، خۆیان لە ژنەکانی تر هەڵداوێرن بەهۆی جل لە بەرکردنی شێوە ئەوروپی و جانتا دراوه کانیان که بۆ هەرشۆنێک بچن لە شانیا ندایە هەروەک ژنانی سویدی.

کۆمیتەى سەرکردایەتەى شۆرش

دوای ئەوەی کە لەوێنەگرتن تەواو بووین، گەراییە وە بۆ چاخانهکە، جیتییک کە خەلیل بارزانی شۆفیری ژەنەرال بارزانی لیتی دەخوڕی، چاوەڕێی نێمەى دەکرد. بەخۆم و نامەکەى ژەنەرال بارزانی کە لە باخەلمدا هەلمگرتبوو، لەگەڵ خەلیل کە زمانی ئینگلیزی دەزانی و پاسەوانە کاتییەکەم سولتان بارزانی، پێمان پێانا بەرەو گوندی ناوێردان (گوندی نیوان دووپردەکە کە بارەگای سەرکردایەتى شۆرشى لێ بوو). بەناو گوندی پایەتدا تێ پەڕین، خەلکەکەى لەبەر شەوقى لۆکساندا خەریکی نان و چاخواردنى ئێواره بوون، لەو چوار چێشتخانەى ناو کە پرەکاندا. کاتژمێرى هەشتى ئێوارهبوو کە گەشتینە بارەگای سەرکردایەتى شۆرش. بارەگاى لە چەند کە پرتیک پتیک هاتبوو. یەکیک لەوانەى کە لە کە پرە گەورەکەدا پینیم دوکتۆر مەحمود عوسمان بوو کە بۆخۆى دوکتۆر بوو، دوکتۆر عیزەدین پەسول کە پێنج سال لە روسیا ماپووە، مەمەد مەحمود (سامى) ئەویش پێنج سال لە بەرتانیا ماپووە، بەتایبەتى بۆ خۆتێندن لە زانکۆى ئەندەن. عەلى سنجارى کە پێکخەرتکی چاک بوو لەناو پارتى دیموکراتى کوردستاندا، شەوکەت ناگرەبى نۆتەرى ژەنەرال بارزانی لەلای سەرۆک کۆمار جەمال عەبدولناسر و کۆمکاری عەرەب. کە تازەگى لە مېسەر لەژێر پالەپەستۆى دەولەتى عێراقدا، دەریان کردبوو. هەرەها حەبیب مەمەد کەرمى لێ بوو کە سکریتەرى کۆمیتەى ناوەندى شۆرش (سکریتەرى کۆمیتەى ناوەندى پارتى دیموکراتى کوردستان- ئاراس) بوو، نامەکەى بارزانیم دایە دەستى، پاش ئەوەى کە خۆى خۆتێندى دایە دەستى ئەوانى تریش کە لەوێ بوون. دوای ئەوەى دەمەتەقییەکی دۆستانەمان کرد و سەر و چامان خواردەو، چووین بۆ سالتۆنى نانخواردنى کۆمیتەى ناوەندى کە لە کە پرتکی تردا بوو، ناوقەدى چوار دارى گەورە بووبوونە کۆلەکەى و پەلویۆى دارەکانیش بووبوونە سەربانى کە پرەکە.

له کاتی نان خواردندا دوکتور مهحمود وتی: بهخت یارته، نهووی که دهیخویت پاشماوهی خواردنی شاییه که که دوتنی بۆ هاورپیه کمان دروستمان کردبوو. خوارنه کهش پتکهاتبوو له کولیره بهقیمه. دوکتور مهحمود دهبارهی زاوی هاورپیان وتی: نهو نهو نیوارهیه له گهلماندا نییه. پتوبست ناکات نهو نا له کاتهدا بیر له سنوردانان بۆ مندالبوون بکاتهوه، له کاتی کدا که شه پالتی به سه زماندا کیشاوه و میلله ته که شمان هه پشهی له ناو بردنی لیده کریت، کهم تاقه تی دوکتور مهحمود به پاشی ته عییری له سوپای پتشمه رگه ده کرد له کاتی شهردا. نهو پتشمه رگانهی که خیزان پتکموه دهتین کاتی نیسراحه تیان ته رخان ده کهن بۆ خیزانه کانیا، نه ندامانی خیزان هه میسه سه ریان به سه ری یه کترهوه ناوه، ته نهها نهو کاتانه نه بیت که پتشمه رگه خه ریکی هه ره سیاتگرتن یانیش راسته وخۆ له شهردا به شداری ده کهن. زۆر له جهنگاوه ره کان له گهل خیزانه کانیا، ناوچه دهشتاییه کانیا به جی هیشتهوه و هاتوون بۆ ناو چیاکان. سه رکردایه تی سوپای شۆرش ناچاره که نهو خیزانانه بژیتن. هه نهو کاتهی که من خه ریکی خواردنی بهرماوهی زه ماوه ندیکی ناسایی بووم، بیست و پتنج ههزار کهس له لایه ن سوپای پتشمه رگه وه خواردنیا ده درای. وه کو من بیستم سوپای پتشمه رگه ماوه یه کی زۆر جگه له نان و چا نه یه توانیوه هیچ خواردنیکێ تریان بداتی.

له دوا ی نان خوارنه که له دوکتور مهحمودم پرسی که ناخۆ پتوبسته له دها ته وشدا من هه ره به نهیتی خه ریکی کاره گانی خۆم بم. له وه لامدا وتی: «نه خیر. خۆ کۆمیتهی سویدی - کوردی داوای هیچ داخوازه کی نهتینیا نه کردوه. ئیوه ده تانه ویت له سه ر ژیا ن و گوزه رانی خه لکی سقیلی کورد لیکۆلینه وه بکه ن و له لایه ن ژه نه رال بارزانی شه وه رینگاتان پت دراوه و داوای له تیشه ش کردوه که هه موو شتیکت له باره ی رتکه خراوه که مانه وه پت بلتین، جگه له شتی سه ربازی و داخوازیه سیاسیه کان و کاروباری رتکه خراوه یی که نیمه هه میسه وسته ومانه له گهل پژیتمی به غدا دا مونا قه شه ی بکه ی». .

ژووره تلېسته کې کومېستې بهرنيو بهر بڼو ميان

دواي نوهي چوند پيالې چاپه کمان خوار دوه، برديان بڼو ژووره کېم، که نيمه بېگالتهوه پيمان دوت «خانوه خاسه که salowen Bun. من ده پژژ له گمل برايه کې سکر تيږدا که ناوي حسن حديدېر بوو، مامهوه. پروبهري ژووره که سې به چوار مېترېک ده بوو که به پونگه سوري داپوشرابو و به چوار دارهوه به سترابووهوه. فهرشيکي نيره دراوبان لي راخستبوو. به چوار دهوري فهرشه جوانه که ماندا سې قهره ويڼلې ناسيان لي دانابوو، دوشه کې تهنک و دوو به تاني، که نيشانه ي خاچي سووريشيان له سهر بوو. پينشمه رگه يه کې لاو که ناوي محمه د پهمه زان بوو، له ژووره کې تهنيشتمانوه دژيا، ژووره کې نيمه ي خاوېن ده کردهوه. سهرچه فيتکي تهنکي دامې که هي خاچي سووري هه نگاري بوو، منيش دام به سهر دوشه که که مدا.

هروه ها لوکسنيکمان هه بوو که هه ريک له نيمه له لاي خوېهوه دهيتواني شتي له بهردا بخوښتتهوه. حسن حديدېر به عه رهي و کوردي دهينووسي و ده بخوښتتهوه، من هيچ سوودېکم له کتيبه کاني نو وهرنه ده گرت. له جياتي نهوه چوند ژماره يه کې تايمس و نيز وېکم دوزيهوه که له ستوکېهولم خوښدبوونمعهوه. له چوار دهوري لوکسه که دنيا يه کې له هه شهراتي دلفيتني جوړاوجوړ کوېووبوونوه، به جوړيک که مرؤث هيچ کات هه ستي به تهنيايي نه ده کرد. خزيان به لوکسه که دا ده کيشاو هه نديکيان ده سووتان و ده که وتنه خوارهوه بڼو سهر جينگا کاني نيمه. هه موو به يانويه کې که سهرچه فکاغان هه لده ته کاند سه دان هه شهرات هه لده وهرين.

يه کهم شهو هيتشتا نه چووبوومه سهر جينگا کهم، عه لي سنجاري که نه دامي کوميسته ي راپه راندن بوو، هات بڼو لام و پتي و تم که ناخو ده توانيت بېسته چاوساخم لهو ده وروبه ره. به هه چ هزه که وه بيت نهو بووه هاوريم و تيگه ي شتم که نهو بڼو نهوه هاتوره تا بهرنامه پښي پژژي

داها تووم بۆ بکات. پیتش نه وهی به جیم بهیتلی له گهل نه و هاوړتیانهی که
له ژووره که دا له گهل ده خه وتن، پرپارمان دا بهیانی سهردانی خه تی
چاودتیری عتراقی - کوردی بکهین.

سنووری نیوان کوره و هه‌رب

له شه‌ش سال له‌مه‌وه‌ره‌وه کورد داخوایی خۆیان بۆ ئۆتۆنۆمی له‌خوارچێوه‌ی سنووری کۆماری عێراقی تازه‌ بنیاتراودا، دووباره‌ ده‌کرده‌وه. زۆریه‌شیان مه‌به‌ستیان له‌ ئۆتۆنۆمی، سه‌ربه‌خۆیی کلتووری و ڕێکخراوه‌یی بوو. ئه‌وان هیچ داوایه‌کی نۆتیان نه‌خستبوو سه‌ر ئه‌و داخواییانه‌ی که له‌ دوا‌ی جه‌نگی یه‌که‌می جیهان که له‌ لایه‌ن به‌ریستا‌نیا و ڕژیمی به‌غدا و نه‌ته‌وه‌ یه‌که‌گرتوه‌که‌نه‌وه‌ گه‌رانتی کرابوو. ئه‌وه‌ جاری یه‌که‌مه‌ که کورد ده‌که‌ونه‌ به‌ر توندوتیژی هه‌رب له‌ میژووی نوێدا. ڕژیمی عێراق داوا‌ی ناوچه‌یه‌ک ده‌کات که له‌ کاتی سه‌ره‌له‌دانی چه‌کداری و نا‌ه‌زایه‌تی کورد به‌عێراقه‌وه‌ لکێترا. کورد له‌ کۆنه‌وه‌ نیشته‌جێی نه‌و ناوچانه‌ن. نه‌م سنووره‌ تازه‌یه‌ی نیوان کورد و عێراق هه‌ر هه‌بوو، زۆر پێش له‌وه‌یش که کێشه‌ی کورد و به‌غدا ده‌ست پێ بکات واته‌ پێش جه‌نگی یه‌که‌می جیهان. ڕژیمی عێراق نایه‌وێت وشه‌ی کوردستان به‌کاربه‌ی‌نێت، که له‌ راستیدا له‌ سێ به‌ش به‌شیکێ ئه‌و ولاته‌ پێکه‌ده‌ی‌ن. پێویسته‌ ئه‌وه‌ش بو‌تریت که نه‌م ناوچه‌یه‌ (باشووری کوردستان) به‌هۆی زۆری ڕووباری گه‌وره‌ و گچکه‌وه‌، دارایی سه‌رچاوه‌یه‌کی ژبانی به‌پیت و به‌ره‌که‌ته‌، که به‌ره‌و پێده‌شته‌کانی خوارو ده‌کشێن. گه‌لیک جار سه‌رچاوه‌ گرنگه‌کانی نه‌و ناوچه‌ ده‌شتایانه‌ فه‌رامۆش ده‌کری‌ت. ته‌نها باسی نه‌وت ده‌کری‌ت که نه‌ویش له‌ ناوچه‌ کوردیه‌یه‌که‌نه‌وه‌ هه‌له‌ده‌قوولیت و به‌شیکێ گه‌وره‌ی بۆ کاولکردنی کوردستان به‌کارده‌هێنری‌ت.

له‌ سه‌ردانه‌ کاتی‌یه‌که‌ماندا بۆ سنووری کورد به‌چاوی خۆمان جیاوازیه‌کا‌مان بینی، له‌ شێوه‌ی دیواری سروشتیدا: شاخه‌کان ڕوویان له‌ ده‌سته‌کان کردبوو، نه‌م گه‌له‌ له‌ شێوه‌ی عادات و کلتووریدا به‌ته‌واوه‌تی له‌ هه‌رب جیاوازی.

یه‌کی‌ک له‌ ڕووبارا‌نه‌ی له‌ناوچه‌ کوردیه‌یه‌که‌نه‌وه‌ به‌ره‌و پێده‌شته‌کان

دهكشيت تا ژيان بيهخشي بهدانىشتوانى دهشتاييهكان.^۸

بهريتانىي و سهركردهكانى دهولهتى نوتى عىراق و ايان دهزانى كه بههتر شه ناسمانى و توپخانهكانيان دهتوانن نهو ديواره سروشتيانه پرووخينن. بهلام هاوكيشهكانيان، لنگاوقوچ دهرجوو. له كاتيكدا كه من نهه چهند ديره دهنووسم، دهنگوى نهوه ههيه كه عىراق خهريكي سهواكردى كړنى فرژكهى گهورهيه كه تواناي ههلگرتنى بزمىي چهند تهنى ههبيت. بهم شتويه لهههول و كوششى نهوه دان، كه بتوانن زياتر نهو ناوچهيه كاوول و ويران بكهن و خهلكه سئيلاههى سهركهردان بكهن. ژن و مندال ههول دهدهن ههچونيك بيت، خويان له ناو شوتنه سروشتيهكاندا بشارنهوه، نههه لهكاتيكدا كه دهولهتى عىراق بزمىي زورتر و گهورهتر بهسهر ناوچهكهياندا دهبارتيت.

سنووری کوره و هیزه‌کانی میراج له ره‌واندز

پوژی شه‌مه رنکه‌وتی ۲۰ی ناب، دواى نانی نیوه‌پۆ، عه‌لى سنجاری به‌خۆی و په‌یامبه‌ریکی سوپاییه‌وه که جانتای به‌ربرسه‌که‌ی هه‌لگرتیوو، هات بۆلامان. دواى نه‌وه‌ی چهند پیاله چایه‌کمان خوارده‌وه چووین بۆلای نه‌و لۆریه‌ی که پیشمه‌رگه له سوپای عێراقییان گرتیوو. پشتی سه‌یاره‌که پرپوو له پیشمه‌رگه که هه‌ریه‌که‌و به‌لایه‌کدا به‌ره‌و جیتیگای خزمه‌تکردنیان ده‌چوون له‌سه‌ر پێگای ره‌واندز - حاجی نۆمه‌ران. له‌ناوه‌راستی کورسی دوا‌یی سه‌یاره‌که نه‌خۆشیک دانیشتیوو که به‌نازاری نه‌خۆشیی (جگه‌ر)ه‌وه ده‌ینالاند. بۆ به‌ده‌بختی نه‌و سه‌یاره‌که تایه‌یه‌کی په‌نچه‌ر بوو. له‌به‌ر سێبه‌ری دارێکدا رایانکیشنا. من و عه‌لى سنجاری په‌پیاسه‌کردن به‌ره‌وه نه‌و چاخانه‌یه‌ چووین که له‌و نزیکانه‌بوو. له‌وێ له‌گه‌ڵ پیشمه‌رگه‌یه‌کی تورکمان ناشنا‌بووم که فرۆکه‌یه‌کی عێراقی خست‌بووه‌ خواره‌وه. ده‌مانچه‌ی فرۆکه‌هوانه‌که‌ی له‌قه‌د به‌ست‌بوو و نیشانه‌ی هێزی هه‌وایی عێراقی هه‌لگرتیوو. پاش نیو سه‌عات بانگیان کردین و درێژه‌مان به‌سه‌فه‌ره‌که‌مان دا به‌ره‌وه ره‌واندز.

به‌ربرسی میحوه‌ری شه‌په‌که، کابرایه‌کی به‌ناوبانگی عه‌سکه‌ریی بوو که ناوی عه‌بدوللا نه‌حمه‌د نا‌غای ره‌واندزی بوو. له‌دواى هێرشى عێراق بۆ سه‌ر ناوچه‌که، به‌شیتکی گه‌وره‌ی نه‌و ناوچه‌یه‌ به‌گونده‌کانیشیه‌وه به‌ته‌واوه‌تی سووتیترابوو. کاتیک چاوت به‌ناوچه‌که ده‌که‌وت که سه‌رتاپای کرابووه قاقنه‌س و به‌پاشماره‌ی گیا و دار و ده‌وه‌ن دا‌پۆشرا‌بوو، ترسێکی گه‌وره‌ دا‌یده‌گرتیت. وه‌ک‌سو‌نه‌وه‌ و‌ابوو که به‌ته‌ورێکه‌وه به‌شیه‌یه‌کی وه‌حشیانه‌ بکه‌ویته‌ ناو باخێکه‌وه، شه‌لم کو‌تیم نا‌پارتزم.

عه‌بدوللا نه‌حمه‌د نا‌غا بۆ خۆی به‌شداری له‌ دوا شه‌په‌ی به‌رگری له‌ شاخی هه‌ندرتین، کردیوو، که ده‌که‌وته‌ لای خوارووی نه‌و جیتیگایه‌ی نێمه‌ی لی‌بووین. پوژمی عێراق سا‌لی ۱۹۶۶ هیزه‌کانی خۆی له‌ چوارده‌وری شاری

ره‌واندز کۆکردبووه، که چهند کلیۆمه‌تریک دور بوو لهو جینگایه‌ی که ئیمه‌ی لێ بووین. به‌جوانی تۆیه‌ گه‌وره‌کان، سه‌ربازگه‌ گه‌وره‌کانان ده‌بینی که کهوتیوونه به‌شی خواوه‌وه‌ی شار. شارکه‌ به‌ خۆی کهوتۆته سه‌ر سنگی شاختیک و پیزه‌ مالتیکی گلسینه‌ی کوردانه‌ی لێ دروست کراوه. وا به‌رنامه‌پێژی کرابوو که شه‌وی ۱۵ له‌سه‌ر ۱۶ی نیسان هێرش بکڕیت، نه‌وه‌ بوو پۆژی ۱۴ی مانگ سه‌رۆک کۆمار عه‌بدولسه‌لام عارف له‌ ره‌و داویکی گومانانوسی هه‌لیکۆپته‌ردا له‌نزیك شاری به‌سه‌ر گیانی له‌ده‌ست دا.

عه‌بدولسه‌لام عارف به‌یه‌کیک له‌ دوژمنه‌ سه‌ر سه‌خته‌کانی کورد ده‌ژمێردا. مردنی سه‌رۆک کۆمار هه‌یوایه‌کی نوێی خسته‌ دلی خه‌لکه‌وه‌ که به‌لکو کیشه‌ی کورد به‌شێوه‌یه‌کی ناشتیانه‌ چاره‌سه‌ر بکڕیت. هه‌ر دوا‌ی مه‌ردنه‌که‌ی عارف، کورد له‌ پێگای را‌دیۆی ده‌نگی کوردستانه‌وه‌ بانگه‌وا‌زێکیان ناراسته‌ی پێژمی عێراق کرد بۆ چاره‌سه‌رکردنی کیشه‌که‌ به‌پێگایه‌کی ناشتیانه‌. پێژمی عێراق به‌هێرشێکی گه‌وره‌ وه‌لامی کورده‌کانی دا‌یه‌وه‌ که له‌ سیتی گولاندا ده‌ستی پێکرد.

هێزێکی سه‌ربازیی که پێکهاتبوو له‌ (۳۰) هه‌زار سه‌رباز و پێنج هه‌زار جاشی کورد هێرشیان هه‌نابوو سه‌ر چپای هه‌ندرتن، کورد له‌ ژێر فه‌رمانه‌یی عه‌بدوللا نه‌حمه‌د نا‌غای ره‌واندزیدا به‌رگریان کرد بوو. پاش شه‌پێکی به‌رده‌وام که ۱۰ پۆژی خایاند، به‌یارمه‌تی تو‌پخانه‌ و فه‌رۆکه‌ی جه‌نگیی عێراق، له‌ پۆژی ۱۲ گولاندا توانییان نیوه‌ی شاخی هه‌ندرتن داگیربکهن. نه‌وان وایان ده‌زانی که هه‌موو شاخه‌که‌یان به‌ته‌واوه‌تی داگیرکردوه‌، هه‌رپۆیه‌ هێرشیان کرده‌ سه‌ر چپای زۆژک. نامانجی هێرشه‌کانیان نه‌وه‌ بوو که له‌دوو لاوه‌ بتوانن کۆنترۆلی نه‌م به‌ر و نه‌وبه‌ری نه‌و دوو به‌رزاییه‌ بکهن، تا له‌و پێگایه‌وه‌ ده‌ست بگرن به‌سه‌ر پێگای گرنگی حاجی نۆمه‌ران-ره‌واندزدا. پێ ده‌چوو که پێژمی عێراق زۆر گه‌شبین بووبیت به‌گرتنی نه‌و دوو شو‌ینه‌ ستراتیجیه‌. پێنۆمایی هێزی هه‌واییان

کردبوو که له ږووخاندن و خراپکردنی پټگاکاندا خو بېوتړن. هر نهو هس بووه هزی نهو هی که پټگاکان وهکو خوځیان بېتننه وه. بهلام هدرچیهک بونی ژبانی لی هاتبوو خرابووه بهر دژوارترین هیرشیی توځخانه و فرۆکه. له شوتیتکی تری نم باسه دا له کاولکاریه کانی نم هیرشه ددویم. نهو یه که مین جاربوو له ماوهی شش سالی شهردا که گوندهکان به شه ویش بوړدومان دهکران. گوندیهکان که به شه وانه دهگهړانه وه بو ناو ماله کانیان، ناچاربوون لهو شوتانه دا بېتننه وه که خوځیان تیدا دهشارده وه له نزیک گونده کانیانه وه.

ږوژی ۱۲ ی گولان سویای کورد هیرشیتکی بهر په رچدانه و هیان کرده سهر سویای عیراقی و له ماوهی یهک ږوژدا توانیبیان چیای هندرین له دست سویای عیراق ږزگاریکه. هیرشی سویای کورد هینده به خیرایی و کاریگر بوو، که سویای عیراقی نهیتوانی بهناسانی خوځیان و جبه خانهی له بن نه هاتوویان ږزگاریکه. کورد توانیان دهست بگرن به سهر ژماره په کی زور له که ره ستهی سهریازی که زور به که لک بوو بویان.

عه بدوللا نه حمده ناغا که خوژی نه خشی هیرشه که ی داپشتبوو، نهو شوتانه ی نیشان ددهاین که کورد هیرشیان لیتوه کردبوو. باسی نهو هی ده کرد که ژماره په کی زور له ژنان پشتیوانیان له پتشمه رگه کردبوو له کاتی دهسپتیکردنی هیرشه که دا، خوځیان ناماده کردبوو تف بکه نه ناوچاوی نهو سهریازانه ی کورد که نه گهر له بهر ده س سویای به هیتز و پر چهک و ناهه رانه ری عیراقدا هه لیتن. سویای عیراقی که ده قاتی پتشمه رگه کانی کورد ده بوون، هه لیتکی باشیان بو ره خسابوو تا خوځیان له خوځناوای چیای هندرین قایم بکه.

ژنه کان پتوستان بهو نه بوو که بن پتیزی به پیاوه کانیان بکه، چونکه نه وانه ی گهړانه وه سهرکه وتوو بوون، نه وانه شی له شاخ مانه وه، وهکو قارهمانیک گیانی خوځیان به خشی. هر له سهره تاوه هیرشه که سهرکه وتوو

بوو. هزاران سهربازی عیراقی ویل و سرگردان بووبوون و رایان کردبوو، کاتیک کورد هیرشیان کرد. عیراقیه کان به شهرمه وه پاشه کشه پان کرد و له دواى خویان هزار کوژاو و هدرچی که لویه لیان بوو به جتیان هیت.

ژهنه رال بارزانی سهربلندانه، بۆ ماوه ی پۆژیک تهقه ی راگرت و داواى له عیراق کرد که با بێن تهرمی کوژاوه کانیاں به رنه وه، به لام سهرۆکی سوپا ناماده نه بوو دان به کوژاوه کاندان بنیت. نه وان ده پانوت نه و تهرمانه ی که له شاخی هه ندرین که وتوون، تهرمی چه ته کورده کانن.

سهرۆکی سوپای عیراقی له ره وانده شایه تی تیکشکانه گه وره که ی خویان بوو، که چی له رادیوی پۆیمه وه گوێ بیستی پیا هه لدانی پۆیم بووبن بۆ نه و سهرکه وتنه ی به ده ستی هینابوو. نه وه بوو فهرمانده که به ته له فۆن ناگاداری پۆیمی کرد که با توژیک دمست بگرن به پیا هه لدانی سهرکه وتنه که یه وه.

نیدرسی کوری ژهنه رال بارزانی که بۆ خۆی به شداری له شه ره که دا کردبوو، چه ندین جار هه والی کوشتنی خۆی له رادیوی عیراقه وه بیستبوو. پۆژنامه نووسیکی فهره نسی (رینن ماوریس) له کاتی شه ره که دا له وی بووبوو. نه و بۆ خۆی له که ل نیدریس بارزانی خه ربکی چاخوارنه وه بوو بوون کاتیک له رادیوی عیراقه وه هه والی کوشتنی بلاو کرابوه وه. کاتیک به دوورینه که ی (پشده ری) سه یری ره وانده زم ده کرد، شه ش تویم ژمارد، که له به رده م سهربازگه که دا دانه رابوون. له پشده ریم پرسی که ناخۆ هۆی چی بووه که پشمه رگه له دامینی چیا که دا گیرسا بوونه وه، له کاتیکدا ده پانتوانی درێژه به سهرکه وتنه کانیاں به دن.

له په لامدا وتی: نيمه هه یچ به هانه یه کمان نییه که واز له پرنسپی به رگری له خۆمان به یتین. شه ری نه م دوا ییه باشت رین نمونه یه له تاکتیک و به رگری و هه یزمان. هه تا نيمه له ناو چیا سهرکه شه کاغماندا به رگری له خۆمان بکه ین، پۆیمی عیراقی ناتوانیت سهرکه وتن به ده ست به یتن به سه ر

سویای مه‌شقی‌تکراوی ئیمه‌دا. هه‌روه‌ها ئیمه‌ بووینه‌ته‌ خاوه‌نی توپخانه‌ی
قورس و ئیستا باشتەر له‌ جاران ده‌توانین خۆمان له‌ هێرشێ ئاسمانی
بپارتزین.

ئیمه‌ بووینه‌ته‌ خاوه‌نی چه‌کی قورس که‌ له‌ شه‌ردا له‌ دوژمنان گرتووه‌،
شاره‌زایی سه‌ربازمان له‌ سویای پیتشمه‌رگه‌دا وایکردووه‌، که‌ ته‌رازووی
هێزی شه‌ر، به‌ قازانجی خۆمان رابگیرن. هیچ مۆلگه‌یه‌کی عێراقی نییه‌ که
تۆپه‌کانی ئیمه‌ی نه‌گاتن. ئه‌مه‌ سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ی که‌ پزیشی عێراق باش
ده‌زانیت که‌ ئیمه‌ هه‌موو هێزی خۆمان ده‌خه‌ینه‌کار، کاتیک بیتته‌ سه‌ر
پێوانه‌ی هێز.

عه‌بدوللا نه‌حمه‌د ناغا، له‌ قسه‌کانیدا، له‌ به‌کارهێنانی وشه‌ی
سه‌رکه‌وتن یاخود تیکشکان خۆی ده‌پاراست. وه‌کو زۆری تر ئه‌ویش پیتی
وابوو که‌ چۆن عه‌ره‌بی عێراقی بتوانن که‌ مترین سه‌رکه‌وتن به‌ سه‌ر کورده‌دا
بهێنن، به‌ هه‌مان شتیه‌ کوردیش ده‌توانن سه‌رکه‌وتن به‌ سه‌ر عه‌ره‌بدا بهێنن.
که‌ وه‌ره‌ترین گرفت ئه‌وه‌یه‌ که‌ چۆن بتوانریت هه‌لومه‌رج و یه‌کسانی له‌ هێزدا
به‌خولقینریت تاکو ناشتی له‌ به‌ینی کورد و عه‌ره‌بدا ده‌سته‌ به‌ر بکرت.

له‌ سێیه‌کی خاکی به‌پیت و سه‌روه‌تمه‌ندی عێراق، کورد نیشته‌جێن لێی.
هه‌زاران ساله‌ کورد له‌ سه‌ر ئه‌و خاکه‌ ده‌ژین، به‌ چاوی خۆیان داگیرکه‌رانی
وه‌کو نه‌له‌کسه‌نده‌ر و مه‌غۆل و تاتار و عه‌ره‌بیان بێنیوه‌ تا ده‌گاته‌ ئه‌م
سه‌رده‌مه‌ی ئێستایان. بته‌ماله‌ی کورد هه‌ن که‌ ده‌توانن بته‌جه‌ی خۆیان تا
سه‌رده‌می پیتش مه‌سیح بگه‌ڕێنه‌وه‌. به‌دریژایی میژوو داهاڕانیک له‌ نیتوان
سنووری کورد و عه‌ره‌بدا هه‌بووه‌ و هه‌یه‌. ئه‌م سنووره‌ درێژ ده‌بێته‌وه‌ تا دوا
شاخ و ده‌شته‌کان له‌یه‌کیان جیا ده‌کاته‌وه‌، پاشان به‌ره‌و سه‌حراکانی لای
سووریا له‌ لای رۆژئاواوه‌ و تا سه‌حرا بێ سنووره‌کانی نزیک که‌نداوی
عه‌ره‌ب درێژ ده‌بنه‌وه‌. چوار پینج سالتیک ده‌بیت، له‌ سێ به‌ش دوو به‌شی
کوردستانی عێراق (باشووری کوردستان)، له‌ ژێر کۆنترۆلی سوپای

شۆرشگیتیری کورد دایه. ئەو بەشەمی تری کوردستان (مەبەست لەو بەشەیه کە لەژێر دەستی عێراقدا یە)، کە ناوچەیەکی باریک پێکدەهێنێ و دەکەوتێتە لای پۆژناوای ئەو بەشەمی کە لەژێر دەستی کورد خۆیان دایه، ئەم ناوچەیە وەک پردێک چیاکان و دشتاییەکان بەیەکەوە گرتی دەدات. هیچ کاتێک ئەم ناوچانە هێ عەرەب نەبوو، سنوورە سروشتییەکان هەزاران ساڵە هەبونیان هەیە.

لە دواى شەڕی یەکەمی جیهانەوه، کوردستان (باشووری کوردستان) بەعێراقەوه لکێترا، یەکێک لە هۆیەکان ئەو بوو کە عێراق بەبێ سەرچاوە زۆر و زەبەندە سروشتییەکانی کوردستان نەیدەتوانی خۆی بەپێوە بەریت. ئەم بەزۆر پێکەوه لکاندنە بۆ کورد جێگای ناخۆشحالی بوو، چونکە ئەوان ناتوانن بەشێکی سەرچاوە سروشتییەکانیان بۆ خۆیان بەرن. کەچی ئەم بەزۆر گرتدانه یارمەتییەکی باشی بوواندەوهی نابووری عێراقی داوه لەماوەی ئەم چل ساڵەدا (١٩٢٠ تا ١٩٦١)، واتە سەرەتای دەست پێکردنی شەڕی کورد. لەو کاتەوه بەشی هەرە زۆری قازانجی سەرچاوە سروشتییەکانی کوردستان لەلایەن عێراقەوه بۆ کاولکردنی کوردستان و لەبەرەک ترازاندنی کۆمەڵگای کوردستان تەرخان کراوه. نینگلیزەکان لە سەرەدەمی شەڕی یەکەمی جیهانیدا کوردستانیان لەگەڵ میسۆپۆتامیا گرتدای و لاتى نوێی عێراقیان لى پێکھێنا. لەراستیدا عێراق ناوی ئەو بەشەمی خوارووی ولاتەکەیه. نینگلیزەکان توانیان کورد لە ناو سنووری عێراقدا بەهێلنەوه، بەپشتیوانی هێرشە هەواییەکانیان بۆ سەر گوندە کوردییەکان، لە بەرانبەر هەر راپەرینێکی کوردەکاندا. ئەم هێرشە هەواییانەى بەریتانیا بۆ سەر ژن و مندالی کورد کە تاراپەیهکی زۆر بۆ خەڵکانی دەرەوهی ئەو ناوچەیە نا نیشان، دەبوو پەلەیهکی شەرم بوايه، بەتەویلی هێزی هەوایی بەریتانیاوه.

هەموو سالی ١٩٦١ دەولهتی عێراق لە خۆنامادەکردندا بوو بۆ شەپتیکی نوێ، بۆ سەرکۆتکردن و داگیرکردنی ناوچه کوردییەکان. دەیانویست

کلتور و ده‌کده‌ها. به‌همو به‌روایه‌که‌وه کورد به‌رگری له‌و سنوره سروشتیانه ده‌کده‌ن، هه‌تا هه‌ترش نه‌کرتته سه‌ریان. له‌ ماوه‌ی نهم‌ شه‌ش‌ ساله‌دا، ناوچه‌ نازادکراوه‌کانی ژێرده‌سه‌لاتی کورد له‌لایه‌ن خۆیا نه‌وه‌ حوکمرانی ده‌کرتت. له‌ راستیدا ده‌وله‌تییکی سه‌ریه‌خۆیه‌ هه‌موو نه‌و ناوچانه‌ی که‌ سنوریان به‌نێران و تورکیاوه‌یه‌ له‌لایه‌ن کورده‌وه‌ کۆنترۆڵ ده‌کرتت. به‌لام کورد هیچ‌ خۆشییه‌کیان نه‌ له‌ عێراق و نه‌ له‌ نێران نه‌بینیوه‌. نه‌و دوو ولاته‌ کێشه‌که‌ وه‌کو کێشه‌یه‌کی ناوخرۆ عێراق ده‌بین، له‌ چوارچێوه‌ی سه‌ریه‌خۆیی نه‌و ولاته‌دا. نه‌و دوو ولاته‌ سیاسه‌تییکی توندوتیژ له‌ژێ کوردستانی عێراق به‌کارده‌هێن و سنوره‌کانیان به‌پرووی کورداندا، داده‌خه‌ن. نه‌گه‌ر به‌چاویکی هه‌روێه‌ دۆستانه‌وه‌ بۆ کێشه‌که‌ به‌روانین، نه‌وا بۆمان ده‌رده‌که‌ویت که‌ عێراق و نێران سیاسه‌تییکی دژوار به‌رانبه‌ر کورد به‌کارده‌هێن. نه‌گه‌ر کاره‌ساتیک له‌و دوو ولاته‌ پووبدات، نه‌وا که‌لک له‌ یاره‌یه‌یه‌ ده‌ره‌کیه‌کان وه‌رده‌گرن، به‌لام له‌ به‌رانبه‌ر تراژیدیای کورده‌دا که‌مه‌تره‌خه‌من. پێتم هه‌لیکی باشی بۆ په‌خساوه‌ که‌ به‌رگرێکردنی کورد که‌ نه‌وان پێی ده‌لێن یاخیبون، له‌ خۆیندا نقوم‌ بکات. له‌ ماوه‌ی نهم‌ پێنج‌ ساله‌ی شه‌ه‌دا، پێتمی عێراق به‌شتیکی گه‌وره‌ی کوردستانی کاو و وێران کردووه‌ و خه‌لکه‌ سقيله‌که‌شی دووچارێ نازاریکی بێ وینه‌ کردووه‌. زیاده‌پۆیی نییه‌ نه‌گه‌ر به‌لێن له‌ ماوه‌ی نهم‌ پێنج‌ ساله‌دا، خه‌لکی سقیلی کورد هه‌میشه‌ له‌ناو مالتویرانییدا خۆی بینیوه‌ته‌وه‌. به‌پراستی سه‌یره‌ چۆن نهم‌ میلله‌ته‌ توانیویه‌تی بمینن، له‌ کاتیکدا هه‌میشه‌ خۆی له‌ خه‌ته‌ی به‌رگریدا بینیوه‌ته‌وه‌. ئالبه‌رده‌ نه‌و راستیه‌یه‌مان بۆ ده‌رده‌که‌ویت که‌ نه‌گه‌ر گه‌لیک بیه‌ویت بژی، که‌س ناتوانیت تییکی بشکینن، جا داگیرکه‌ر چه‌ند خۆی به‌گه‌وره‌ بزانیت.

هه‌لوێستی هه‌ردوو ده‌وله‌تی نێران و تورکیا به‌رانبه‌ر به‌کێشه‌ی کورد مانای نه‌وه‌ نییه‌ و الێک به‌درێته‌وه‌، خه‌لکی نه‌و ولاتانه‌ ناگایان له‌وه‌ نه‌بیت که‌ چی له‌ باشووری کوردستان پووده‌دات. هه‌ر بۆیه‌ش ناره‌زووی نه‌وه‌ ده‌کرتت که‌ ده‌سه‌لاتداری نه‌و دوو ولاته‌ کارناسانی بۆ گه‌یاندنی

هاوکاره مرویه جیهانیه کان بو خه لکی نازارچه شتوی ناوچه کوردییه کان بکهن. کاریکی مروثانه ی لهو جوړه ده بووه هوی نه وهی که جیهان به چاوکی تروه لهو ولاتانه پروانیت، له کاتیکدا که رای گشتی چاویری تراژیدیای کورد ده کات. چند وینه یه کمان له خانووه پرووخواوه که ی عه بدلولو هاب محممد علی ناغای ره واندزی گرت. ناخوشحالی خوی دهریری که نه مان ده توانی لای نه وان بمینینه وه بو نان خواردنی نیوه رۆ. خاترخوازمان کرد و به رهو گوندی پزانوک که وینه ری.

میدار لەگەڵ عەرەبێک کە ژەنراڵی تۆپخانهیه

له گوندی پێزانۆک له لایەن کاپتن کەمال نوسمانەوه میوانداری کرابن، نهو پیاویکی عەرەبه و له ریزی سوپایی شۆرشگێتری کورددا خهبات دهکات. زمانی کوردی نه ده زانی، هه رۆژه عهلی سنجاری نه رکێ وه رگێترانی کیشا، تیتروانییهکانی خۆی بۆ شی ده کردینه وه له مهه نهو رهوشه نارامه ی که له نارادابوو. پێشبینی رووداوی خراپی ده کرد، بێدهنگی رژیمی به غدا له په یوهندی له گه ل کێشه ی کورددا. نهو له وهر وایه دا بوو، به لکو دلیاش بوو له وه ی که ده سه لاتدارانی سوپای عێراقی به بهریان له سه ر کهرنی چهکی قورس، به تاییه تی فرۆکه ی جهنگی گه وه که توانای هه لگرته ی بۆمبای پینج ته نی هه بیت تا له دژی کورد به کاری به یتن. باسی نه وه شی ده کرد که هه ندیک له زله تیزه کان چه ک به رژیمی عێراق ده فروشن هه تا نه وکاته ی پاره ی هه بیت، یاخود به توانیه ت له کویت و سه عودیه قه رز بکات.

هه موو نه وانه ی که له م کێشه یه دا به شدارن، نه وه باش ده زانن که نهو چه کانه به دژی کورد به کارده هێترن، چونکه رژیمی عێراقی له لایه ن هێج هێزێکی ده ره گیه وه هه ره شه ی لێ نه کراوه و خۆشی هه ره شه له دراوستیکانی ناکات. نه وه بۆ پینج سا ل ده چیت له هه له ی کهرنی چه ک و به فیرۆدانی سه روته ی ولات دان. هه ر له م ماوه یه دا به بێ خواستی رژیمی عێراق، لایه نی به رانه به ر (کورد) بوونه ته خاوه نی چه کی زیاته ر، که پینج سا ل له مه وه به ر شه ی ده ستی پێکده کورد، نه یان ده و ته را خه ویشی پته و به یتن.

کاپتن نوسمان له سه ری ده واته و ده لیت: من عەرەبم و دەرەجەدارێکی دەرچووی تۆپخانەم، لهو باوەره دام که سوپای عێراقی له رۆژێکی وه کو نه مه رۆدا له ره وشێکی وادا نییه که به توانیه ت به سه ر کورددا سه ربه که ویت. رژیمی عێراق بۆ خۆشی له و راستیانه گه یشتوه، هه رۆژه هه ول ده دات ته رازووی هێز له رێگای به کارهێنانی چه کی قورسه وه تیک بدات. سوپای

عیراقتی بۆی دهرکه وتووہ که هه مسوو دارایی سویای عیراقت بهشی نهوه ناکات که به سهر سویای کورددا سهرکه ویت لهو ناوچانهی که سروشت پارێزگاریان لێ دهکات. ئیوه حسایی نهوه بکهن که بهو بۆمبایانه ناوچهیهکی زیاتر له کوردستان وێران دهکریته و خه لکه سفیله کهشی دووچاری نازارچه شتتیککی زیاتر دهبنهوه. شه پری ناوخۆ له عیراقت بووه ته سه رچاوهیهکی پهیدا کردنی پاره بۆ پژیتمی سه ربارازی به غهدا و لایه نگره کانیان. بازرگانی چهک که پین به "نیوه ناشکرا" له بهینی کورد و سویای عیراقتدا دهکریته. رهنگه نه مه وه کو شتتیککی سه یر چاوی لێ بکریته. به لām نیمکانی نهوه ههیه که له گهرمه ی شه ردا به توانیته چهک له سویای عیراقتی یاخود جاشه کورده کان بکهر دیت. رهنگه نه مه بۆ که سیتیکی گه شتکه ر نااسایی بیت. به لām بۆ که سانیته که له ناوچه کهدا دهژین و هه یچ داراییه کی تریان نییه، کاریکی سروشتیه. به تایبه تی نه مه له دهره جه ی په که مدا جاشه کورده کان دهگریته وه که پیرسته شه ره که بۆ ژانی خویان و مال و مندالیان، به کار بهیتن. نه گهر نه وان چهک هه لگرتن بۆ پژیتم رهت بکه نه وه نه وا دووچاری زیندان و نه شکه فجه دهبنه وه و یانیش دهست دهگریته به سهر مال و مولکیاندا و به زۆر راده گوێزرتن.

له راستیدا که سوکاری نه م جاشانه وه کو بارمه ته په ک وان له ژیر دهستی پژیتمی عیراقتدا. نه گهر جاشه کان، چهک هه لگرتن بۆ پژیتم رهت بکه نه وه، مه ترسی نهوه یان ههیه که که سوکاریان له دهست بدهن. نه م سه ربارازانه (جاشانه) مانگانه ۱۵۰ کرۆنی سویدی وه رده گرن، له به رنه وه ی نه م پاره یه بهشی نهوه ناکات که خه یزانه کانیانی پین به ژیتن، بۆیه چهک و تهقه مه نی دهفرۆشن. سه رۆک جاشه کان چه ند سه د که سیتیک ناو نووس ده که ن و پاره کانیان وه رده گرن، که زۆریه ی جار نه وان ته نها پاره ی چه ند جاشیک دهدهن و نه وی تریشی له گه لآ فرمانده سویاییه کاندایه ش ده که ن. شه ره که بۆ ته سه رچاوه ی نان پهیدا کردن بۆ هه ندیکیان. هه ربۆیه هه تا نه و کاته ی پژیتمی سه ربارازی حاکم بیت، که پین و فرۆشتنی چهک و تهقه مه نیش

بەردەوام دەيىت.

لاى نيسوارە گەراينەوۋە بۆ ناوپردان. مەن و غەلى سىنجارى بىپارمان دا
جارتىكى تىرىش بەرتىگەي رەواندز - حاجى ئۆمەراندە بېرىن، ئەم جارەيان
بۆ ئەوۋى لە پەوشى ئەو چەند خىزانە بىكۆلىنەوۋە كە پەنايان ھىتابوۋ بۆ
ناۋچەكانى ژىر كۆنترۆلى شۆرش.

باشماوهی شیتگه‌یه‌کی رادیۆ

رۆژی یه‌کشه‌مه پتکه‌وتی ۲۰ی ناب گه‌راینه‌وه بۆ گوندی پێزانۆک و پاشان به‌ره‌و جێگای باشماوه‌ی محه‌ته‌ی رادیۆی ده‌نگی کوردستان، که‌وتینه پێگا. محه‌ته‌ی رادیۆکه یاخود چاکتر بێتم باشماوه‌که‌ی له‌ نه‌شکه‌وتیکدا بوو، له‌ به‌رزاییه‌کی خوارووی پێگای په‌واندز - حاجی نۆمه‌ران. هه‌لکه‌ پێگای هه‌تا گه‌یشته‌یه‌ ده‌رگای نه‌شکه‌وته‌که. به‌ره‌هه‌یوانیکی بچکۆله‌ له‌ به‌رده‌می نه‌شکه‌وته‌که‌دا هه‌لکه‌وتبوو، که‌ پێکهاتبوو له‌ سه‌ریانێکی به‌ردینی سروشتی و دیوارێک که‌ تا سه‌ریانه‌که‌ رۆشیتبوو. ئهم ژووره‌ بچوکه‌ له‌ گه‌ل نه‌شکه‌وته‌که‌دا له‌ یه‌ک درابه‌ون و کونیکی بچکۆله‌یان له‌ به‌یندا بوو.

له‌م شۆینه‌دا هه‌موو ستافی (ده‌نگی کوردستان) کاره‌کانیان به‌ پێوه‌ده‌برد، هه‌تا هه‌ترشه‌ گه‌وره‌که‌ی ئهم دوا ییه، نه‌وه‌بوو ده‌نگی کورد خامۆشکرا و هه‌موو شته‌کان گواسترا به‌ونه‌وه‌ بۆ شۆینیکی تر، له‌ لایه‌ره‌کانی دواتر دا باسی لێوه‌ده‌که‌م.

هه‌ر له‌ ده‌رگای نه‌شکه‌وته‌که‌دا، جێگای ئهو گولله‌ و بۆردومانانه‌ی رۆژم ده‌بێران که‌ کردبوو یانه‌ سه‌ر رادیۆکه. دوو دانه‌ له‌ جێگایی گولله‌کان هێنده‌ قوول و گه‌وره‌ بوون ئاوی له‌ زه‌وییه‌که‌ هه‌لقولاندبوو و گۆلاوی بچکۆله‌یان دروستکردبوو. له‌ سه‌ر شاخه‌که‌ که‌ سه‌ریانێ نه‌شکه‌وته‌که‌ش بوو، جێگای بۆمبا ده‌بێران، به‌لام پێ ده‌چوو هێنده‌ به‌هێز نه‌بوو بوون تا بتوانن سه‌ریانه‌ ده‌مه‌تر به‌رزه‌که‌ی سه‌ر محه‌ته‌ی رادیۆکه‌ هه‌لوه‌شین. جێگای رادیۆکه‌ به‌ دژواری به‌ بۆمبای ناپالم بۆردومان کرابوو به‌ شێوه‌یه‌ک که‌ سه‌ریان و شۆینی چوونه‌ ژووره‌ی به‌ ته‌واوی وه‌کو خه‌لوزیان لێ هاتبوو. ژماره‌یه‌کی زۆر پارچه‌ ناسن که‌ هه‌ی بۆمباکان بوو به‌ هه‌ر چاره‌دووری محه‌ته‌ی رادیۆکه‌دا بلاو بوو بوونه‌وه. یه‌کێک له‌ بورجه‌کانی رادیۆکه‌ هه‌شتا له‌ وێ مابوو. وه‌کو عه‌مودێکی ره‌ش به‌ره‌و ئاسمان هه‌لچوو بوو.

عەلی سنجاری کە بەشیوەیەکی سەر سۆرەتەر لەو ھێرشەدا نەجاتی بووبوو، ئەو بەرھەییوانی نیشان دام کە وەک قاتنەزی لێ ھاتبوو، وتی: کاتی بۆردومانە کە خۆم ھەلدایە ناو ئەو پتەرەو بچووکی کە دەکەوتتە بەینی دیواری ھەییوانە کە و سنگی شاخە کە. موعجیزە کە بۆ خۆی کە ناگرە کە بەر من نەکەوت. ناگریکی وا کەوتەو لەو باوەردا ھووم کە ھەموو شاخە کە بتوینیتەو. لەو ماوە کورتە ی نێوان دوو ھێرشدا توانیم خۆم بگەیەنە لای ھاو پتکانم لە ئەشکەوتە گەورە کەدا. خۆمان لە دەوری کلاورۆژنە کە کۆکردبوو بۆ ئەو ی بەدو کەل نەخکێین. ئەمە لە دوا پۆژدا روویدا، پێش ئەو ی بورجە کە و ئەو جەنراتۆرە کە بەبەزین کاری دەکرد تیک بشکێنێن. پاشماوە ی کەلویە لە کاغان، سێ دانە نێرەری رادیۆ کە لەسەر سێ شەپۆلی جیاواز کاریان دەکرد، ھەموو کەلویەل و دەزگا کاغان بەتەسجیل و گراففۆن و بەرنامە ی تەسجیلکراو و قەوانی گراففۆن و ھتد، ھیچ زیانیکیان پێنەگەشتبوو، بەلام پتووست ھوو ھەرچی زوو ترە لەم ئەشکەوتە بیانگوێزینەو.

لە چەند سەد مەتری سنووری ئێران جێگامان نامادە کردوو. فرۆکەکانی عێراق چیتەر ناتوان ھێرشمان بێننە سەر (مەبەست بۆ سەر رادیۆیە) لەبەر ئەو ی ئەوان مەترسی ئەو یان ھەیە کە بۆمبەکانیان بکەوتتە ناوچەکانی ئێرانەو.

بەزەر دەخەنە کەوێ عەلی وتی: لە راستیدا ئێمە دەست ناخەینە ناو کاروباری بەغدا و تاران، لە ئیحتیمالی ھاتنە پێشی دەمەقالە ی ئەو دوو ولاتە. ئێمە تەنھا رادیۆ کوردییە کە ی خۆمان دەپاریزین.

ھەموو رۆژێک مەوجە کاغان دەگوێن، لە گەل ئەو ھشدا پاش ماوە یەکی کورت دەگەنە سەرمان. بلاو کردنەو ی نیوکاتر مێر بەرنامە ھەموو رۆژێک، کافییە بۆ ئێمە: ئەو سەربازە بەختە وەرانی کە رادیۆیەکی بچووکیان ھەبێت دەتوانن گوێ لە دەنگی کوردستان بگرن، پێش ئەو ی دەستگا

تەشۈشەكەي بەغدا موزىك و قسەكانمان لەو ناوازه ئەمەرىكايە
بەناوبانگەي كە دەلەت" ماچم كە ئەزىزم، ئەزىزم ماچم كە. Kiss me honey.
"honey kiss me" نەقۇم بەكات.

لە پال ئەم ناوازه ناسراوه لەلای كورد، پۇتمى عىراق سىياسەتەكى
پەكارانە بەكارەهەتەن بۆ ئەوى بىتوانىت كورد بەلای خۆيدا راپكەشتى
بەوى كە پۇژانە شەش سەعات موزىكى كوردى پلاؤدەكاتەوه. لە راستیدا
ئەمە گۆي بۆ بەرنامە كوردىەكانیان رادەگرین، بەلام كەس باوه ناكات
بەوى كە دەلەتەن. تەنها رادیۆكە كە راستى پىژ بىت و بەكەلك بىت
لەلای ئەمە، رادیۆكە غەيرە عەرەبىە، ئەوىش رادیۆى ئیسرائیلە. رادیۆى
ئیسرائیل لەناو گۆتگرى عەرەبىشدا رەواجى زۆرە، هەربۆشە پۇتمى
عىراق ناویرت پەخشەكەیان تەك بەدات بەموزىك یان شىوہى تر. لە
راستیدا "حەقیقەت بەسەر هەوالە هەلبەستراوهكاندا سەر دەكەوتەت".

مەن بەباشى لە كارىگەرى بۆمبە ناپالمەكان گەیشتم پىش ئەوى
مەتەى كاولكرای رادیۆ كوردیەكە بەجەن بەتلم. بەدەرتزایی دۆلى حاجى
ئۆمەران، لە هەردوو بەرى رۆبارەكەدا ئەو خەزانە ناوارانەم دەبینى كە
خەرىكى گىرەكردن بوون. كاتەك مەتە كاولكرۆكەم بەجەن هەشت،
داوەتیان كۆردم كە سەردانى ئەو جەنگا نۆتە بەكەم، كە لە بەشتەكى تری ئەم
راپۆرتەدا باسى دەكەم.

گوندى بۇسار انكراوى گەللە

نەشكەوتە سورتاۋە كاغان لەدواي خۆمانەۋە بەجىن ھېشت و بەرەۋ لاي
لۆرەكەي كە عدلى سنجارى بەكرتى گرتىۋو، چووين. سەيارەكەمان بەرەۋ
گەرەترىن گوندى دۆلى حاجى ئۆمەرەن-رەۋاندز، واتە گەللە ئازۋتى، كە
لەلايەن كوردەۋە پىتى دەۋترا «شارە چكۆلەكەمان».

لە گەللە بازارىكى بچكۆلانەي لىن بو، ئەۋ كەرەستانەي لىن دەفرۆشرا،
كە بەقاجاخ لە ئىران و عىراقەۋە دەھىنران. رەنگە خوتنەران بەلايانەۋە
سەير بىت كە بۆچى كەلپەلى عىراقى ۋەكو قاجاخ چاۋى لىن دەكرا.
ۋەلامەكەي ناسانە. ئەۋ ناۋچانەي كە لەلايەن سوپاي شۆم شگىرى كوردەۋە
كۆنترۆل دەكرىن، لە ژىر بارى ئابلوقەيەكى ئابورى سەخت دان. نەيان
دەھىشت ھىچ كەلپەلىك لە سنورى بەتوندى كۆنترۆل كراۋى كورد و
عىراقى دەرياز بىت، سوپاي عىراقى بەناسانى چاۋەدىرى رىگاۋبانە
گەرەكەنى دەكرد كە ناۋچە كوردىيەكانى بەۋ ناۋچانەۋە دەبەستەۋە كە
دەكەوتە ژىر كۆنترۆلى دەولەت. تەنھا چەند رىگايەكى بچووك و رىگاي
ۋلاخدار ھەبۈن بۇ ناۋچە كوردىيەكان. دەولەت بۇ ئەۋەي بتوانىت
ئابلوقەكەي بەرتەسك تر بىكاتەۋە چەندىن جىار بىرپارى دەست
بەسەرداگرتنى گوپدرىژ و ولاخى بارى ترى دابوو. بۇ خوتنەرىكى سوتدى
كارىكى لەۋ جۆرە پىكەنن نامىزە كە بىرپارى دەرگردى گرتنى ئاۋەل
بدرىت، بەلام بۇ ئەۋ ئاۋەلانە و خاۋەنەكانيان تراۋىدىا بو.

ئەۋ دوۋكانە فەقىرانەي بازارى گەللە، بەقوماشى ئالا و والا تابلۇيان
دروست كوردبوو. سىن چوار چاخانەشى لىن بو، كە كورد بەخۇيان و جامانە
رەنگاۋرەنگەكانىيانەۋە، چايان لىن دەخواردەۋە و باسى سىياسەت و
بازرگانىيان تىدا دەكرد.

لە زۆر جىنگا دانىشتىۋانى ئەۋ گونىدە، بەژن و پىساۋەۋە، خەرىكى

چاگردنه‌وهی خانوه‌کانیان بوون. مرۆڤ لیره‌دا نه‌وهی بۆ ده‌رده‌که‌وێت که کورده‌کان به‌ده‌وله‌مه‌ند و فه‌قیربانه‌وه، هه‌میشه‌ به‌که‌ره‌سته‌ی هه‌رزان خانوه‌کانیان دروست ده‌که‌ن، به‌خشتی سووره‌وه‌کراو. گه‌لیک له‌ ناوچه‌کانی کورد له‌لایه‌ن ده‌وله‌ته‌وه‌ هه‌ولی داگیرکردنیان دراوه، گه‌لیک له‌و خانوانه‌ دیوای ده‌روه‌یان رووخابوون، هه‌ر نه‌مه‌ وایکردوه‌ که نه‌توانرێت به‌که‌ره‌سته‌ی باش خانوه‌کان دروست بکه‌ن. شه‌ری نهم دواییه‌ نمونه‌یه‌کی باشه‌ بۆ نه‌و کاولکارییه‌ درێژخایه‌نه‌، که له‌ سه‌رده‌می ئینگلیزه‌کانه‌وه له‌ دوای جه‌نگی یه‌که‌می جیهانه‌وه‌ ده‌ستی پێکردوه‌ و پڑیمی به‌غداش درێژه‌ی پێده‌دا.

لیسته‌یه‌ک له‌و سه‌دان گوندانه‌ی که کاول و وێران کرابوون نێردرابوون بۆ رێکخراوی نه‌ته‌وه‌ یه‌که‌گرتوه‌کان و کۆمیتیه‌ی خاچی سووری نێوده‌وله‌تی. به‌داخه‌وه‌ تا ئێستا نه‌و رێکخراوانه‌ نه‌یان‌توانیوه‌ شتیکی به‌رچاو بکه‌ن بۆ پاراستنی ژیان و مولک و مالی نه‌و خه‌لکه‌، له‌و ده‌فه‌رانه‌ی که به‌شیوه‌یه‌کی فهرمی ده‌که‌ونه‌ بنده‌ستی سه‌ردارێتی ده‌وله‌تی عێراق.

نمو په ناهه نده نهی کتو مگان دهی نهاریزن

له کاتې که پانه وده دا سهر دانی نمو ختیزانه ناوارانم کرد که له ژیر دار و دره خسته کاند ژبانیان دهرده سهر، له دۆلی حاجی نۆمه ران - په واندز. نازانم بهج زمانیتک باسی نمو هه ژارییهی که دوو چاری نمو ناوچانه بووه بکه م. له گهل باری ژبانې ناله باری نمو خه لکانه ی که نهوه پینج شش سال ده بیت بهو شیویه ژبان به سهر دهبه ن.

زور لهو ژن و مندال و پیرانه خزمی نمو پتشمه رگانه ن که له پیزی سویای شور شگیتی کورد دا خزمهت ده کمن. له راستیدا زوریه یان هه موو سهره و و سامانیتکیان له ده ست داوه. نمو ناوارانه له هه ولی نه وده دان که له نزیک بنکه ی سهر کردایه تی کومیتیه ی راپه راندن و باره گای ژهنه رال بارزانیدا بن، بو نه و ی نانی رۆژانه یان بده نی تا کو بتوانن بژن. زور له پیره کان و ژنان پتگیایه کی دوور دهب ن تا خویان بگه یه ننه باره گای ژهنه رال بارزانی و راسته وخو له ده ستی خویه وه به شی رۆژانه ی خویان وه ریگرن. بارزانی بو خوشی هاو دهردی خوی له گهل نمو خه لکه هه ژارده دا دهرده بیری و، به و ی که له ساو هی نمو شش سالده دا ژبانیتکی سه ختی به سهر دهر د. ژهنه رال بارزانی بو خوی له نه شکه و ت و خیمه و که پر و خانووی گلیندا ژبان به سهر ده بات، ههر وه کو نمو په ناهه نده هه ژارانه.

له نزیک پردی حافز، که به به مزا تیک و پتک درابوو و تنه ا چوار چتیه ناسنه که ی ماوو، چاو مژن و پی او تیک که و ت خه ریکی ته ختکردنی جتگیایه ک بوون له قه راخ گرد پتکدا. که لینیان نزیک بوینه وه، عه لی سنجاری باسی نه و ی بو کردم که نه وانه ژن و می ردتیکن خه ریکی دروستکردنی خانویه کن بو زستان بو خویان و منداله کانیان.

کاتیک ویستم وینه یه کی ژنه که بگرم، ده موچاری خوی شارده وه. قه ناعه تمان پتکرد که بتوانن وینه یه کی بگرین، به لام به داخه وه سهر که و توو

نه‌بووین، به‌شیک به‌هۆی جله در‌او ده‌خاکیه‌کانی به‌ریه‌وه که فه‌رقی نه‌بوو له‌گه‌ل په‌نگی نه‌و جینگایه‌ی که خه‌ریکی خانوو دروستکردن بوون لیتی، بۆ نه‌وه‌ی بتوانیت خۆی و منداله‌کانی له‌سه‌رمای زستان لی بپارێزی.

کچ و کوپتیکی پێنج شه‌ش سه‌له‌مان بینی که له‌ناو داره‌کانی دارستانه‌که‌وه سه‌ریان ده‌ره‌یتنا. پرسپارم له‌باوکیان کرد که ناخۆ ده‌توانم وینه‌ی خانوه‌که‌یان که که‌وتبووه ژێر چه‌ند دره‌ختیه‌که‌وه، به‌گرم، به‌لام نه‌و به‌ده‌م کێلانی زه‌ویه‌که‌یه‌وه به‌خاکه‌ناسه‌که‌ی ده‌ستی وتی: «بۆچی وینه‌ی ئێمه ده‌گریت، تۆ ناتوانیت له‌جیاتی ئێمه وینه‌ی پێشمه‌رگه‌کاغان به‌گریت؟» ده‌ستی بۆ عه‌لی سنجاری و حه‌ره‌سه‌که‌ی که به‌خۆی و جانتا که‌یه‌وه به‌دوامانه‌وه بوو، راکیشا.

به‌ره‌و لای که‌په‌ره‌هاوینییه‌که‌ی نه‌و خێزانه‌چووم که خه‌ریکی کولاندنی گه‌م بوون، دوا‌ی نه‌وه‌ی که له‌به‌ر خۆر وشکی ده‌که‌نه‌وه ده‌یه‌په‌رن و ده‌یکه‌ن به‌ساوهر، که خواردنێکی خۆمالی کوردیه‌یه. دایکه‌که، فه‌رشینکی به‌قه‌دی دوو داره‌وه گه‌ری دابوو، کوردبووی به‌جۆلانه بۆ به‌جوکترین نه‌ندامی خێزانه‌که‌یان که منداڵێکی سی‌چوار مانگی بوو. منداڵه‌که‌وره‌که‌یان، ناقلانه به‌دوام که‌وت بۆ لای که‌په‌ره‌که‌یان، له‌کاتی که‌دا که دایک و باوکه‌که‌ی خه‌ریکی کاری خۆیان بوون.

مال و سه‌روه‌تی نه‌و خێزانه‌پێک هاتبوو له‌یه‌ک دوو لیفه و به‌په‌ی در‌او و چه‌ند قاپتیکی زه‌رد هه‌لگه‌په‌راو، سه‌ماوهریک و چه‌ند کوپتیک و چه‌ند کیسه‌ی به‌جووک که ساوهر و ئارديان تێکده‌بوون.

به‌سه‌دان خێزانی تر که له‌هه‌مان بارودۆخدا ده‌ژیان، له‌خواره‌وه‌ی نه‌و پێگایه‌ی حاجی نۆمه‌ران - په‌واندز، ده‌بیران. سه‌رچاوه‌ کوردیه‌که‌کان ده‌لێن که دوو سه‌ده‌زار کورد په‌نایان بۆ ژێر ده‌سه‌لاتی سوپای شوێشگری کورد هێناوه تا بیانپارێزن. ده‌بیت نه‌وه‌ش بو‌تریت که پێش نه‌وه‌ی شه‌پ ده‌ست پێ بکات، کوردستان ده‌وله‌مه‌ندترین و به‌پیت و به‌ره‌که‌ت‌ترین به‌شی نه‌و

پژیم دیت و پژیم دمروات

بهلام کیشمی کورد همهوهگو خوی ملوتموه

هاورپیکانم گوئیان لهو پرۆگرامه‌ی عیراق راگرتبوو که نیتواری پۆژی یهک شه‌مه ۲۱ی ئاب، له رادیۆی عیراقهوه خوتندرایهوه. پۆژی عیراق به‌شیه‌یه‌کی گشتی، داوای له همهوه هاوڵاتیانی عیراق ده‌کرد که یهک بگرن و داوای ده‌کرد که کورد و عه‌ره‌ب و ده‌کو برا بن. هاورپیکانم زۆر نیگه‌ران بوون لهو په‌یامه‌ی عیراق که هه‌ر قسه‌ کۆنه‌کانی کاویژ ده‌کرده‌وه و هیچ شتیکی تازه‌یان پێ نه‌بوو بۆ چاره‌سه‌رکردنی کیشمی کورد.

له‌گه‌ڵ نه‌وه‌شدا پژیم بریاری دا‌بوو که داخوازه‌کانی گه‌لی کورد بپه‌ژێرێت. به‌لام مه‌به‌ستی پژیم چی بوو له‌ داخوازه‌کانی گه‌لی کورد، له‌ به‌یاننامه‌که‌دا پون نه‌کرابوه‌وه. چهند ده‌قه‌یه‌ک دوا‌ی نه‌وه، نه‌و براده‌ری که له‌ ژووره‌که‌دا له‌گه‌ڵ ده‌مایه‌وه، سه‌هن حه‌یده‌ر، گوئی لهو هه‌لسه‌نگاندنه‌ خه‌یرایه‌ی رادیۆی ئیسرا‌ئیلی گرت، له‌ مه‌ر نه‌و به‌یانیه‌ی که عیراق ده‌ریک‌دبوو. رادیۆکه‌ با‌سی هێلی سیاسه‌تی سه‌رۆک وه‌زیرانی وه‌لانراو به‌زازی ده‌کرد، که خه‌تیکی نه‌رم تر و پیا‌لیسته‌نه‌ی هه‌بوو بۆ چاره‌سه‌ری کیشمه‌که. پۆژی تازه‌ وای نیشان ده‌دا که نه‌وان په‌یره‌وی لهو دوا‌زه‌ خاله‌ی که به‌زاز داینا‌بوو بۆ چاره‌سه‌رکردنی کیشمی کورد، ده‌که‌ن. به‌لام با‌سی نه‌و پینچ ملیۆن دیناره‌یان نه‌کرد که پژیم بریاری دا‌بوو بۆ چاک کردنه‌وه‌ی نه‌و پتگا و بانانه‌ی که پژیم بۆ‌ده‌مه‌انی کوردبوون و خه‌راپی کوردبوون، نه‌م به‌ پاره‌یه‌ که ده‌یکرده‌ مه‌سروفا‌تی چهند پۆژیکی سو‌های عیراق، بۆ همه‌وو "با‌کور" واته کوردستان ته‌رخان کرابوو. پژیم له‌ نیه‌ستاره ده‌ستی کوردبوو به‌چاک‌کردنه‌وه‌ی پتگا سه‌ربازه‌کان، نه‌مه‌ش کورده‌کانی تو‌وره کوردبوو، چونکه نه‌و پتگایانه بۆ هه‌ترشه سه‌ربازیه‌یه‌کانی دا‌هاتووی عیراق چاک ده‌کرانه‌وه. به‌زاز یه‌که‌مه‌ین سه‌رۆک وه‌زیری سه‌قیل بوو دوا‌ی

کوده تاکه‌ی عه‌بدولکه‌ریم قاسم له سالی ۱۹۵۸. دوا‌ی نه‌وه‌ی که له هیتشه سه‌ریازیه‌که‌ی به‌هارددا شکستیان خوارد بوو، توانی نه‌ندامانی ده‌وله‌ت که هم‌موویان عه‌سکه‌ری بوون رازی بکات به‌وه‌ی که دان بنین به‌داخو‌ازیه‌کسانی کورددا، که بریتی بوون له ئوتۆنۆمی کلتووری و ریک‌خراوه‌یی.

نزیکه‌ی مانگینک پیش سه‌فه‌ره‌که‌م بۆ کوردستان له قاهره‌ یووم، به‌رێکه‌وت به‌زازیش له‌وێ بوو که بۆ سه‌ردانی ناسر هاتبوو. به‌زاز له هۆتیلێک دابه‌زیوو که په‌نجما مه‌تریک دوور بوو له‌و هۆتیلێ که منی لی یووم. نه‌و شۆته له لایه‌ن ژماره‌یه‌کی له ژمار نه‌هاتوو له سه‌ریازی میسری چاو‌ه‌دیری ده‌کرا. به‌سه‌یاره‌ی ناخیر مۆدیل ده‌یان‌ه‌یتنا و ده‌یان‌برد. له میوانداریه‌کی شایسته‌دا که بۆ به‌زاز ناماده‌کرا‌بوو وتی: ئیمه له‌گه‌ل کورد گه‌شتوینه‌ته رێکه‌که‌وتنی کۆتایی. ناسر له لایه‌ن خۆیه‌وه خۆشحالی خۆی ده‌رپری و رێکه‌که‌وته‌که‌ی به‌رز نر‌خاند.

چهند رۆژێک دوا‌ی نه‌وه‌ی که گه‌راپه‌وه بۆ به‌غدا، به‌زاز له لایه‌ن سه‌رۆک کۆمار عه‌بدولسه‌لام عارفه‌وه وه‌لانرا و له جینگای نه‌و (ناجی تالیب‌ی) دانا که پیاویکی عه‌سکه‌ری بوو. به‌م شێوه‌ی هاو‌پێکانم گوتیان له‌و به‌پانه گرت‌بوو که حکومه‌ته‌که‌ی ناجی تالیب ده‌ری کرد‌بوو، کورد زۆر له ناوه‌رۆکی ناروون و شار‌دراوه‌ی به‌پانه‌که نیگه‌ران بوون.

زۆر شت ده‌وتریت و ده‌کرتیت، ده‌بیت بیر له زۆر شتیش بکرتیه‌وه پیش نه‌وه‌ی به‌گه‌نه رێکه‌که‌وتنی کۆتایی.

رادپۆی دەنگی کوردستانی میراج

پۆژی دوو شەممە پێکەوتی ۲۲ی ناب سەردانی رادپۆی دەنگی کوردستانی عێراق کرد. خانووی رادپۆکە لە نەشکەوتییکی دەستکرد دروست کرابوو، بەپێچەوانەی ئەو نەشکەوتەیی که دوو پۆژ لەو پێش سەردانیم کردبوو. دوو دانە تونیل، بەبەرزایی مەتر و نیوتیک و بەدرپۆایی ۱۵ مەتر تونیل بۆ ناو کێوکه لێ درابوون.

سێ دانە نێرەر که لەسەر سێ شەپۆلی جیاواز بلاو دەکرانەو، دوو تەسجیل و گرامافۆنیکی لێ بوو. دێوارەکان بەکاغەز و نایلۆن داپۆشرا بوون بۆ ئەوێ زەخ و خۆل نەکوێتە خوارووە بەسەر جیهازەکاندا، که بەتەنێشت دیواری (قەرخی) کێوکه دا دانرا بوون. سێ دانە مۆتۆپی کارەبایی که بەبەرزین کاریان دەکرد لە نزیک ئەو شوێنەو خرابوونە چالەو. کابلی نەستور لەو ماتۆپانەو راکێشرا بوون بۆ ناو نەشکەوتەکه. لە نزیک نەشکەوتەکهو نەتێنی نێرەر لە قولەیه کهو بەروە ئاسمان هەلچوو بوو. چەند دۆشکەیهک و تۆپی سووک لە نزیک شوێنی رادپۆکەو دابەسترا بوون. بێجگە لەو گرووپە پاسەوانەیی که چاودێری محەتەیی رادپۆکیان دەکرد، بێست که سینک که پێکھاتبوون لە خەلکی پۆشنییر و تەکنیککار رادپۆکیان بەپۆتو دەبرد. سەیدا سالتح یووسفی که هەموو ژبانی خۆی بۆ پێشکەوتنی کلتوری کوردان تەرخان کردبوو، بەرپرسی رادپۆکە بوو.

سەیدا سالتح یووسفی دەموچاویکی زەعیف و جوانی هەبوو. لووتییکی پێکوتییکی هەلقبەند و چاوەکانیشی زیت. ئەو جلی خۆمالی کوردی و کراسینکی سپی خاوتینی لەبەردابوو. دەمانچەیهکی بەقەدەو بوو، پێ دەچوو تەنها لە بەر هەقەلەکانی تری که چەکدار بوون هەلی گرتبێت. دەنا سەیدا لەو کهسانە نەبوو چەک هەلبگریت تا بەهۆی ئەوێ بگرییت. دەنگی سەیدا لە هەموو کوردستاندا ناسراو. کەم جار هەیه ئەو

پیشمه‌رگانه‌ی که له ناو چیاکاندا ده‌گه‌رتن و رادیۆکانیان له ته‌ک تاقم و تفه‌نگه‌کانیان ده‌به‌ستن، پرۆگرامه‌کی سه‌یدا له بیر بکه‌ن.

سه‌یدا سالح یووسفی ده‌یگوت: ئێمه‌ی کورد گه‌لیتکی هه‌زارین. تو به‌چاوی خۆت ده‌بینیت که چ زه‌حمه‌ت و قوربانیه‌ک ده‌ده‌ین تا بتوانین ئهم رادیۆیه‌ دا‌به‌یتین و گه‌له‌که‌مان به‌توانیت به‌زمانی خۆی گوێ له خۆی بگریت. من چه‌ندین نامه‌م له لایه‌ن گوێگره‌کا‌فانه‌وه به‌ هاتوه‌ که خۆشحالی خۆیان ده‌رده‌پهن و سۆیاسمان ده‌که‌ن که ده‌توانن گوێ له زمانی کوردی و موزیکی کوردی بگرن. گه‌لیتک له‌وانه‌ جگه‌ له زمانی کوردی هیچ زمانێکی تر نازان. ئه‌وان ده‌توانن له رادیۆکانیا‌نه‌وه گوێ له چه‌ندین زمان بگرن که یه‌ک وشه‌ی لی تیناگه‌ن. به‌د‌ل‌ن‌یا‌یه‌وه تو تیت‌گه‌یش‌تنت به‌ ئه‌وان هه‌یه، کاتیک ئه‌وان ده‌توانن به‌خۆش‌حالی‌ه‌وه، گوێ له زمانی خۆیان و موزیکی خۆیان بگرن. له چه‌ندین لاوه له ده‌ورو به‌ری ئێمه، زۆر به‌توندی قه‌ده‌غه‌یان له‌سه‌ر گوێ گرتن له رادیۆکه‌ی ئێمه‌ دا‌ناوه. تیناگه‌م، چۆن به‌توان‌ریت به‌ش‌یه‌یه‌کی ته‌کنیکی پت‌گا له‌ خه‌لک بگیری‌ت "به‌ دزیه‌وه گۆه‌دار‌مان" بکه‌ن. به‌د‌ل‌ن‌یا‌یه‌وه، چاخانه و قاوه‌خانه و دوکا‌نه‌کان، ناتوانن به‌ناشکرا گوێ له ده‌نگی کوردستان بگرن، ده‌نا پووبه‌رووی سزا ده‌بنه‌وه، به‌بیان‌ووی پرۆپاگه‌نده‌ی نایاساییه‌وه.

له‌گه‌ڵ ئهم کاردا‌نه‌وه تا‌را‌ده‌یه‌ک نا‌کار‌ی‌گه‌ره‌دا، رادیۆکه‌مان هه‌میشه ته‌ش‌و‌یشی (من له‌ خه‌لکم بیستوه‌ که پت‌یان وتوه "هانی هانی") پ‌ژ‌یمی عی‌راقی به‌د‌وا‌وه‌یه. ئێمه به‌ته‌وا‌وی مه‌ع‌نا‌وه، خۆش‌ار‌کتی ده‌که‌ین له‌سه‌ر شه‌پۆله‌ نادیا‌ره‌کان. ئێمه شه‌پۆله‌کان ده‌گۆ‌پ‌ین. که‌چی ئه‌وان دیسان دوامان ده‌که‌ون. ئێمه خۆمان له‌و شه‌پۆله‌نه‌ نزیک ده‌که‌ینه‌وه که دراوسێ‌کا‌فان به‌کاری ده‌ه‌یتن، به‌لام پ‌ژ‌یم دیسان وه‌د‌وو‌مان ده‌که‌ویت و گوێ ناداته نه‌وان‌یش و ده‌نگی نه‌وان‌یش خراب ده‌کات. ئێمه له‌ کاتی جیا‌واز جیا‌واز دا به‌رنامه‌کا‌فان بلا‌وه‌که‌ینه‌وه. پ‌ژ‌یمی به‌غدا بیست و چوار سه‌عات به‌د‌وو‌مانه‌وه به‌ ئه‌وه‌ی ئه‌و ده‌نگه‌ نازاده‌ی ئێمه، به‌و نا‌وا‌زه ناخۆشانه

نهی که سیتیک که له هیچ زمانیتکی تر تینه گات چی بکات؟ نایا دهوری
کهړ و لال بېینی؟ بهلن، نیمه تووشمان بووه به تووشی که سانیکی
سیاسیه وه که هیچ ټیگه یشتنیکي مرؤفانه یان نییه و به پشستیانوی له
یاسا نامرؤفایه ټیگه کانیان نکؤلی له گرنکترین په یوه نډی مرؤفانه ده که ن
نهویش په یوه نډی به زمانی زگماکیه وه په له گه ل هاوولاتیاندا.

له کاتی شهردا، رادیوکه مان به به رده وامی له ژیر بؤردو ومانی فرؤکه کاند
په. هدریوه خه تهری گیانه، نه گهر له نزیک محه ته ی رادیوکه مان وه قه رار
بگیریت. پڑیمی عیراق به باشی جیگای نیمه پنده زانیت، کاتیکیش که
به باشی خوین ته یار کرده وه بؤ هیرشی داهاتوویان، کام بؤمبای گوره و
گرانه به سر دهنگی کوردستاندا هه لی ده پڑین له ناو نیم شاخه دا.

که کاتی بلاو کرده وه ی رادیوکه ته و او بو، چوین بؤ لای نه و دوو که پره
بچکؤله و خیمه یه ی که دوو سه د مه تریک له و لای مه ده ته که وه بوون. له
یه کیتیک له که پره کاند میتزکی نووسینی لئ بوو له گه ل چهند قه وانییک و
چهند وهرگریکی ترانستور. دهنگی نازادیی رادیوی دهنگی کوردستان
لیتروه تیپوانیینه کانی خوی به کوردی و عهره بی ناماده ده کرد، که
کاربه ده ستانی رادیوکه له رادیوی ولاتانی تروه وهریان ده گرت.

که پره که ی تریان وه کو عه مباریک به کار ده هینا. به شی چیشخانه که یان
له لایه ن ژنیکه وه سه ریه رشتی ده کرا، برنج و شله ی بؤ لئ ده ناین. یه کیتیک
له کاربه ده ستانی رادیوکه خه ریکی دروستکردنی زه لاته بوو. ههر که چاوی
به من که وت به گالتوه چه قوکه ی برد بؤ لای ده می و وه کو میکرو فونیک
دهستی کرد به پروپاگنده وه کو بیژریکی باشی رادیو: «هه لئو، هه لئو! نیره
دهنگی کوردستانه، ده مانه ویت ناگادارتان بکهینه وه به گه یشتی میوانیکي
دووره ولات که له لایه ن کومیتیه ی سویدی _ کوردیه وه نیردراوه له
ستؤکه و لم. نیستا خه ریکی دروستکردنی زه لاته یه کی خوشی کور دین بؤ

به هاری سه گه کان

دوای نان خواردنی نیوه ژۆ، سەردانی ئەو ڕەشمانه کوردانه مان کرد، که بلابووبوونه وه به سەر ته پۆلکه یه کی به رزدا که ده که وته ناستی ۲۰۰ مه تر سه رووی ده ریاوه. له نزیک هەر ڕەشمانیکه وه توتله سه گی که وه، توره که ده یانه چه پانه ده بێنران. پێشمه رگه یه ک وتی: «به هاری دوایی، به هاری سه گه کان بوو. سه گه کان خەنی بووبوون به هۆی ئەو هه زاران که لاکێ حه یوانانه ی که له نه نجامی بۆردومانی ته یاره کانی عێراقدا، کوژرابوون. به لام نیستا ده بیت به کړانه وه ی ئەو نیستقانه گه ورا نه که وشک بوونه ته وه رازی بن، که لێره وه له وێ وه کو ته پۆلکه ی به جووک له کوردستاندا هه لچنران». خاوهن ڕەشمانه کان سەر به خێله کان نه بوون. ئەوان له گونه کانی خۆیان له و سەر کێوانه ده ژیان. ئەوان وه کو عادات له هاریاندا له نێو ئەو ڕەشمانه دا ده ژیان.

ئەوان به خۆیان و مه ی و مالاتیان وه هاریان بۆ حه سانه وه ڕووبان ده کرده ئەم جێگا یانه. ئەو زه ویانه ی که ڕەشمانیان لێ هه لده دا هی خۆیان نه بوو به لکو پاره یه کی که میان ده دا به خاوهن زه وه کان تا بتوانن لێی بچینه وه و هه مان کات ده بوو وه عەدی ئەوه به دن که مه ڕومالاتیان زیانه خۆری نه که ن. ئەم ناژه لدارانه وه کو عاداتیکێ هه زار ساله ی خۆیان، له به ره مه گرنگه کانی خۆیان که پێک هاتبوو له گوشت و که ره و په نیر و خوری و پیسته و هتد، به شی دراوستیکانیان ده دا. ناتوانیت هیچ کام له نه ته وه کانی دراوستیی کو رد له گه ل کو رد به راورد به کړین کاتیک باسی ناژه لدار ی ده کړیت. سه رۆکه کانی عێراق له وه تینه گه یشتوون که به ره مه ی ئەو ناژه لداریه شتیک به نه رخه بۆ هه موو خه لکی عێراق، هیچ شتیک ناتوانیت قه ره بووی به کاته وه. له هێرشه که ی به هاریاندا، سه ره بازان ی عێراقی به هه زاره ها ناژه لیان کو شتبوو، که پتویست بوو به کړینه سه رچاوه ی ژبانی دانیشتوانی ئەو ولاته. له جیاتی ئەوه سه گ و دالاش کردوویانه ته

جەژن لە سەر کە لاکی تۆپسوی ئەو ئاژەلانی کە بە هەموو کوردستاندا
بلاوبوونەتەوه.

من تا رادهیهک درهنگ گه پامهوه بو باره گای کۆمیتە ی بە پێوه به رایە تی.
له کە پره که ماندا عدلی سنجاریم بینی که پیتی وتم: به یانی دوا ی ئەوه ی
نانی نیوه رۆ لای من ده خۆین، جهزده که م موخته به ریکی وینه شتەوه و
کار گه یه کی چهک سازیت پتیشان به م.

میوانداری علی سنجاری

پیش نیوه‌رۆی رۆژی سێ شهمه ۲۳ی ناب، گفتوگۆم له‌گه‌ڵ چهند كه‌سیكه‌دا كرد كه دووچارى نازار و نه‌شكه‌نجه هاتبوون له زىندانى رۆژمدا. هه‌روه‌ها وێنهم گرتن.

دوو‌ربه‌رى نیوه‌رۆى عه‌لى سنجارى هات به‌دواما و بردىمى بۆ كه‌په‌كه‌ى مالى خۆيان. ژنه‌كه‌ى سنجارى عه‌ره‌بێكى خه‌لكى مووسل بوو، ته‌مه‌نى ۳۰ سال ده‌بوو. ئهم خێزانه سێ كچيان هه‌بوو كه ته‌مه‌نيان پێنج، حه‌وت و سێ سال بوو، له‌گه‌ڵ كۆره‌ چوار ساليه‌كه‌يان. ئه‌وان له به‌ینی خۆياندا به‌عه‌ره‌بى قسه‌يان ده‌کرد چونكه دايكيان كوردی نه‌ده‌زانی. كچه‌كان، به‌ پهرى نه‌زاكه‌ته‌وه، منیان سه‌رگه‌رم كردبوو به‌وه‌ى كه ماوه‌یه‌كى كورت شه‌ریان بۆ ده‌خوتنده‌وه و گۆزانیان بۆ ده‌وتم به‌عه‌ره‌بى.

خانم سنجاری (هاوسه‌ره‌كه‌ى عه‌لى سنجاری) تازه‌كى له لایه‌ن رۆژمه‌وه گیرابوو له شارى مووسل، له پای كار و چالاكییه‌كانى مێرده‌كه‌ى له كۆمیته‌ى به‌رتوه‌به‌رایه‌تى له شاخ. سوپا داوایان له خانم سنجاری كردبوو كه ناوێشانی مێرده‌كه‌ى ب‌لێت و نه‌گه‌ریش ب‌كریت به‌یتریت بۆ لێپرسینه‌وه.

ئه‌ویش به‌م شه‌ره‌یه وه‌لامى دا‌بوونه‌وه: «نیه‌وه چ پیاویك‌ن؟ یه‌كه‌م من تاوانبار ده‌گه‌ن به‌وه‌ى كه مێردم به‌كۆردێك كرده‌وه. پاشان به‌من ده‌لێن بچم پیاوه‌كه‌م بێتم بۆ لێپرسینه‌وه. نه‌وه نیه‌ون كه ده‌بابه و تۆپ و ته‌یاره‌نان هه‌یه. ئه‌ی بۆخۆتان ناتوانن به‌وه‌وه‌وه‌ چاك و چۆلانه‌تانه‌وه، بچن بیهێتن؟»

كه‌چه‌ گه‌وره‌كه‌یان كه ده‌چوو قوتابخانه و به‌عه‌ره‌بیه‌كى جوان گۆزانی ده‌وت، ناچار ب‌سوو له‌لای هاورێكانى نه‌لێت باوكى كۆرده، تاكو توشى گیروگرفت نه‌بێت. ده‌مێك بوو مندا له‌كان باوكى خۆیان نه‌دی‌بوو، هه‌ر‌بۆه

شیتوئی ده موچاویان له بیر چووبووه ده.

نیستا نه وان توانی بوویان بیتن بو لای باوکیان چونکه بو ماوه یه کی کاتی
نه مبارگو له سهر ناوچه رزگار کراوه کان هه لگیرابوو، خه لکی سقیل
ده یا نتوانی هاتوو چو بکه ن بو ناوچه کوردییه کان.

تاتیگه‌ی وینه‌نوشتنه‌وی شۆرش

دوای نه‌وه‌ی نانی نیوه‌رۆمان خوارد، سەردانی موخته‌به‌ری شۆریمان کرد، که له‌لایه‌ن وینه‌گریکی به‌ناوبانگی به‌غدا ییوه سەربه‌رشتی ده‌کرا. جیگای وینه‌گرتنه‌که له‌په‌نای چاخانه‌یه‌که‌وه بوو، که نه‌و کوردانه‌ی بیانیوستایه وینه‌بگرن کۆده‌بوونه‌وه. وینه‌گره‌که هه‌م بۆ خۆی و هه‌میش بۆ شۆرش کاری ده‌کرد.

ژووری شته‌وه‌ی وینه‌کان (ژووری تاریک) نزیکه‌ی دوو مه‌تر دوجایه‌ک ده‌بوو. دوو گلتۆی سوور که به‌دیواره‌که‌وه هه‌لواسرا‌ه‌بون، ژووره‌که‌یان ڕووناک ده‌کرده‌وه. پرسیارم کرد که له‌کوێه‌ کاره‌بای ڕاکێشاوه بۆ گلتۆیه‌کان. به‌پیتکه‌نینه‌وه وه‌لامی دامه‌وه: راسته‌وخۆ له‌خۆره‌وه وه‌ری ده‌گرم. پاشان گلتۆیه‌ سووره‌کانی نیشان دام که له‌ دوو سه‌تلی پلاستیک پتیک هات‌ه‌بون، به‌کونیتیکی که له‌ دیواره‌که‌دا بوو چه‌سپێنرا‌ه‌بوو. هه‌روه‌ها ده‌زگای وینه‌گه‌وره‌کردنه‌کش هه‌ر به‌خۆر کاری ده‌کرد.

وینه‌گره‌که کونیتیکی کرد‌ه‌بوو سەریانه‌که، که به‌سه‌ره‌تاپیتیکی دار ده‌کرایه‌وه. له‌کاتی له‌به‌رگرتنه‌وه‌ی وینه‌کاندا، سه‌ره‌تاپه‌که‌ی ده‌کرده‌وه تا تیشکی خۆر به‌ناو جیهازی گه‌وره‌کردنه‌که‌دا تێ به‌په‌ڕێ.

کابرا پژیمی عێراقی تاوانبار ده‌کرد به‌وه‌ی که ده‌ستیان گرت‌وه به‌سه‌ر هه‌موو جیهازه‌کانی و خراپ کرد‌نیان له‌شاری به‌غدا. هه‌روه‌ها سوپا کوپه‌ هه‌ژده‌ ساڵه‌که‌یان گرت‌ه‌بوو، نه‌شکه‌نجیه‌یان دا‌ه‌بوو بۆ نه‌وه‌ی زانیاری له‌سه‌ر باوکی ب‌دات به‌ده‌سته‌وه. کوپه‌که‌ی که نێستا له‌گه‌ڵ باوکی ده‌ژی، دوو‌چارى نه‌خۆشی ده‌روونی بوو، زمانی ده‌یگرت و کاتیکیش که بی‌بوستایه قسه‌ بکات ده‌ستی ده‌کرد به‌گریان. باوکی نه‌یده‌ویست زۆری لێ بکات بۆ قسه‌ کردن به‌لکو ڕووی کرده‌ من و وتی: «نێستا زۆر باش‌تره. نه‌و به‌سته‌زمانه‌یان ماوه‌ی چهند هه‌فته‌یه‌ک نه‌شکه‌نجه‌ دا‌ه‌بوو. نه‌و لاواز و بی‌

جه وسه له بوو ، کاتیک نازادیان کرد توانای قسه کردنی نه مابوو .
منداله کانی ترم که سق کچی بچکولن کاتیک پاش دوو سال له یه ک
دایران بینیمه وه ، نه یان دهناسیمه وه . نه وان له دایکیان ددپرسی نه و
مامه یه که ماچمان ده کات باوکمانه .

وینه یه کی کاکی وینه گر و سق منداله که یم گرت ، له نزیک موخته به ری
شورش . نه و وینه گره که هونه رمه ندیکی به ناوبانگ بوو ، هر که باسی
که لویه له کانی ده کرد که له به غدا خراپیان کرد بوون ، هه ناسه یه کی
هه لده کیشا .

چەکی گەوران، گەرستە یاریکردنی منداڵان

پۆژتیکێ تر دوو کوردەم بینی لە نزیک وێنە گەرکەوه. ئەوانیش پێشمەرگەیک و کۆرە تەمەن یازدە سالانەکی بوو. ئەو منداڵە گێجکە یە زۆر بەجدیی جلی پێشمەرگانە ی لەبەر کردبوو، چەک بەشەنەوه و هێدەک بەقەدەوه. وێنە یەکیانم گرت، کە شایەتی تراژیدیای کەمبۆونی وانە ی ئەخلاقی منداڵانی کورد لەو تەمەنی خۆتندنە، دەدات. ئەوان هیچ گەرستەیکی یاریکردنی تر جگە لە چەک و دەمانچە ی گەرەکان نانا سنەوه. لە ماوه ی ئەم پێنج سالە ی دوایدا، منداڵانی کورد نەیان توانیوه وەک هاوتەمەنەکانی خۆیان لە ولاتانی تر یاری بکەن. ئەوان هیچ جۆرە وانە یەکیان نەخۆتندوه، جگە لە هونەری توانینی خۆژیانن لە دنیا یەکی هەژاردا. چوونە خۆتندنگا بۆ ئەوه ی بتوانیت دوا پۆژتیک بۆ خۆت بە دەست بخەیت، شتێکی نامۆ یە بۆ منداڵانی کورد. ئەمە ئەو سەختیانە یە کە لە داها توودا لە دوا ی شەڕیش یەخە ی کوردستان دەگرت.

پۆژتیکێ تر منداڵێکی ترم بینی کە یەدەگەکانی بۆ باوکی هەلگر تێبوو. ئەو هەمیشە بەدوا ی باوکیەوه بوو وەک ئەوه ی کە لەڕوودانی ڕووداوی کدا دەستبەجێ یارمەتی ی باوکی بدات.

کارگهی چهک دروستکردن

دوانیسوه‌پۆی ۲۳ی ئاب سەردانی کارگەیه‌کی چهک دروستکردنم کرد لە کوردستان. نەم کارگەیه نارنجۆکی لێ بەرھەم دەھێنرا. عەلی سنجاری پۆی باس کردم، کارگەیی تریش ھەن کە چهکی تر دروست دەکەن، بەلام لەم شۆنەیی نێمەوێ دوورن. دەیکۆت نەم کارگەیی چهکانە دەبێت زۆر بەنھێنی بھاریزێتن. ئەو کارگەیه‌ی کە "زۆر لە نێمەوێ دووربوو" دەبوو لە ئەشکەوتیک یانیش لەن شاخیکدا بێت. پەنگە ھەموو کەسێک، ھەموو خانوویەک، ئەشکەوتێ، دەوێنیک لەم کوردستانە نھێنییەکی شارەبێتەو.

نەم کارگەیی نارنجۆک دروستکردنەش یەکیەک بوو لەو نھێنییانە. بەرھەمەکانی شاراوێ نەبوون، بەلام جێگاکی بەتەواوی نھێنی بوو. کارگەکە لە خانوویەکی گەلێن کە لە شۆنێکدا بوو لە لای پێگای حاجی ئۆمەرەن ... پەواندن، کە زۆر زیرەکانە شاردراپوێو. لەم «کارگەیه‌دا» ھەکیئەیه‌کی تەراشکاری مامناوێندی لێ بوو کە مۆتۆرێکی پێوێ گرتدراپوێ بەبەزێن کاری دەکرد.

کەرەستەیی خاوی نەم کارگەیه‌ پۆی ئاسایی بوو. بەمەکیئەیی تەراشکاریە کە پۆیەکان بەپارچەیی دە سانتیمەتری دەپێدرانەو. نەم پۆیە باریکانە دادەتاشێران پۆیە نزیکی یەک لەسەر سێ یان چواری ئەو نەستوراییە کە لەسەرەتاوێ ھەبوو بەدوو سانتیمەتر کە لەشیوێ بازنی پەستیئێراوێ دەچوون. دواي ئەوێ شێوێ و فۆرمێکی نوێیان بەپۆیە کۆرتکراوێکان دەدا، بەشیوێەک کە دوو سەرکاھێیان پۆی ھەردوو سەری پۆیەکان دەکرد. پاشان لە شۆنێکی تر پێدەکران لە مادەیی تەقینەرەو، کە کۆرد لەو بۆمبایانە کە پۆیە عێراق دەپێراندن بەسەر کوردستاندا و ھەندیکیان نە دەتەقینەو، داھێنیان دەکرد.

باسی ئەوێیان دەکرد کە نەم بۆمبە خۆمالیانە کاریگەری چاکیان ھەبێ

سەر سەنگەرەکانی عێراق. کورد سەربازە عێراقیەکانیان ناچار دەکرد لە سەنگەرەکانیاندا خۆیان حەشار بدەن، چونکە پێشمەرگە دەستیکێ بالایان هەبوو لە پێتکانی سەنگەرەکانی سەربازە عێراقیەکاندا. تەنانت فرۆکەکانی عێراق و توێخانەکانیان نەیان دەتوانی سەنگەرەکانیان بپاریزن.

نەو تاکتیکەکی کە پێشمەرگەکی کورد بە کاریان دەهێنا، خۆیان نزیک دەکردەوە لە سەنگەرەکانی دوژمن بە شێوەیەک فرۆکەکان ناچار بوون هێرشەکانیان بۆستێن، نەوێک زیان بە هێزەکانی خۆیان بگات. پێشمەرگە باسی نەویان دەکرد کە ئەوان زۆر کەلەک لەو بۆمبا خۆمالییانه وەردهگرن، بەتایبەتی لە شەپی دەستەو یەخەدا.

کابرای تەراشکار، چەندین دانە لەو بۆمبەکانی نیشان داین کە بەو بۆمبە ناسایی و سادانە دروستیان کردبوون. بەلام نەیان دەویست کە ئەو نەهێنێکی کەچ جۆرە پلیتەییەک بەکار دەهێنن، کە شەف بکەن.

نەوێکی کە من لێی خۆم نەوێ بوو، هیچ کاتێک ئەو بۆمبایانە لە کاری تیرۆریدا بەکار نەهێنرا، چونکە کاری تیرۆری لەلایەن کوردەوێکی کارێکی نەهێزە و قێزەوێن چاوی لێ دەکرا. جگە لە شەف لەگەڵ سەیدادا، کورد هەندێک چالاکیان دەکرد کە بە شێوەیەک زۆر ورد بەرنامەریان بۆ دەکرد لەدژی کارمەندە دڵ ڕەقەکان و ئەو خائێنەکان کە بەرچاویان لە کورد بوون.

گفتگو له گهل نمو کورده انهي نهشکه نجه درابوون

دوانيوه پرزي ههمان رژژ، چارپيکه وتسم له گهل يهک دوو لهو کوردانه کرد که پيشتر له زندانه کاني رژيمي به غدا دا، پروبه پروي نهشکه نجه کرابوونهوه. ژماره يهکي زور نهشکه نجه درابوون و جزري نهشکه نجه کانيش زور بوون.

هر بچوومايه بژ باره گاي کوميته ي پاپه راندن، ده يان زندانيان نيشان دهدام که له گرتووخانه کاني عيراقدا نهشکه نجه درابوون.

پي ده چوو سه رکۆمار عه بدولسه لام عارف له بيري چووبيته وه که له سه رده مي به عسييه کاندا بژ ماوه يهکي کورت سه رۆکي ده ولت بوو بوو.

به ماوه يهکي کورت دواي پروخاني به عسييه کان، کتيتيکيان چاپ و بلاو کرده وه به ناوي "المنحرفون". لهو کتتبه دا باسي چه ندين جۆر نهشکه نجه ي نامرۆخانه کرابوو، که به عسييه کان کردبو يان. دواي نه وه ي که سه رکۆمار تواني نهو به عسيانه ي که دژايه تيان ده کرد دور بخاته وه، کتتبه که ي قه ده غه کرد.

بهراوردن کرمی کارهستیک بهکارهستیکى تر

نیواری هممان رۆژ ههوالی نهو بومهلهرزه گهورهدهم بیست که له رۆژههلاتی تورکیا پرویدابوو. پاشان له زۆر رۆژنامهدا دهربارهی نهو یارمهتییه مرۆفانهیهی که لهلایه ن رێکخراوه مرۆف دوستهکانهوه بۆ نهو ناوچهیه تهرخان کرابوو، خوێندهوه. کورد ههستیان بههاودهردی دهکرد لهگهڵ قوربانیهکانی نهم کارهساته سروشتیه، نیگهراهی نهوه بوون که نهوان هیچ ئیمکانیتکیان نییه یارمهتی هاوستیکانیان بدهن لهو دیو سنووری تورکیاوه. نهو بێ دهسهلاتیهشیان بهو باره نالهبارهی خوێانهوه گرتهدا که لهماوهی نهو شش سالتهدا دووچارى هاتبوون.

ههروهها پوداوتیکی تر که لهلایه ن راگهیاندنی رۆژناواوه سهرنجی بۆ راگیشرا، پهیدابوونی نهخۆشی کۆلیرا بوو که له ناوچهی ههولێر دۆزرایهوه. ههموو ههولێک خرایه کار بۆ نهوهی رێگا له بلابوونهوهی بهگیریت. بهلام سهرکوتهکردنی کورد بهو شتیه وهحشیانهیه و شالای لهڕهگ و پیشه ههڵکێشانیان هیچ هاودهردیهکی لهگهڵ دهرنهبردرا، یاخود ههلمهتیکى هاوکارییان بۆ نهخرایهگهڕ. چونکه کورد له ناو عێراقیکى سهربهخۆدا دهژین، بۆیه نازارهکانیان وهکو کێشهیهکی ناوخۆیی نهو ولاته چاوی لێ دهکړیت.

نەخۆشخانەگەى دوکتۆر ھەسەن ساماۋارى

يۆڭزى چۈشەنمە يېڭىمۇتى ۲۴ى ناب، سەردانى نەخۆشخانەگەى ناۋپردانم
كرد كه لەلايەن دوكتۆرىكى عەرب بەناۋى دوكتۆر ھەسەنەۋە سەرىرشتى
دەكرا.

لە ماۋەى نەۋە شەپە دوورودىرئە بى مانايەى لەڭزى كوردان، ژمارەيەكى
زۆر عەرب بەشداريان لە خەباتى كورداندا كوردبوو ياخود بەشئەۋى جياۋاز
پشتيوانيان كوردبوون. دوكتۆر ھەسەن يەكئىك بوو لەوانە كه بۆ دوو سال
دەچوۋ لە نەخۆشخانەى كورددا كارى دەكرد. لە ھەموو نەۋ ناۋچە نازادكراۋە
كورديانەى كه ملىۋنىك خەلكى لى دەۋى، لەم كاتەدا تەنھا چۈا
دوكتۆريان ھەيە، ئەوانىش دوكتۆر تاهير بابان، ھىكمەت ھەكىم، ھەسەن
ساماۋارى (لەوانەيە: سامەرايى - ناراس) و نەحمەد سالىح.

نەم خەستەخانەيە كه لە نىۋان چەند دارىكى گەورەدا ھەلگەوتىۋو، زۆر
لە جادەى حاجى نۆمەران - رەۋاندزەۋە دوور نەبوو. ژوورىكى گلىن ۋەكو
ژوورى چاۋدئىرى كردن، ژوورىكى دەرمان كردنى برىندار و عەمبارىك،
سالۋنىك كه جىگاي دە قەرەۋىلەى تىدا دەبوۋە و چىشتخانەيەكىش لە
تەنىشت خەستەخانەگەۋە بوو. شۆنى خۆشتن لەو جىگايەى كه ناۋى لى
دەھاتە خوارەۋە، ئەۋىش كانىيەك بوو كه ھەمىشە ناۋىكى سازگارى لەبەر
دەقۇشت و سەرچاۋەى ناۋى خوارەنەۋەش بوو، ھەروەھا جىگايەك بۆ
فەردانى پىسايى. پاشان بەۋردى باسى ھەموۋى دەكەم. بەلام با جارى
سەرىكى جىگاي بىنىنى نەخۆشەكانى دوكتۆر بەدەين.

ژوورى فەھسكردن و بىنىنى نەخۆش لە ژوورىكى پىنج مەتر بەسە مەتر
پىڭكەتسىۋو. كەلەپەلەكانى ناۋ ژوورەكە پىڭكەتسىۋو لە دوو مەتر، دوو
كورسى، كورسىيەكى دىرئ و كىتەبخانەيەك. نەۋەى پراستى بىت،
قەرەۋىلەيەكى لى نەبوو كه لە قەرەۋىلە بچىت بۆ پاكشان. سەكۆيەك لە

ته‌نیشت دەرگاگه‌وه، بۆ‌ئەو مەبەستە دروست کرابوو. ئەم سەگۆیه یەک دوو بە‌تانی خاچی سووری لە‌سەر راخرا‌بوو لە‌گەڵ خا‌ولییه‌ک.

ژماره‌یه‌کی زۆر نه‌خۆش پۆژانه‌ روویان ده‌کرده‌ ئەو جیگایه، نزیکه‌ی ۵۰ تا ۱۰۰ کە‌س. ده‌وا و ده‌رمانیش له‌ دلنه‌وایی کێرن و قسه‌‌کردن و ده‌رزیه‌ک و چه‌ند سه‌به‌تیک به‌‌ده‌ر نه‌بوو، نه‌ویش په‌یوه‌ندی به‌‌جسۆری نه‌خۆشیه‌که‌وه‌ بوو. زۆریه‌یان ده‌بوو به‌‌چه‌ند ده‌نکه‌ سه‌به‌تیک را‌زی بوونایه، چونکه‌ ئە‌گەر بۆ‌ هەر نه‌خۆشێک پاکه‌تێک سه‌بیان به‌‌دایه‌ که‌ په‌‌نجایان سه‌د دانە‌ی تێدا‌بوو، ئە‌وا هه‌رزوو کۆتایی به‌‌ده‌رمان ده‌هات.

جیگای تیمار‌کردن له‌ راستیدا له‌ به‌‌شێکی ئە‌و عه‌مباره‌ پتکه‌هاتبوو، که‌ به‌‌ریان دا‌بوو بۆ‌ ئە‌و مە‌به‌سته‌.

سالۆنی نه‌خۆشخانه‌که‌ پتکه‌هاتبوو له‌ جیگایه‌کی حه‌وت مه‌تر به‌‌پێنج مه‌تر که‌ جیگای ده‌ قه‌ره‌وتیه‌ی تێدا کرابوو‌وه. زۆپایه‌کی له‌ پۆ‌لا دروست‌کراو له‌ ناوه‌‌راستی ژووره‌که‌دا دانرا‌بوو. نی‌ستا قه‌ره‌وتیه‌کانیان برده‌‌بوو ده‌ره‌وه، له‌ ژێر دره‌خته‌کاندا دایاننا‌بوون.

زه‌حمه‌ت بوو له‌وه‌ تێبگه‌یت که‌ چۆن نه‌‌توانرا جیگای ده‌ نه‌خۆش له‌و ژووره‌ به‌‌جکۆله‌یه‌دا به‌‌کریته‌وه. دوکتۆر سه‌ه‌ن وتی: به‌‌لێ «ده‌‌بێت جیگای ده‌ قه‌ره‌وتیه‌ به‌‌که‌ینه‌وه‌ له‌و ژووره‌دا، هه‌ندیک جار ده‌‌بێت له‌ ده‌ نه‌خۆش زیاتریش لە‌سەر ئە‌و قه‌ره‌وتیلانه‌ به‌‌که‌ون، جگه‌ له‌وه‌ چاره‌یه‌کی ترمان نی‌یه‌».

چێشتخانه‌که‌ که‌ پتکه‌هاتبوو له‌ که‌‌پریکی به‌‌گ‌ل سه‌رگیراو، ئە‌و پۆ‌ژه‌ی که‌‌من سه‌ردانی ئە‌و شوێنه‌م کرد، داخرا‌بوو. نه‌خۆشه‌کان که‌ به‌‌و ناوه‌دا به‌‌نیو دار و دره‌خته‌کاندا به‌‌لا‌و‌بوو‌بوونه‌وه، ئە‌و پۆ‌ژه‌ له‌‌لایه‌ن که‌‌سوکارینه‌وه‌ خواردنیان بۆ‌ ده‌هات. جاری وا هه‌‌بوو مرۆ‌ف، هه‌‌موو که‌‌سوکاری هه‌‌ندیک له‌ نه‌خۆشه‌کانی ده‌‌بینی که‌ هات‌بوون بۆ‌‌لای که‌سه‌ نه‌خۆشه‌کانیان، به‌‌گۆتری‌ی نامۆ‌‌گاره‌‌به‌‌کانی دوکتۆر خواردنیان ده‌‌دانی.

له‌ هه‌‌موو کوردستانی ئازاددا ته‌‌نها یەک ده‌‌رمانخانه‌ی لی‌یه. ناتوانیت

هه موو عه مباری دهرمانی خهسته خانه که له گه ل نهو دهرمانانه ی که له لای دوکتورتیکی سویدی ههیه به راورد بکهیت. دوکتور حهسن له سالی ۱۹۶۶ دا به ریرسی خهسته خانه که بوو، نهو کاته ی که شه ری هه ندرتن دهستی پت کرد. نهو ده لیت «پوژانه نزیکه ی په لجا تا شه ست برینداری مه ده نیمان بو ده هات که به سه ختی بریندار بوو بوون. دوا ی نهو ی که فه حهسمان ده کردن و نهو ی که پتو یست بوایه بو مان ده کردن، داوام له که سوکاری برینداره کان ده کرد که خزمه برینداره کان یان له دهو رو به ری خهسته خانه له ژیر دار و درخت و دهون و شاخ و داخه کاند ا به شار نهو ه. من بو خوم دهون به دهون و بن دار به بن دار و نه شکوت به نه شکوت سه ردانی نه خو شه کانم ده کرد. هه ولم ده دا که هه تا به توانم برینداره کان به شتو هیه کی بهر بلاو، بلاو یکه مهو ه نهو یش له بهر نهو ی نهو کا خهسته خانه که تو پتکی بهر بکه ویت که له لای نه فرۆکه کانی هتزی هه وایی عتیراقه وه به بهر ده وامی به شهو و به پوژ ده یانباراند به سه ر ناوچه که دا و هه رچه ک که زیندو بووایه یا خود زینده وهری بهار یزایه راویان ده کرا، تا به کومهل خه لک سه ریان تیا به چیت.

له کاتی شه په که دا هه چ شتیک ی گواسته نه وه مان له بهر ده ستدا نه بوو. زور جار چهند پوژتیک ی ده خایاند تا نه خو شه کان ده که یشته خهسته خانه که. زوریه یان خو یتیک ی زوریان له بهر ده پو یش ت و به واقو پ ماوی، که لیک جار یش به بن هوشی ده که یشته خهسته خانه که».

هه ندرتیک لهو به تله دهرمانانه ی پیشان دام که له خاچی سووری سویدییه وه بو یان نیرد را بوو وتی «نیمه ژبانی که لیک نه خو شمان له مردن رزگار کردو وه له رتگای نهو ی که شله ی جتگا گرتنه و ی خو یشمان تیده کردن. له کوردستان به شتو هیه کی ناسایی، باسی خو ین گو پین هه ر نییه. نیمه نهو ماده ده دروستکرا وه مان ده کرده نه خو شه کانه و ده، که له دوا ی خو ین چاکتر نیانه. بهو شتو هیه چهن دین که سمان له مردن رزگار کردو وه. من وه کو که سیک ی بی ده سه لات و ابووم له بهر ده م نهو بریندارانه ی که سک

و قهفه‌سی سنگیان بریندار بوو، به‌لام تاراده‌یه‌ک ده‌متوانی یارمه‌تی نه‌وانه بدهم که ده‌ست و لاقیان یاخود له‌شیان بریندا بوو. له سهره‌تادا هه‌ولم ده‌دا که خوێنه‌که‌یان بگه‌رسینه‌وه و برینه‌کانم پاک ده‌کردنه‌وه و بۆم ده‌په‌نجان و هه‌ولم ده‌دا که له شوێنتیکی په‌نه‌اندا خزیان به‌پارێزن تا له فرۆکه‌کانی دوزمن به‌پارێزێن که هه‌میشه به‌سهر سه‌رمانه‌وه گف وه‌ژپان بوو.

یه‌که‌م شه‌هۆلی برینداره‌کان زیاتر خه‌لکی سڤیل به‌وون، دوا‌ی نه‌وه پێشمه‌رگه برینداره‌کانیان له به‌ره‌کانی شه‌ه‌وه ده‌گواسته‌وه، چونکه کاتیکی زۆرتری ده‌ویست بۆ گواستنه‌وه‌ی نه‌وان.

نه‌و پێشمه‌رگانه‌ی که به‌برینداری ده‌که‌وته ده‌ست سوپای عێراقییه‌وه، هیچ هی‌رایه‌کیان به‌ژبان نه‌بوو. بریندارتکی کورد که مه‌ترسی نه‌وه به‌کات ده‌گیریت، خۆی خۆی ده‌کوژیت نه‌گه‌ر هه‌ی‌زی تێدا مابیت. هه‌تا نێستا نه‌مان به‌ستوه که سوپای عێراقی یه‌ک گیراوی کوردی به‌ردابیت. به‌لام کورد هه‌ولده‌دن یارمه‌تی سه‌ره‌تایی نه‌سیره عێراقیه‌کان به‌دن له‌گه‌ل نه‌وه‌ی که توانایه‌کی سنوورداریان هه‌یه، هه‌تا ته‌سلیمی سوپای عێراقیان ده‌که‌نه‌وه. مرۆڤ ناتوانیت به‌خه‌یالیشیا بیت که پێشمه‌رگه‌یه‌کی نه‌سیرکراو بگه‌ڕێزێته‌وه بۆ خه‌سته‌خانه‌یه‌کی تێروته‌سه‌لی عێراقی، به‌لکو ته‌سلیمی سوپای عێراقی ده‌کریت و به‌شیوه‌یه‌کی گشتی ته‌ی‌یاران ده‌کرێن.

دوکتۆر به‌رده‌وام ده‌بیت و ده‌لێت: «نێمه له کاتی هه‌رشه‌ گه‌وره‌که‌ی به‌هاری ساڵی ۱۹۶۶ دا، پۆژانه سه‌دان برینداری سوکمان وه‌رده‌گرت. ژماره‌یه‌کی زۆر به‌ناپاتم و چه‌کی تر دووچاری سووتاندن ده‌به‌وون. نێستا به‌شیتکی زۆری نه‌و سووتاوانه دووچاری نیلتیه‌هابات هاتوون که زۆر زه‌حمه‌ته‌ به‌توانین چاره‌سه‌ریان بکه‌ین به‌و به‌ره‌ که‌مه نیم‌کانیا‌ته‌ی که هه‌مانه‌». له دوکتۆرم پرسی نایا تو چۆن برینداره‌ سه‌خت و سووکه‌کان دابه‌ش ده‌که‌یت. نه‌ویش له وه‌لامدا وتی: له راستیدا به‌گه‌یره‌ی نه‌وه‌ی که

برينداره كان چ پارچه يه كي له شيان له ده ست داوه. بؤ غومونه بريندارتک که ده ست يان قاچ يانيش بينايی له ده ست دابيت ده که ویتته خانای برينداره سه خسته کانه وه. نوموشی بؤ غومونه په نجه يانيش شوتيتکی لمشی بريندار بوويت به سووک له قه لم ده درت. نو بريندارانه کی که له شيان به شتوې جزواو جزو پتکراوه و خوتنيان که له بهر رويشتيت، له خانای برينداري سووکدا چنگا ده گرن.

ژماره يه کی زؤرم له و که سانه بينی که به هوی شه پوه که نه ندام بوو بوون، له که پره گانی کوميتی به پتوه به رایه تی که له گال سرکرده گانياندا له گفتوگوي دورودرتدا بوون. گفتوگوزکان به شتو يه کی سهره کی له سهر دوو شت بوون: چارمه رې برينداره کان و هاوکاري بؤ که سوکاره گانيان تا برسي نه بن.

که نه ندامه کان و نه وانه کی که پتوبستيان به يارمه تی هه بوو به شتو يه کی ره سمی ده نيردران بؤ کوميتی به پتوه به رایه تی، به لام نه وان پتيان چاکتر بوو که بچه لای باره گای بارزانی. من بؤ خوم ژماره يه کی زؤرم له وانه بينی له نزیک خيمه که ی ژنه رال بارزانيه وه هه روه که له سهره تای نه م راهرتوه نيشاره تم پتکرد.

له نيتو نه کوردانه کی که داوای هاوکاريان ده کرد که له جيتکی کورد بوو که باش نه يده بيست و ده ويست جيهازتکی به هيزکردنی بيستنی چنگ بکه ویت. نو زؤر که له ره قانه له نزیک خيمه که ی بارزانيه وه لتي داده نيشت و له لایه ن ياريدهری بارزانيه وه رؤژانه پاره ی پتده درا، که له لاپه ره ی بچوک بچوکدا لای خوی توماری ده کرد و له گيرفانی دا قايی ده کرد.

دوو پتشمه رگه ی ترم بينی که يه کيتکيان چاوی راست و نه وی تريان چاوی چه یی له شه ره که ی هه ندرتندا له ده ست دابوو. نه وان له بارزانی، عه مه لياتکردن و چاوی ده ستکرديان ده ويست.

بیجگه له یاریده‌ری بارزانی، دوو کورپی خوشی له‌وی کاریان ده‌کرد،
ئه‌وانیش ئیدریس و مسعود بارزانی بوون، که هه‌میشه به‌دهم ئه‌و که‌سانه‌وه
ده‌هاتن که دا‌وای یارمه‌تیان ده‌کرد.

ئه‌وه‌م بۆ ڕوون نه‌بووه‌وه که ناخۆ نه‌و دوو پیتشمه‌رگه‌یه‌ی که چاویان له
ده‌ست دا‌بوو چیان بۆ کرا، به‌لام من ئه‌وه‌م بیست که ئه‌نجومه‌نی ڕا‌وێژی
شۆرش توانی‌بو‌یان له گوندی گه‌لاله نه‌خۆشخانه‌یه‌کی ددان بکه‌نه‌وه و
دوکتۆریک له‌وی کاری ده‌کرد.

کو‌ره‌گانی بارزانی کاروباری خزمه‌تی کۆمه‌ڵایه‌تی و ده‌رمان و کاروباری
پزیشکیان دا‌بین ده‌کرد. ئه‌وان جگه له‌و نه‌رگانه‌ی له‌سه‌ر شانیان بوو،
به‌را‌ده‌یه‌کی گه‌وره‌ش نیوه‌ی کاره‌گانی ئه‌نجومه‌نی شۆرشیان له‌سه‌ر شان
بوو.

هه‌ندیک له برینداره‌کان شایه‌تی ئه‌وه بوون که ڕژیمی عێراق له شه‌ردا چ
جۆره میس‌تۆدیک به‌کار ده‌هێنیت به‌رانه‌ر کورد. له ناو برینداره‌کاندا
پی‌اوێکم بینی که قاچیکی په‌ڕی‌سو، گه‌نجیکی بیست سالیم بینی که
به‌سه‌ختی ده‌ست و سه‌ری بریندار بوو بوو.

زۆریه‌ی ئه‌و بریندارانه‌ی که هاوکاریان ده‌و‌ست، گه‌لێک میس‌تۆدی‌ان
به‌کار ده‌هێنا بۆ ئه‌وه‌ی داخ‌وازیه‌کانیان یانیش نی‌وه‌ی داخ‌وازیه‌کانیان
جێبه‌جێ بکرایه. زۆریه‌ی جار کاره‌که به‌وه کۆتایی ده‌هات که یه‌کێک له
کو‌ره‌گانی بارزانی نامه‌یه‌کیان ده‌دا به‌و که‌سه‌ی که دا‌وای یارمه‌تی ده‌کرد و
ده‌یان‌نارد بۆ ئه‌و خه‌سته‌خانه‌یه‌ی که بۆ ددان دروستیان کرد‌بوو له گه‌لاله،
یانیش ده‌یان‌نارد بۆ لای به‌رپرسی دارایی له کۆمیته‌ی ڕا‌هه‌پاندن.

ئا به‌و شتیه‌یه‌ی کاروباری کۆمه‌ڵایه‌تی و ده‌رمانی به‌رت‌وه ده‌چوون له
کوردستاندا. من له دوکتۆر هه‌سه‌نم په‌رسی که ناخۆ چ نه‌خۆشیه‌ک له‌و
نا‌وچه‌یه‌دا به‌ری‌لاوه. ئه‌و به‌په‌ڕ هه‌موویانی نا‌و‌زه‌د کرد: مه‌لاریا، تیفوس،
زه‌حیری، ئیلتیهاب کردنی چاو و تراخوما، که‌مب‌وونی فیتامین و نیسکه

نهرمه ههروه‌ها که‌م خۆزاک‌ی و نه‌بوونی خۆت‌ن، به‌شێوه‌یه‌کی گشتی لاوازی و کرمی مه‌عیده و هتد.

نه‌وه‌د ده‌رس‌د له‌و نه‌خۆشانه‌ی سه‌ردانی دوکتۆر هه‌سه‌ن ده‌که‌ن، ته‌مه‌نیان له‌ژێر چل سالییه‌وه‌یه، ده‌بوو که‌ ته‌مه‌نیکی درێژیان له‌ پێش خۆیان به‌جێ هێشتبێت. زۆریه‌ی نه‌وانه‌ به‌ده‌ست که‌مه‌بوونییه‌وه‌ یانیش ئیلتیه‌باته‌وه‌ ده‌نالێن، که‌ ده‌توانرێت له‌م سه‌رده‌مه‌ی ئێمه‌ی تێدا ده‌ژین، به‌شێوه‌یه‌کی ئاسان چاره‌سه‌ریان به‌کرت. به‌لام دوکتۆر به‌م شێوه‌یه‌ی بادی گه‌روگره‌سته‌کان ده‌کات؛ ده‌رمانه‌کانمان ناتوانن هیچ که‌لکیان هه‌بێت هه‌تا نه‌وکاته‌ی که‌می پێداویستییه‌کانی ژیان هه‌بێت. برستی و نه‌و نه‌خۆشیانه‌ی که‌ له‌وه‌وه‌ بلاوده‌بنه‌وه‌ ته‌نها به‌خۆزاک‌ی ته‌واو ده‌توانرێت به‌درێژان به‌سته‌ینه‌وه‌. پاشان ده‌کرت که‌لک له‌ ده‌رمان وه‌ریگیرێت. نمونه‌ی به‌رچاومان هه‌یه‌ بۆ نه‌وه‌ی که‌ خۆزاک و ده‌رمان چ ده‌ورێکیان هه‌یه‌.

ولاتی سوێد نمونه‌یه‌کی گه‌شاهیه‌ که‌ تێیدا ره‌فاهیه‌تی ژیان و خۆزاک‌ی باش بۆ هاوولاتیان چاکترین هۆ بوون بۆ له‌ ره‌گ و په‌شه‌ هه‌لکێشانی نه‌خۆشی سیل. زۆر ولاتی تریش هه‌ن که‌ نه‌م نه‌زمونه‌یان هه‌یه‌.

کوردستان ده‌توانێت له‌ کاتی‌که‌دا که‌ له‌ ره‌وشیکی ناساییدا بێت، خۆزاک و پێداویستییه‌کانی ژیان پێشکه‌ش به‌هاوولاتیانی به‌کات. نه‌وه‌ نه‌و شه‌ره‌ پێنج سالییه‌ و گه‌مارۆی نابوورییه‌ که‌ خه‌لکه‌که‌ی دووچاری برستی و که‌مه‌بون کردوه‌وه‌.

هێرشه‌ هه‌واویه‌کانی رژیمی به‌غدا که‌ بۆ له‌ناو بردنی ده‌غلی و دان و کوشتنی گیانه‌به‌ران ده‌کران، وایکردوه‌ که‌ خه‌لکه‌کانیکی زۆر نه‌توانن به‌روبوومی کشتوکالییان به‌کار به‌یتن. له‌ سێبه‌ری ره‌شی شه‌ردا، نه‌و نه‌خۆشیانه‌ی که‌ به‌هۆی که‌م خۆزاکیه‌وه‌ ده‌ته‌ننه‌وه‌ وه‌کو نه‌خۆشی سیل، له‌ ناوچه‌که‌دا ته‌ره‌تینیان بێت.

من ناتوانم نه‌و نه‌خۆشیانه‌ له‌ ره‌گه‌ڕێشه‌وه‌ هه‌لکێشم که‌ دووچاری

نەخۆشە برسییه‌کان هاتوون. ئەوان لە سەرەتادا دەبێت خۆیان تێر بکەن. پرسیارەکه ئەوەیە بەج شتیه‌یه‌ک؟ لە کوێ هاوکاری پەیدا بکەین بۆ ئەوەی لەو برسیتییە کەم بکەینه‌وه؟ شتێکی مەحاله کە بتوانین لەلایەن دەوله‌تێکی عەرەبییه‌وه کۆمه‌کمان پێ بکەیت. ئەوان نایانه‌وت خۆیان تروشی چەرەسه‌ری بکەن لەگەڵ هاوئه‌ژدانیه‌کان له‌ به‌غدا که کاروباری حکومه‌ت به‌رتوه‌ ده‌بن.

خاچی سووری نیوه‌وله‌تی چەندین هه‌ولیان داوه‌ بۆ ئەوەی به‌غدا پزای بکەن تا بتوانن خۆراک و دەرمان و جلوه‌رگ بۆ کورد بنێرن، به‌لام به‌غدا هه‌موو ئەو هه‌ولانه‌ی پەت کردۆته‌وه.

ئابلقه‌ی ته‌واوه‌تی له‌سەر کوردستان وایکردوه‌ که‌ ولاته‌که‌ به‌ته‌واوه‌تی گۆشه‌گیر بێت. له‌سەر ئەم په‌وشه‌ ده‌زگا گه‌وره‌کانی ده‌نگوباس خۆیان که‌پ کردوه‌. به‌رزبوه‌ندی نابووری وه‌ی تر وایان کردوه‌ که‌ ده‌وله‌تی به‌غدا بته‌وانیته‌ پراگه‌یانده‌نی جیهانی و پراگه‌یانده‌نه‌کانی تر چا و بنه‌وقێته‌ له‌ ترلایده‌یای کوردستان. زۆر کەم هەن که‌ بزانه‌ چی له‌ شاخه‌کانی کوردستاندا پوه‌ده‌ات.

به‌لام ئەوەی که‌ پوه‌ده‌ات "کێشه‌یه‌کی ناوخۆی عێراق" نییه‌. به‌لکو کێشه‌یه‌که‌ هه‌موو مرۆڤایه‌تی په‌یوه‌ندیدار ده‌کات. به‌هۆی پێکدا‌دانه‌کانه‌وه هه‌موو خه‌لکی کوردستان به‌به‌رده‌وامی پوه‌په‌رووی مردن ده‌بنه‌وه ، مردن له‌ پێگای برسیتییه‌وه، به‌هۆی ئەو نەخۆشییانه‌ی که‌ ناتوانیته‌ چاره‌سه‌ریان بکەیت به‌هۆی نه‌بوونی پێداویستی ژيان. له‌ هه‌موو شەڕ و کێشه‌کاندا، لایه‌نه‌کان هاوڕێ و هاوکاریان ده‌کەیت. عەرەبه‌کان هاوڕێیان زۆره‌ و، کوردیش کەم.

ئەم قسانه‌ی دوکتۆرحه‌سه‌ن له‌ کاتی که‌ ده‌کرتن که‌ له‌گەڵ په‌وش و گۆڕانکاریه‌کاندا ده‌گونجیته‌، کاتی که‌ داموده‌زگای تورکه‌کان له‌ که‌لیک لاهه‌ هاوکاریان بۆ دیت، له‌ هه‌موو دنیاوه‌، که‌ زۆر دوورن له‌و گۆشه‌گیریه‌ی که‌

کورد دوو چاری هاتون، له کاتیکدا که بهشتویه کی بهر لاولو هاوکار به کان ده نیردرتن بۆ تورکیا تا له کاریگه ری نهو کاره ساته سروشتیه کهم بکه نه وه که دوو چاری پوژناوای تورکیا هاتبوو. به لام هیچ کام لهو ریکخواوانه ی که لهو نزیکانه ی نئمه کارده کهن نه یانتوانی دهستی یارمه تییان بۆ نهو ناوچه سنووریانه رابکیشن که نه وه بۆ پینج سال دهجیت له ناو کاره ساتدا دهژین. نه م کاره ساته بووه ته فاکته ریک له ماوه یه کی درتوژتر له شه ری یه که م و دووهمی جیهان.

نهو رهوشه نالۆزه ی که خه لکی سفیلی کوردی تیدا دهژی، وه کو تاقیکردنه وه به ک وایه بۆ ریکخواوه مروڤایه تییه کان. نایا نهو ریکخواوه مروڤایانه چۆن بتوانن خۆیان بگه یه ننه نهو خه لکانه ی که پتویستیان به کوژمه ک هه یه لهو ناوچه که نارگیرانه ؟

من په سیاری نه وه م کرد که ناخۆچ دره مانیک له وانی تر زیاتر پتویسته، دوکتۆر ناوا وه لامی دامه وه:

- دره مان دژی مه لاریا.
- دره مان دژی جوړه ها کرم.
- په نسلین و ستریتۆمیسین و... هتد
- ماده دی میکروژب پاککه ره وه.
- (د. د. ت) و سابون و جوړه کانی.
- ماده دی نارامکردنه وه.
- دره مانی دژی زه حیری و دژه به کتريا، نهو شله یه ی که ده کرتیه له شه وه وه کو ناوی موقه تر، که به هۆی زه حیره وه له له شدا کهم ده بیتته وه.
- هه ره وه ها دوکتۆر ناره زووی نه وه ی ده کرد که که ره هسته ی برینپیتچی و جهراحی و باه ته کانی هه بیت.
- دوکتۆر باسی نه وه شی ده کرد که پتویستی زۆریان به عه مباریکی

پاراستنی دهرمان به تاییه تی نهو شله یه یه که له جیاتی خوتن ده کرتته
نه خوشه وه، هه یه، له کاتی بۆردومان کردنه له ناکاوه کانی عیراقدا.

له پال نهو دهرمان و که ره ستانه ی که له لایمن خاچی سووره وه نێردرابوون،
دهرمانیش ده بێرا که نیشانه ی ئێرانی و عێراقیان پتوه بوو، به قاخاچی
هێنرابوون.

من دلم به وه خوش بوو که توانیم نهو نامیره ی که زه ختی خوتنی خۆم
پێده گرت له گه ل نهو نامیره ی که دوکتۆر بۆ گوێگرتن له دلی نه خوش
ده یکا ته گوێچکه ی، به جیه یتم بۆ خهسته خانه ی هاویشه کهم دوکتۆر
هه سه ن. سوپاسم کرد بۆ نهو زانیاربانیه ی که پێیدام و خاترخوازیم لی کرد.

پرسیاری سه ره کی نهو بوو چون بتوانیت خهسته خانه یه ک که به مانای
و شه خهسته خانه بیت بۆ نهو دوکتۆره عه ره به که خۆی کردبووه قوریانی و
شایه نی بیت، دابین بکرت. ته نه ها نه خوشه کانی نهو پتوستان
به خهسته خانه یه کی وا نییه، به لکو هه سوو دانیشستوانی ناوچه که که
نازاریان ده چیشت پتوستان پتیه.

هوا ږوږی ناوېرده نام

ږوږی پینج شه مه، ږنکه وتی ۲۵ ی نابی ۱۹۶۶، هوا ږوږی میوانداریم بوو له لایه ن کومېته ی راپه راندنی شوږشه وه. له راستیدا هه موو ناوچه گانی حاجی نومهران - په واندزم بینیبوو. نه و ناوچه په چندن دږل و شیوی لټیه، که سهره وخوار کوردستانیان له خاچ داوه. نه گهر مرږف بیتوانیا په جاده قیرتاوه گانی دږل وشیوه کان به کار به پینن نه و ده توانیت به ماوه په کی که م به نیو کوردستاندا بگه ږیت. هه موو نه و ږتگانه ده چنه وه سر نه و ناوچانه ی که له ږیر دهستی ږږیمی عیراقدان.

نه مده ویست ماوه په کی زیاتر له کوردستان پینمه وه نه ویش له بهر دوو هو: په که میان نه وه بوو، هه ستم ده کرد پتووستیه گانی خه لکی سفیلی کورد وایان ده خواست که راپوړتیکي به په له بنووسم بډ کومېته ی سویدی - کوردی، له دوایشدا بډ خه لکی سویتد. دوو م نه مده ویست خانه خوټکه م زیاتر زحمه ت بده م به هوږی جیگا گږکښ و گواسته وه م له م دږل بډ نه و دږل.

ده نا هه تا بلټی له گهل هاوړتیکاندا خوشم راده بوارد. کومېته ی راپه راندن منیان به باشتیرین خواردن که ده ست بکه وتایه، ده عوه ت ده کرد، به لام من نیشتیای خواردنم نه ما بوو له کوردستان. بډ هه رشوټنیک ده ږویشتم هه ږار و به له نگاز و، مرږقی برسیم ده دیت به خویان و ده موچاوه لاواز و چاوه زهرده هه لگه راوه کانیا نه وه. نه وان کاتیک ده یانزانی که من دوکتورټکی سویتدیم ده هاتنه پتیشه وه لټم و باسی نه خوشیه گانی خویانیان بډ ده کردم، که زوړبه ی نه و نه خوشیانه به هوږی که مېوونی مادده ی پتووست و نه بوونی ده رمان به ږږی مه لاریا و... هتد، بلاو بوو بونه وه.

بەرەو باره‌گای بارزانی

رۆژی ههینی ٢٦ی ئاب، ئاوێردانم به‌جێ هێشت و له‌گه‌ڵ مه‌حمه‌د مه‌حموود (سامی) که‌ کوڕێکی گه‌نجی نه‌دامی کۆمیتهی راپه‌راندن بوو، به‌ره‌و باره‌گای بارزانی رۆشتین. سامی پێنج ساڵ له‌ زانکۆی له‌نده‌ن ژبانی به‌سه‌ر برده‌بوو، هه‌ر بۆیه‌ به‌ئینگلیزی قسه‌مان ده‌کرد. ئه‌و چه‌ندین ساڵ بوو نه‌دامی پارتی دیموکراتی کوردستان بوو. ئه‌م شتانه‌ی بۆ باس کردم: «سالی ١٩٦١، عه‌بدولکه‌ریم قاسم توانیبه‌ووی به‌ره‌و پارتی کوردان بپیته‌وه، زۆر له‌ نه‌دامانی پارتی زیندانی کرده‌بوو، به‌شیک له‌ باره‌گاکانی حزب وێران کرابوون، کاتی که‌ ژنه‌راڵ بارزانی ده‌ستی به‌به‌رگریکردن کرد له‌ ناوچه‌کانی بارزان له‌ ١١ ئه‌یلولی ١٩٦١ دا. له‌و رۆژه‌وه‌، پارتی دیموکراتی کوردستان ده‌ستی به‌خۆڕپێکخستن کرده‌وه له‌ ده‌وری بارزانی. له‌ نێوان بارزانی و نه‌دامانی پارتیدا ناکۆکی سه‌ری هه‌ڵدابه‌و. سه‌کرته‌ری پارتی ئیبراهیم نه‌حمه‌د و پاشانی جلال تاله‌بانی که‌ که‌سیکی گه‌رنک بوو، بارزانییان به‌جێ هێشت. جلال تاله‌بانی له‌ هه‌ولی ئه‌وه‌ دابه‌و که‌ له‌لای خۆیه‌وه له‌گه‌ڵ پڕۆیمی عێراق پێک به‌که‌وێت. وێنه‌کانی له‌ هه‌موو لاپه‌ره‌کانی رۆژنامه‌کانی به‌غدا دا له‌گه‌ڵ سه‌رۆک وه‌زیرانی پێشوو عه‌بدولله‌ حه‌مان به‌زازدا بلاوده‌کرایه‌وه. به‌ریه‌ره‌کانی جلال تاله‌بانی و ئیبراهیم نه‌حمه‌د له‌ دژی بارزانی، به‌وه‌ هۆی پێشانده‌نی هێزی بارزانی. پێشه‌مه‌رگه‌کانی ژێر ده‌ستی جلال تاله‌بانی به‌شیک زۆر که‌م و هه‌یج له‌ به‌ارانه‌ به‌و له‌شکری کورد پێک ده‌هێنن، که‌ نایانه‌وێت به‌ دژی ژنه‌راڵ بارزانی چه‌ک هه‌لبه‌گرن. دوا‌ی ئه‌و لێک ترازانه‌، پڕۆیمی عێراق وای ده‌زانی که‌ ئێمه‌ ناچار ده‌کات هه‌رچۆنێک بیت له‌گه‌ڵ یه‌مان پێک به‌که‌وین. به‌لام هه‌رزوو بۆیان ده‌رکه‌وت که‌ هاوکاریکردنی تاله‌بانی له‌گه‌ڵ عێراق ناتوانیت ته‌رازووی هێز به‌لای خۆیاندا بشکێنیته‌وه. ئێمه‌ له‌و باوه‌ره‌داین که‌ تاله‌بانی زۆر که‌متر ریزی لێ ده‌گیریت له‌ به‌راورد له‌گه‌ڵ ئه‌و کاته‌ی که‌ شان به‌شانی بارزانی وه‌ستابوو».

میدار له گمل میوانانی تازه

دهم ژمیر چوار گه یشتینه باره گای بارزانی. من به دواي نو هاورپیانده دا گه رام که جاری یه کهم لیتره بینیبوونم. بهلام پتیا ن وتم که نهوان لیتره نه مان و میوانی نوئ له شوتنه کانی نه واندان. سیاسه تی بارزانی نه وه بوو که خه لک له هه موو کوردستانه وه بانگه یشتن بکات و له گه لیان گفتوگو بکات له شوتنه جیا وازه کانی خۆیدا، نه و ماوه یه که ده میتنه وه وه کو میوانی شه خسی خۆی هه لسوکه وتیان له گه ل ده کات. دوو که سم بیني که برای یه کتر بوون، نه وانی ش سەلاح و مسسته فا نیروه یی بوون، له هه مان کاتدا سه روک عه شیرت و به رپرس بوون له پتشمه رگه کانی باکوړ.

سه رداری حه مه د ناغا که نه جونتانی بارزانی بوو پتی راگه یاندین که بارزانی ده توانیت نیروی شه مه ی ۲۷ ی ناب پیشوازی له میوانان بکات. پاشان ناگاداری کردین که بارزانی تووشی ددان نیشه یه کی سهخت بووه، بۆیه نه ی تانویه میوانه کانی ببینن. ئیتمه چاوه رتمان کرد تا رۆژی دواپی، نه و شه وه له جیگا کۆنه که ی خۆم خه وتم له گه ل میوانانی تازه که له سه ر زهویه که جیگایان راخستبوو.

رۆژی دواپی ناگادار کراین که بارزانی ده وری سه عات ۱۰ ی پتش نیوه رۆ، پهیدا ده بیت. وه که هه میسه یه کتیک له خیمه کان ناماده کرا. ده ورو به ری ۱۱ بوو که بینیم هه موو نیگاگان بۆ لای نه و ده ره بنده ده یانروانی که که وه تبه و خوار ئیتمه وه، کاروانیکی به چووک که له پتینج شەش ئیسترتیک پتکهاتبوو به هیراشی لیسان نزیک دهیونه وه. له نه سپی یه که میان که سیکي جل سپی سواربوو بوو که ده موچاوکی مه سیحییانه و ریشیکی سپی هه بوو، نه ویش شتیخ نازم نه لعاسی بوو که به رپرسی سیاسي و رۆحی عه شیرته تی نه لعویتد بوو، له به ده ویه کانی ناوچه ی که رکوک بوو. دواي نه وه ی که میوانه کان گه یشتنه ناو خیمه که، بارزانی خۆشی پهیدا بوو. ده وری سه عات ۱۲ شتیخ دهستی کرد به نوێژکردن له گه ل

نهو چند که سهی که له دوایهوه بوون. پاش تهواو بوونی نوښه‌ک‌ی، له‌سه‌ر
زه‌ویه‌که دانیش‌ت و به‌ده‌نگ‌یک‌ی به‌رز ده‌ستی کرد به‌پارانه‌وه و دوعا‌کردن بو
برایه‌تی کورد و عه‌ره‌ب.

هاتر خواستن له بارزانی

بارزانی کاتیک منی بینی که له بهردهم خیمه که دا دانیشتبوم، نیشاره ی بوکردم و پتی وتم که پرۆم بۆ لای. چهند ههنگاوێک وهستا، بهیئدهنگی چاوی لێ دهکردم. ناچاربوم که بێدەنگییه که بشکێتم، بهناوی کۆمیتە ی سوێندی -- کوردییەوه سۆیاسم کرد بۆ نهو میوانداریه ی که نهو ده پرۆه لێیان کردم. من بهر نه رال بارزانیم وت: له کاتی که پانه وه مدا چهند پرۆتیک له جنتیف ده منیمه وه، پتم وت که ناخۆ هیچ داخوازی و راسپاردیه کی ههیه که بیگه ینم به کۆمیتە ی خاچی سووری نیئوده ولته تی، چونکه من ده مویست راپۆرتیکیان له سه ر رهوشی کوردستان پێشکهش بکه م. ده بیت نه وهش بلیتم که من هیچ کاره کته ریکی فهرمیم له م کاره دا نییه. بارزانی له وه لامدا وتی: «تۆ بۆ خۆت به چاوی خۆت رهوشه که ت بینیه. من نامه ویت له راپۆرته که ی تۆ خۆم هه لقورتینم، که بۆ خۆت به رنامه ت بۆ داناوه. تۆ ده توانیت له راپۆرته که تدا بۆ رێکه خراوه که ت و خاچی سوور، نه وه ی که خۆت پیت مه نتقییه بینووسی، بۆ خۆت بینیه ته خه لکی سفیلی کورد له چ رهوشینکا ده می» پێش نه وه ی خوا حافیزی لێ بکه م، جاریکی تر سۆیاسی هه ندیک له نه ندامانی کۆمیتە ی راپه راندم کرد، بۆ نهو راپۆرتە ی که به کورتی له سه ر نهو پاکتا وکردن و نهشکه نهجه یه ی که له کوردستاندا به رپوه ده بریت له لایه ن عێراقه وه ناماده یان کردبوو بۆم.

پیلوی راستی و عدالت

دوای نهوه، بۆ نانی نیوه‌ڕۆ له هه‌مان چادردا که شیخ نازم و نه‌و چوار که‌سه‌ی که له‌گه‌لی بوون، ناماده‌ بووم. شیخ وه‌کو یه‌کتیک له‌ گرنه‌گرتین سه‌رۆکه‌ نایینییه‌کانی عیراق باسی لێ وه‌ده‌کرا، که کاربگه‌ری زۆری بۆ کورد هه‌بوو. نه‌وه‌ی که به‌و شتیه‌یه‌ و وا به‌رتزه‌وه‌ پیشوازی لێ ده‌کرا، چونکه‌ ڕیگای نه‌دابه‌و نه‌ندامانی خه‌له‌که‌ی له‌ تالانه‌کردنی مالتی کورداندا به‌شداری به‌که‌ن. کاتی که‌ش قسه‌م له‌گه‌ل کرد، نه‌و شته‌ی لێ نه‌شارده‌وه‌.

شه‌ری عیراق له‌گه‌ل کورددا بووبوه‌ هه‌و نه‌وه‌ی که زۆر له‌ کورده‌کان دوو دڵ بێ له‌ به‌رانبه‌ر وته‌کانی نیسلام له‌ مه‌ر برایه‌تی دنیایی. من په‌شته‌ر له‌گه‌ل ئیدریس بارزانی له‌مه‌ر په‌یوه‌ندی کورد به‌ نیسلام، گفتوگۆم کردبوو. ئیدریس بارزانی له‌ وه‌لامدا وتی: شه‌ری عیراق و کورد وای کردوه‌ که بیروباوهری کورد به‌رامبه‌ر هه‌ندێ وانه‌کان لاواز بێ. هه‌یج کاتی که‌ پیش ئه‌ستا به‌م شتیه‌یه‌ کورد دوو چاری هه‌ره‌شه‌ی شه‌ری پاکتاوکردن نه‌بوون له‌لایه‌ن لایه‌نگرانی نیسلامه‌وه‌. ئیدریس ده‌یگوت که هه‌له‌که‌ له‌ قورنانه‌وه‌ نییه‌ وه‌کو ڕێ نیشه‌نده‌رتیک، به‌لکه‌ هه‌له‌که‌ له‌ دسه‌لاتدارانی عیراقیه‌وه‌یه. سه‌پاسه‌تی عیراقیه‌کان کاربگه‌ری نازیزمی له‌مه‌روه‌، عه‌بای ناسیۆنالیزمی عه‌ره‌بی له‌خۆ ئالاندوه‌. ئه‌ستا یه‌کتیک له‌ سه‌رۆکه‌ نایینییه‌کانی عه‌ره‌ب هاتبوو بۆ لای بارزانی، تا له‌به‌رده‌م چاودێرانی بیانییدا دان به‌یت به‌و هه‌موو تاوانانه‌ی که له‌لایه‌ن عیراقه‌وه‌ ده‌ره‌ق به‌کورد کراون.

هه‌یج زانیاریه‌کم، له‌سه‌ر ناوه‌ڕۆکی دانیشه‌نه‌که‌ی شیخ نازم و بارزانی ده‌ست نه‌که‌وت که ناخۆ باسی چیان کردوه‌. نه‌وه‌ش ڕوون نه‌بوو که ناخۆ، شیخ وه‌کو که‌سته‌یکی سه‌ره‌خۆ هاتبوو یانیش له‌لایه‌ن ڕژیمی عیراقه‌وه‌ نه‌تدرابه‌و.

نهو هی گرنګ بوو بۆ راپۆزته کە ی نئیمه نهوه بوو که سه روکتیکی رۆحی به ناشکرا باسی تالانکردن و دهست به سهرداگرتنی سهروهت و سامانی کوردانی دهکرد.

دهمویست بزانم ناخۆ شیخ نازم رینگام ده دات وینه یه کی بگرم. له سه ره تادا رازی نه بوو، چونکه کاریکی وا به دژی پرنسیپه کانی قورئانه. کامیراکه م هینا و پیموت که به یی به کارهینانی کامیرا ناتوانم راپۆرتیک له سه ر ژبانی خه لکی سفیل بنووسم، ئیتر نهوه بوو نهویش رینگای دام وینه یان بگرم.

رهنگه نهو بۆیه رینگای دایم وینه ی بگرم، تا هاوده ردی خۆی له گه ل کورد نیشان بدات و به لگه یه کم بداتی که نهو له هاتنه کە ی سادقانه یه. کورد به م شتویه له سه ر شیخ قسه یان ده کرد: «نهو پیاویکی عادلە و شتخیکی باشه، نهو کاته ی که سویای عتراق نئیمه ی ده رکرد له گوند و مال و مولکه کافان، شیخ رینگای نه دا خه لکه کە ی له تالانیکردنی مالی کورداندا به شداری بکات.»

رۆژی شه مە ی ۲۸ ی ناب، دوا رۆژی من بوو له باشووری کوردستان. پینش نهو هی سه فەر بکه ممه وه بۆ لای خۆمان، له رینگا له جنیف لامدا، تا سهردانیکی کۆمیتە ی خاچی سووری نیتوده ولته ی بکه م.

کۆبۆنەو دەم لەگەڵ ب. گایلارد، کۆمیتەى خاچى سوور

پێنج شەممى يەكى نەيلول كە بەخەبەر هاتم لە مێوانخانەى (هوتیل)ى پرېزدېنت لە جنێف، خۆم دییهو. تەلەفۆنىكم بۆ هاوڕێیهكم كرد كە لەخەستەخانەى زانكۆى جنێف كارى دەكرد. بەلام خۆش بەختانە نەو پرۆژە كارى نەدەكرد. هات بۆ هوتێلەكە بۆلام و بردمى بۆ بارەگای نێونەتەوێى خاچى سوور.

ناوى خۆم نووسى لە پرسگەكەى گایلارد، دەمزانى نەو پێشتر لەگەڵ كێشەى كورددا خەرىك بوو. لەو كاتەى خەرىكى ناوونوسین بووم لەلای پاسەوانەكە و بۆم پاس دەكرد كە چ ئێشێكم هەیه، گایلارد لەوتێوە رەتبوو. كاڤراى كارمەند یەكسەر منى پێناساند و، ئەویش وتى دەتوانیت ئێستا لەگەڵم بێیتە ژوورەو. ژوورەكەى لەقاتى سێهەم بوو.

نەو لە پەلەى یەكەمدا دەبویست بزانیت نەو هاوکارىانەى كە لەلایەن رێكخراوە جۆراوجۆرەكانەو ناردراوە بۆ كوردستان، چیان بەسەر هاتووە. پاشان وتى: «ئێمه هیچ بەلگە یەكمان بە دەست نەگەشتووە كە ناخۆ هاوکارىەكان گەشتوونەتە كوردستان یان نا. ئێمه بەلامانەوێ گرنگ نییه بەج رێگایەك و بەج شتێوەك هاوکارىەكان گەشتوونەتە كورد».

منیش لەوێلامدا وتم كە یارمەتییەكان گەشتوونەتە كوردستان لەو ماوە ناخۆشەى بەهاری سالى ١٩٦٦. هەلبەت من نەمدەتوانى وەلامى نەو بەدەمەوێ كە ناخۆ یارمەتییەكان بەتەواوەتى گەشتوونەتە كوردستان یان نا. پێم وت: كۆمیتەى راپەراندن و بارزانى، سۆپاسى ئێتوێ دەكەن بۆ هاوکارىەكانتان. نەو لەگەڵ مندا لەسەرئەوێ كە پێم وابوو زۆر زەحمەتە بێتوانرێت پەيوەندى بەكوردەوێ بکەرت، كۆك بوو. پێى راگەیاندم كە خاچى سوور لەهەولێ نەوێدان و دەفدێك بنێرن بۆ كوردستان، بەلام ئێستا دەنگۆى

نهوه ههيه که شه پرکه تا له م کاته دا و مستاوه و، باسی نهوه ده کريت که کيشه که به ناشتی چاره سر ده کريت، بۆه ئيمه تا کاتيکی تر ههوله که مان و مستاندوه.

پنم وت که کورد له و ماوه يه که پتيده و تریت گهتوگو بۆ ناشتی، پتيوستيه کی زۆريان به ده رمان و جل و خۆراک ههيه. هيج گه رانتيه ک نيسه بۆ نهوه ی کورد جاريکی تر يانيش چهندين جاري تریش هيش نه کريت هه سريان. ئيستا درهنگه که خاچی سوور وهفد بنيريت. بۆم باس کرد که من بۆ خۆم دوو به تانيم به خۆمدا ده دا که خاچی سوور نارد بونی، هيج کاتيک هينده ی نهو کاته ی که خۆم گرمۆله ده کرد له ژير نهو به تانیا نه دا، بۆ نهوه ی خۆم له سه رمای به يانیا نی شاخه کانی کوردستان پيش خۆر هه له اتان بپارتزم، له گرنگی هاوکاری مرۆفانه نه گه يشتوم.

من باسی کيش و گرنگی نهوه م کرد که وهفديک بنيردريت بۆ ليکۆلینهوه له کوردستان. شه ری پينچ ساله و نابلقه ی ده رمان و خواردن و هتد و، به خهستی بۆردومان کردنی کوردستان به نا پالم، ده کريت به کريت هۆکاریک بۆ تتيگه يشتن له وه ی که له کوردستاندا پتيوستی به هاوکاری ههيه.

به راستی جينگای داخه که رتيک خراوه مرۆفیه کانی جيهان نه توانن وهفديک بنيرن بۆ کوردستان. کۆميته ی خاچی سوور ههقی نهوه ی ههيه وهفديک بنيريت. بۆم باس کرد که کۆميته ی سویدی - کوردی توانيوه تی کاریگه ری له سه ر خاچی سووری سویدی پهیدا بکات، نهو به باشی ناگاداری نهوه بوو. داوا ی لي کردم که راپۆرتيکی نووسراو ناماده بکهم بۆ خاچی سووری نيتوده وله تی له سه ر باشووری کوردستان. پاش نهوه ی ره زامه ندي کۆميته ی کوردی - سویدی وه رگرت، راپۆرتيکم بۆ ناماده کردن و بۆم ناردن.

نامه یهکى درهنگ كهوتوو

پژژى شه مە ۳ى نه یللول گەيشتمه وه فرۆكه خانه ی ئارله ندا
(ستۆكهۆلم)، به خۆم و نۆسه دینه ی نه شۆردراوه وه، كۆمه لێك تیبینی
كه له سه ر پژمیرێك نووسیویوم. پژژى دوایی سه یری سندوقی پۆسته كه م
کرد نامه ی شه ش ههفته ی تیدا كه له كه بوویوو. له ناو نامه كاندا نه م
نامه یه شم بۆ هاتبوو:

نازیزم سه لاهمدین

هیوادارم دلت لێه نمره نجی کاتیک ده بیستی من له
ههولمهكاندا سه مرکه موتوو نه بووم، بۆ نهوی بتوانم
رینگایه کت بۆ پهیدا بکه م تا بجیته کوردستان. نه متوانی
په یوهندی به سهستم بۆ نهوی کهسێک پهیدا بکه م که
له گهل خۆی له سنوور به تهرنیتیه وه بۆ کوردستان.

له گهل جوانترین سلۆمدا

ن. ن

پیشکەشە بە ھاوڕێگانم، قاچاخچییهکان

شانسم هەبوو کە پێش سەفەرکردنە کەم بۆ کوردستان، ئەو نامەیم بە دەست نەگەیشت، ئەو شۆتەنی کە لە هەموو مرۆڤایەتی دایانبراندوو. توانیم سەفەرە کەم بکەم بە هۆی چاکەیی ئەو قاچاخچییا نەو کە یارمەتی دەرن بۆ کەمکردنەوی بریستی لەو ولاتەدا. من بەو پەڕی خوشحالییەو دەهەویت ئەم راپۆرتە پیشکەش بەو ھاوڕێ نەناسراوانەم، قاچاخچییهکان بکەم، کە بە هۆی ئەوانەو ئێمە توانیمان پەیوەندیەکی بچکۆلە لەگەڵ ئەو ئەندامانەی مرۆڤایەتی کە لەبیرکراون، بگڕین.

نامەوێت بەرپرسانی بێت ئەو بەخەمە سەرشانم کە باسی ژیانی خەلکی کوردستان بکەم. کورد خۆیان دەتوانن ئەو کارە بکەن. بەلام بەج شتوویەک؟ هەموو پەیوەندیەک لەگەڵ ئەوان قەدەغەیه. من تەنها هەولێ نەوێم داوێ بێت بێم بە پردێکی بچکۆلە لە نێوان ئەوان و دنیا دا. دەبێت پێگا بە کورد بەریت خۆیان داخواری و مافە مرۆڤایەتیەکانیان بەخەن پێش چاو. دەبێت مەجالی ئەوان بۆ پرەخسێرتێت کە بتوانن باسی ئەو نەشکەنجە و هەولێ بۆ پاکتاکردنی نەژادییە بکەن، کە رووبەرپوویان بۆتەو. لە دوو بەشی داهاووی ئەم راپۆرتەدا، ئەوان خۆیان دێنە قسە و باسی ژیانی خۆیان دەکەن. گێڕانەوێکان هی ئەوانن. ئەوان خۆیان بەرپرسان لە دروستی گێڕانەوێکان بۆ کۆمیتەیی سوێدی - کوردی.

له‌مهر بنگتوکره‌نی نه‌زادی و شه‌کهنجه له کورده‌ستاندا

به‌شی زانیاری کۆمیتە‌ی راپه‌راندن

له ١١ نه‌یلوولی سالی ١٩٦١ دا جارتیکی تر پژی‌می عیراق ده‌ستی کردوه به‌شهر دژی گه‌لی کورد. له ٨ ی شوباتی ١٩٦٣ بۆ ماوه‌یه‌کی کورت شه‌رکه وه‌ستینرا، به‌لام هێرشه‌کان سه‌ره‌له‌نوێ له ٩ ی ته‌مموزی ١٩٦٣ دا ده‌ستیان پێک‌کردوه به‌شێوه‌یه‌کی مالتوێرانکه‌رانه. پاشان له ١٠ ی شوباتی ١٩٦٤ دیسان بۆ ماوه‌یه‌ک شه‌رکه وه‌ستینرا، له نیسانی سالی ١٩٦٥ دا ده‌ستی پێک‌کردوه تا ناوه‌راستی حوزه‌یرانی سالی ١٩٦٦ درێژه‌ی کێشا. هه‌زاران له خه‌لکی بێ تاوان و ناشتیخواز بوونه قوریانی شه‌رکه‌کان، پژی‌می عیراقی ته‌نیا مه‌به‌ستی لێدانی هێزه‌کانی پێشمه‌رگه نه‌بوو به‌لکو خه‌لکی سقیلیشی گرت‌بووه‌وه، له‌وانه‌ش سه‌دان گوند و ده‌غل و دان و ناژه‌لیان له‌ناو‌بردان. له ماوه‌ی شه‌رکه‌دا پژی‌م گونده کوردیه‌ی ناشتیخوازه‌کانیشی بۆردومان ده‌کرد له‌گه‌ڵ شاره‌کانی که له‌ژێر ده‌ستی خوشیا‌ندا بوون له‌وانه‌ش: قه‌لادزی، نامیدی، ده‌وک، زاخۆ، ره‌واندز، پێنجوێن و کۆیه و زۆری تر. دانیشتووانی شاره‌کان ناچارده‌کران مال و حالی خوێان بۆ خێله عه‌ره‌به‌کان به‌جێ به‌یێن، له خانووی نوێدا جێگیر ده‌بوون که له‌سه‌ر که‌لاهه‌کانی گونده کوردیه‌یه‌کان دروستیان ده‌کردن.

نهم راپۆرت هه‌ندیک له‌و کاولکارینه‌ له‌خۆده‌گرت، که ژماره و رۆژی تاوانه‌که و نه‌وه‌ی که به‌سه‌ر خه‌لکی سقیلدا هاتوه، به‌تایبه‌تی ژن و مندال. نێمه به‌هيوای نه‌وه‌ین به‌توانین به‌وردی تاوان و پێشیلکاریه‌کانی پژی‌می عیراقی که پێچه‌وانه‌ی نۆرمه نێونه‌ته‌وه‌یه‌یه‌کان، به‌خه‌ینه روو.

ته‌نها نه‌وه به‌س نییه باسی کوشتاری کو‌ده‌تاجیه‌یه‌کانی شوبات له‌ ژێر راپه‌رایه‌تی حزبی به‌عسدا بکه‌ین که له‌دوای سالی ١٩٦٣ وه‌ پیتی هه‌ستاون. نه‌و ترلێدیانه‌ی که له‌لایه‌ن پژی‌می قاسمه‌وه کران، هه‌لده‌گرین بۆ هه‌لیکی تر.

کۆمهڵگۆزی له شاری سلێمانی*

نهم کۆمهڵگۆزییه له لایهن پارتی به عهسهوه کرا، که له شوباتی ۱۹۶۳دا دهوله تیان پتکه وهنا و بهاریان دا شه به که هه لگیرستینه وه، بهو شتیه به نهو به پیمانانهی دابوین که دهیانمۆیت کیشه که به ناشتی چاره سه ر به کن، خسته ژێر پتی.

نهم رووداوانه له ئیسواری ۸ و ۹ ی حوزهیرانی ۱۹۶۳ دا له شاری سلێمانی روویانداوه، که گه وه ره ترین شاری کورده. نهم میتۆدانه به کارهێنران:

۱- راگه یاندنی رهوشی نانا سایی به بی نهوی پتیشتر خه لکه که ناگادار به کرتنه وه.

۲- گرتنی هه موو پتگا و بان و ناوه ندی شار به ده بابه و سه ر یاز که به چه کی مۆدیرن چه کدار کرا بوون.

۳- پشکینی هه موو ماله کان بۆ گه ران به دوای چه کداردا.

۴- نیشانه کردنی هه موو نهو خانووانه ی که ده پشکیندران.

۵- سوکایه تی کردن و لیدانی ژنان و پیره کان.

۶- گرتنی پینچ هه زار کهس به کارمه ندانی شاره وانی و پیاوانی

باوه پتیکراوه وه، له وانه ش به رپرسی کاروباری ته ندروستی و به رپرسی

کارگهی چیمه نتۆ و جگه ره و هه موو دوکتۆر و نه ندازیار و پیاوانی

نایینی و هه موو کۆنه نه فسه ره کان. نهو پینچ هه زار کهسه دوو چاری

نه شکه نهجه کرانه وه و، له سالتۆنی سه ر یازیدا به بی ناو و خواردن،

هه شتیه نه وه. که سوکار یان بۆیان نه بوو سه ردانیان به کن.

* لێره وه نووسه ر کۆمه لێک ناوی هێناوه، «واته ناوی کهس و گوند و ناوچه، که

له وانه یه هه ندیکیان به هه له یی نووسرا بن. به داخه وه وه رگه یتر هه ولی نه داوه لێیان

به کۆلێته وه یان راستیان به کاته وه. نهمه ش وهک ده زگا ده رفه تی نهم کاره مان نه بووه،

هه رچه نه ده له زۆر شوێنیش راستمان کرد و نه ته وه- ناراس.

۷- زۆریه‌ی مال و دوکان و گۆزه‌پانه‌کان له‌لایه‌ن سه‌ربازه‌ بێ به‌زه‌یه‌کانه‌وه
تالان کران.

۸- ده‌ستدریژی کردنه‌ سه‌ر ژنان و کچانی گه‌نج.

۹- لێدانی پیاوه‌ پیره‌کان له‌لایه‌ن هه‌ندیک له‌ سه‌ربازه‌کانه‌وه. شایه‌تیک
ده‌گه‌یه‌یه‌وه که «سه‌ربازه‌کان مالی پیاویکی زۆر پیریان پشکنی
به‌ناوی حاجی سیامه‌ند بۆ نه‌وه‌ی تالانی بکه‌ن. به‌لام نه‌وان هه‌یچیان
ده‌ست نه‌که‌وت تا به‌یدزن جگه‌ له‌ سێ پاکه‌ت جگه‌ره، بۆیه‌ نه‌وان
سوگایه‌تییه‌کی زۆریان پێکرد، له‌ پای نه‌وه‌ی هه‌یچی له‌ماله‌که‌یدا نه‌بوو
تا به‌یدزن».

- له‌ نزیک سه‌یوانه‌وه وه‌ستا مه‌حموود و فرۆشیار عه‌لی باوه‌یان کوشت.
- کارمه‌ندی شاره‌وانی عومه‌ر نه‌مینیان له‌ سه‌ر شه‌قام کوشت.
- کوتانه‌فرۆشکیان له‌گه‌ڵ براکه‌ی به‌ناوی مه‌حموود حاجی
عه‌بدوله‌حمان له‌ خانوه‌که‌ی خۆیاندا کوشت.

- میوه‌فرۆش، عه‌لی جولیان له‌ شه‌قامی سه‌یوان گولله‌باران کرد.
- سه‌ربازانی عێراقی هه‌رشیان کرده‌ سه‌ر جیگا وه‌رزشیه‌کان، مه‌ته‌کان
و نه‌ندامانی تێپی فووتباڵ. ژماره‌یه‌ک مامۆستایان کوشت، له‌ناویاندا
یاسین محممه‌د سالح و نیسماعیل نیبراهیم و محممه‌دی حاجی سالح و
نه‌ومه‌ر سه‌عید و دلشاد حه‌مه‌ فه‌ره‌ج و سه‌ردار بێکه‌س، هه‌بوون.
- هه‌شتا زیندانییان به‌بێ مه‌حه‌که‌مه‌ له‌ سێداره‌دا، له‌ناویاندا:

که‌مال محممه‌د حاجی فه‌ره‌ج که‌ خاوه‌نی کۆمپانیایه‌کی باره‌هلگرتن بوو.
نووری وه‌یس، کارمه‌ندی ده‌وله‌ت بوو، دوا‌ی نه‌وه‌ی که‌ نه‌شکه‌نجه‌
ده‌دریته‌، ده‌یکوژن، له‌ کاتیکدا هه‌یج په‌یوه‌ندییه‌کی به‌پێشمه‌رگه‌وه‌ نه‌بوو
بوو. قوتابیانی لاو کرابوون به‌ژێر ده‌بابه‌کانه‌وه‌ به‌ به‌هانه‌ی نه‌وه‌ی که‌ له‌
شانه‌ی شوێندا نه‌ندامبوون، له‌ ناویاندا دارا عه‌بدولقادیر، که‌ قوتابی بوو
له‌ زانکۆیه‌کی نه‌روویی، حه‌مه‌ سه‌دیق و حه‌سه‌ن سه‌ردار که‌ قوتابی
خوێندنی بالا بوون و زۆری تریش.

- له سه‌یدسادق که له‌نزیك شاری سلیمانیه، نه‌فسه‌رتکی سویا به‌ناوی مه‌تر عه‌ماش، ۱۶ که‌سی گولله‌باران کرد که له‌نی‌ریاندا ژن و مندالیش هه‌بوو، پاشان فه‌رمانی دا هه‌موو ناوچه‌که به‌سووتیتن.

نه‌فسه‌رتک که نه‌یوستبوو فه‌رمانی عه‌ماش جتیبه‌جی بکات، له‌لایه‌ن عه‌ماشه‌وه ده‌کوژریت. پاشان وایان راگه‌یانده که نه‌و نه‌فسه‌ره، خۆی خۆی کوشتوه.

- له‌خانویه‌کی نزیك سینه‌ما ره‌شید له‌سلیمانی پیاوێکیان به‌ستبووه‌وه و پاشان ۱۲ سه‌ریاز به‌فه‌رمانی نه‌فسه‌رتک ده‌ستدرێژی ده‌که‌نه سه‌ر ژنه‌که‌ی.

دوای نه‌وه‌ش ته‌رمی (۲۶۷) که‌س له‌ناو شار و ده‌ورو به‌ریدا دۆزرانه‌وه. کێ بوون نه‌وانه‌ی که راسته‌وخۆ به‌رپرسانی کوشتنی نه‌و خه‌لکه سئيله بوون؟ ناشکرا بوو که برای سه‌رۆک کۆماری نیستا (عه‌بدولمه‌حمان)، سه‌رۆک کۆماری پێشوو عه‌بدولسه‌لام عارف و پارته‌ی به‌عس بوون که به‌رنامه‌یان هه‌بوو له‌رتگی هه‌وایی و پیا‌ده‌شه‌وه شاره‌که خاپوور به‌که‌ن.

به‌لام هه‌ندیک له‌نه‌ندامانی ده‌وله‌ت دژی نه‌و پیلاته بوون. ده‌ره‌چه‌دارانی سه‌ریازی به‌رنامه‌که‌یان خسته‌ نه‌ستۆی خۆیان و پیا‌ده‌یان کرد و به‌رپرسانی ته‌ی نه‌و کوشتاره‌یان که‌وته سه‌ر شان، نه‌وانیش نه‌مانه بوون:

۱- جه‌نه‌رال سدیق مه‌سته‌فا.

۲- سه‌رۆکی پۆلیس جه‌سه‌ن زه‌ینه‌لعاب‌دین.

۳- زابت جه‌اسم.

۴- دوکتۆری سوپا مه‌حمه‌د عه‌لی حوسین، که نه‌ندامی حزبی به‌عس بوو.

۵- کاپتن عابد عه‌لوان، به‌رپرسی لقی دیسپلینی سوپا.

هه‌زاران پیاو و ژن ده‌توانن به‌وردی شایه‌تی له‌سه‌ر نه‌م کۆمه‌له‌کوژی به‌دن. شاری سلیمانی جارتیکی تریش رووبه‌رووی هێرشه‌تکی له‌و جو‌ره بوومه‌وه، دوا‌هه‌مینیان له ۲۳-۲۴ ئاداری ۱۹۶۶.

کۆمەلگەوزی لە شاری کۆیە

شاری کۆیەش ئەو دیمەنە نازارایانەی لەوێ سلیمانی بەخۆیەوه بینی،
لە تەمموزی ١٩٦٣ دا کە نێمە توانیومانە ناگاداری لەسەر بەدەست بخەین،
ئەم تاوانانە روویاندووە:

- دووکەس بەناوی شەفیق حەمەخان و کەمال رەشید حەوتیزی بەدوو
عەمۆدی تەلەفۆنەوه هەلواسران.

- ژن و کچانی گەنج دووچاری دەست درێژیکردن بوونەوه.

- سێ شوانی مێردمنداڵ گوللەباران کران لە کاتیگدا خەریکی نان
خواردن بوون. ئەم گوندانەی دەورووبەری شارەکە بۆردومان کران:

١- کۆنە گورگ.

٢- تۆقار.

٣- شلی.

٤- داربەرۆولە.

٥- شیواشۆک.

٦- مام قەلیش. هەموو شتە بەقیعەتەکانی ئەم گوندانە بەتالان بردران،
ژنانی بێچارە کوژران لەکاتی بۆردومانەکەدا.

٧- گوندی یارمە لەلایەن ٨٠ کەسی بەعسییەوه هێرشێ کرایە سەر. دوو
کەس لەو گوندەدا کە نامادە نەبوون خۆیان تەسلیم بکەن، کوژران، لە
نەتیجەدا هەموو گوندەکەیان سووتاند.

٨- گوندی بابەزۆک سووتێنرا. کەمێک بەناوی عەلی حەمە وەیسێ
برێندار بوو و ژنەکەشی کوژرا.

٩- گوندەکانی تیمەرۆب، شۆزێر و شاوێشکو سووتێنران.

١٠- گوندی سەویرلی بۆردومان کرا کە تیایدا کوێخای گوندەکە، کوێخا
رەسوول کوژرا.

١١- لە گوندی قازەبەگی حەوت کەس برێندار کران. چواریان، دوو ژن و

دوو مندال گیانیان له ده ستدا.

۱۲- له لوگید شازده کس کوژران و چوار کسپیش بریندار بوون.

۱۳- له گونده کانی کانی کورده، قولگوله و نوډولوک دوو پیاو کوژران و دوو ژن بریندار بوون و، چل مانگا و ۲۰ نه سپیش کوژران.

۱۴- له حاجی ملا چند خانوویهک و مزگوتی گونده که کاول کران.

۱۵- نهم تاوانانهای که له سه روهه پاس کران له لایه ن سوپا و جاشه وه به سه رکردایه تی سوپای ته ها نه لسه که چي کران. له کاتی ویرانکردنی چناروک که ده که ویتته دامیتنی چپای هه بیته سولتان نه و کابرایه ۱۲ که سی کوشت و ۱۲۰ ژن و پیاویکی پیریان به ناوی حاجی عزیز گرت و ناچاریان کردن که به شاخه که دا هه لگه پین به نه وهی پتگا له پتشمه رگه بکرن که جارتکی تر شاخه که بکرنه وه.

۱۶- پیاویکی پیر به ناوی عه بدولر حمان حاجی نه سه د نه لچه له بی کوژرا و پاشان به بهرچای ژن و کچه کانیه وه، کوره که شیان کوشت. ژن و کچه کانی توانیبوویان خوین رزگار یکن له گهل نه وهی که سه ریازه کان ته که شیان لی کردبوون.

۱۷- دوو کس، نیین بوستانی و عارف ناغایان به عه مودی ته له فونه وه هه لواسیبوو.

۱۸- چوار سه د خانوو به ته واوه تی خاپوورکران و پینج سه د و چلی تریش زهره ریان پتی گه یشتبوو، پاشان سه ریازه کان که رهسته ی خانوه کانیان به دروستکردنی سه ریازه گه یه که به کاره یتابوو.

۱۹- ده ولت خه لکی سفیلیان تالان کردبوو له ناوچه که و چل و نو هه زار حه یوانیان بردبوو، و حه وت هه زار کیسه توتیان سووتاندبوو.

۲۰- چوار ده وری گوندی شیخ مه نسوریان گرتبوو، خه لکه که ی خوین له مزگه وته کدا حه شار دابوو. هه صوو خانوه کانیان سووتاندبوو، ده یان مندالیان هه لدابوو ناو ناگره که وه.

۱۲- گوندی خه له کان سووتینرابوو، کوتخای گونده که که ریم کوتخا نه حه د

به بومب گیانی له دهست دابوو .

۲۲- ژن و مندالتیک له گوندی نیله لا کوژرابوون .

له ماودی نهم همسرو سالدو بۆردومان کردن و تالانکردنی گونده
کوردييه كان دريژهي هه بوو ، له گهل پاكتاو كردنی خهل كه كه ی . نهم
رووداوانهی كه له خوارهوود باسیان لیتوه دهكریت له لایهن سهربازانی عیراقی و
جاشه وه ، له تهله گرامی سهربازییه وه كه خوتیندراونه ته وه ، به دهست خراون .
بهوردی باسکردنی نهم به سه رهاتانه چه ندین لاپه ره ی دهویت ، بۆیه نیمه
تهنها باس له هه ندیکیان ده كه ی .

میتۆده نۆپیه کانی دهولەت

هێزه کانی دهولەت له دوا شه پری په واندزدا له مانگی نایاری ۱۹۶۶دا، نامانجیان نهوه بوو که شاخی زۆزک بخه نه ژێر دهستی خۆیان. بهلام له لایه ن هیزی پێشمه رگه وه پاشه کشه یان پێکرا. نه مه وای له بهر پرسیارانی سوپا کرد که تاکتیکیکی تر به کار به یێن، بۆ نمونه ژماره یه کی زۆر ژن و مندالی کورد به گرن که له که سوکاری پێشمه رگه پێک دههاتن، له نیویاندا خێزانی عهبدوله حمان عهلی قازی هه بوو که سه رتیپ بوو. نه و پێشتر له سوپای عێراقدا سه رتیپ بوو، نیستاش نه ندایمی کۆمیتهی به پێوه به رایه تی شۆرش و راهه پاندن بوو. ههروه ها خێزانی نیسهراییم نه فه ندیش له ناو گیراوه کاندا بوو. نه ویش پێشتر بهر پرسیکی پۆلیسی عێراقی بوو، نیستاش بهر پرس بوو له هیزی نازادی له ناو شۆرشدا.

نه و له مانگی حوزه ی رانی ۱۹۶۶دا کۆژرا. ههروه ها ژماره یه کی زۆر له که سوکاری پێشمه رگه گیران. هه موو نه مانه یان سواری سه یاره ی سه ربازی کردبوو بۆ نه وه ی بیانیه ن له پش سوپای عێراقیه وه دایان بنێن، بۆ نه وه ی کورد ناچار به کرتین ته فه نه که ن. یان ده بوو پێکا به سوپا بهریت شۆینه کان بهریت یانیش که سوکاری پێشمه رگه کان سه ربان تیا ده چوو. له ناو نه و گیراوانه دا شه ش کچی ته مه ن دوو سال هه بوون له گه ل کچه که ی عهبدوله حمان قازی، که باوکی له شۆرشدا کۆژرا بوو. خێزانه کان هێترانه چیای زۆزک.

نهو هیرنه‌ی که یاسا نیونه‌تمو دییه گانیان ده‌خسته زیر بق

له ناداری ۱۹۶۶دا، پژیتمی عیراقی گازی ژه‌هراوی له‌دژی خه‌لکی سقیلی کورد به‌کاره‌یتنا. نم کاره‌ش له‌دژی گوندی ناسناو له پۆژه‌ه‌لاتی شاری پیتنجوتین کرا، ۲۸ بۆمب‌یان به‌سه‌ر نهو گونده‌دا خسته خواره‌وه، نه‌مه‌ش بووه هۆی بلاو بوونه‌وه‌ی ده‌یان نه‌خۆشی له‌وانه: سک نیشه، فرمی‌سک هاتنه‌خواره‌وه، ناره‌ه‌تی قورگ، کۆکه و نازاری تر که چهندین کاتر میتری ده‌خایاند. ژماره‌یه‌ک منداڵ مردن.

له ۱۷ و ۲۵ ناداردا هه‌مان گاز به ۵۰ بۆمب به‌سه‌ر گوندی پتری و به‌لان له ناگرێ، باراندان. ژماره‌یه‌کی زۆر منداڵ کوژران و نزیکه‌ی سه‌د کەس به‌ده‌ردی نهو خه‌لکه‌ی لای پیتنجوتین چوون که له‌سه‌ره‌وه باسما‌ن کرد.

بۆردومان

فرۆكەكانى عىراق نەم گوندانەيان بۆردومان كرد:

گوندەكانى بىستانا، بالى و كەرەك لە ناوچەى رهواندز، شەدەلە و سوورداش. نەم بۆردومان كردنە زەرەرى زۆرى مالى و خان ويرانكردن و مەرومالاتى بەدواوه بوو.

لە ۱۰ تەيلولى ۱۹۶۵ دوو گوندى ماران و حەمزەبەگ لە پارێزگای هەولێر بەناپاڵم بۆردومان کران. سێ خانوو وێران کراو و منداڵێک کوژار. بەتۆپ و تەیارە و دەبابە گوندەکانى ناوچەى قەرەداغ لەوانە کفرى، جەبارى، هەروەها دوکان و بادینان بۆردومان کران.

لە هەشت و نۆ و دە و یازدە و دوازدەى تشرینی یەكەمى ۱۹۶۵ پەنجرا گوند وێران کران لە ناوچەکانى، جەبارى، زەنگەنە، سەنگاو و گەرمیان کە بوو هۆى بێ لانە و خانەکردنى هەزاران خێزان، نوێش لە هێرشى جاش و جەيشدا. دەرەجەدارانى سويا دەلێن کە دەولەت فەرمانى دابوو هەموو گوندەکان لەگەڵ زهويدا تەخت بکړن.

لە ۱۴ تشرینی یەكەمدا گوندەکانى شەدەلە و سەرگەلوو لە ناوچەى سوورداش بۆردومان کران.

لە ۱۶ و ۲۲ و ۲۷ تشرینی یەكەمى ۱۹۶۵دا گوندەکانى دێگەلە، بۆلاک، تەکیە، قەرەداخ، کۆشان، کۆشک، شیوه شین، مینغا و کۆمتان، بۆردومان کران.

لە ۱، ۸، ۱۳ و ۱۴ تشرینی دووهمى ۱۹۶۵دا گوندەکانى هۆنەر قام، پیرمەه گروون، هەلەدن و دوو گوندى تر لە ناوچەى دۆسکى، بۆردومان کران و بوو هۆى کوشتنى ژمارەيەک ژن و منداڵ.

لە کاتى خۆنامادەکردن بۆ جەژنى قوربان لە بەهارى ۱۹۶۵دا دایکێک کە خەریکی گۆڕین و شتى منداڵەکانى بوو، فرۆكە مێگەکانى پزێم

ناوچه‌کەیان بۆردومان کرد و، یەکێک لە منداڵەکانی کوژران.

لە ١٤، ١٥، ١٧، ٢١، ٢٣، ٢٥ و ٢٦ گولانی (مەی) ١٩٦٥ ئەم گوندانە بۆردومان کران: چۆمان، شەدەلە، قالی، پێنجقین، مەرگە، هەلشۆ، دزە و سۆستلی کە بوو هۆی کوشتنی ٧ ژن و دوو منداڵ و پیاویکی پیر.

لە ٢٨ گولانی ١٩٦٥ دا مێگەکانی عێراق گوندی سۆربایان بۆردومان کرد کە دەکەوتتە نێو سنووری باکووری کوردستانەوه (تورکیا)، کە سێک کوژرا و دە کەسیش بریندار بوون و گەلیک خانووش وێران کران. پۆتیمی تورکی بەتوندی ناپەزایەتیان بەرانبەر دەولەتی عێراق نیشان دا.

لە تابی ١٩٦٥ دا گوندی نازەنین بۆردومان کرا، دوو ژن و منداڵێک کوژران و حەقدە کەسیش بریندار بوون.

لە ١٥ و ١٨ نیسانی ١٩٦٥ دا ناوچه‌کانی سەرگەلوو، خورمال، گۆردی و بەرزنجە بۆردومان کران.

لە ٤ و ٦ نایاری ١٩٦٥ و ١٦ و ١٩ ناداری ١٩٦٦ دا گوندەکانی بایزئەحیا، پشت‌ناشان، سۆزادی، دۆسکی و پەری بەناپالم بۆردومان کران و ژمارەیه‌ک ژن و منداڵ کوژران لەگەڵ ژمارەیه‌ک حیوانات.

لە مانگی نایاری ١٩٦٦ دا، پاکتاوکردنی ئەزادی خەلکی سڤیلی کورد لەو ناوچانەی کە گەمارۆدراون درێژەی هەبوو. لە گوندی زەواکی سێ ژن و منداڵێک کوژران و، ژنیکیش بریندار بوو بوو.

لە نایاری ١٩٦٦ ڕووداوێکی دلتەزقن ڕویدا، ژمارەیه‌ک لە قەرەجەکان (دۆمه‌کان، ئەوان نیتستا و ناوی خۆیان دەبن-وەرگێڕ) دەیانویست بگۆژنەوه لە نێوان ڕێگای حاجی ئۆمەرەن بەرەو دەریەندیخان. فڕۆکەکانی عێراق بۆردومانێکی نوێ خەلکەیان کردبوو کە بوو هۆی کوشتنی ١٨ لە قەرەجەکان و بریندارکردنی ١١ ی تر کە زۆریان منداڵ بوون.

له ۱۹ و ۲۴ ی کانونی دووهمی ۱۹۶۶دا بادینان و ناوچهی کۆیهیان بۆردومان کرد.

پژتیمی عیراق له پۆژهکانی ۴، ۶، ۸، ۱۰، ۲۰، ۲۲، ۲۴، و ۲۹ حوزهیرانی ۱۹۶۶دا بهفرۆکه نهم شوینانهی بۆردومان کرد و نهم زیانانهی لیکهوتوه:

گوندهکانی بادیان، هیران و نازهنین، کاموسک، دۆلی، زاخه، نامیتی، خاراپ، بیروافیکیش و دهگرهله، که بهوه هۆی کوشتنی ۱۴ ژن و پیاو، بریندارکردنی مندال و ژنیکی دووگیان. ژمارهیهکی زۆر حیوانات کوژران و دهغل و دانیکی زۆر سووتیتران.

کوچیتکردنی زۆرهملتی خهلکی سفیلی کورد له نیتوان نیسان و ئابی ۱۹۶۵دا درتژی ههبوو. ههزاران خیزانی کورد له ناوچهکانی زاخۆ له مالهکانیان دهکران و مال و کههستهکانیان دهستیان بهسهردا گیرا یانیش کاول کران. ههموو گوندهکانی ناوچهکانی سمیل و بادینان و دوزخورماتوو و سوورداش و شهریان، کاول کران. نهمهش بهوه هۆی نهوهی که ژمارهیهکی زۆر له خهلکی نهو ناوچانه پهنا بهرنه بهر شاخهکان.

زۆریه کوردهکانی مووسل دهکران، خانوهکانیان دهستیان بهسهردا گیرا، نهم کردهویه نهو خهلکانهشی گرتهوه که پشتیوانیان له پژیم نهدهکرد. دانیشستوانی سفیلی کورد له شاری مووسل له رهوشیکی ناتاساییدا دژیان، له ترسی پۆلیسی نهیتی پژیم. سهربازیک کهستیکی بهناوی عوسمان عارف له دوکانهکی خۆیدا کوشتبوو، تنها لهبهره نهوهی ههزی له چارهی نهکردبوو.

ژمارهیهکی زۆر له خهله کوردهکان ههلهتهکیتدران و له جینگای نهواندا خهلکی عهربهیان نیشتهجی کرد.

له سالی ۱۹۵۸ شاریکی نوێ (نوسهر ناوی نهو شارهی به Kukuk ناو زهکدرووه که نازانم مه بهستی کام شاره- وهگریترا) بنیاتنرا، که

دانیشتوانه‌کی کورد بوون و ژماره‌یان دوازه هه‌زار کهس ده‌بوو. کاتیک له سالێ ۱۹۶۳ شه‌ر ده‌ستی پێکرده‌وه، زۆریه‌ی زۆری خه‌لکه‌کی ناچارکران شوته‌کانیان به‌جێبه‌یێتن، به‌بێ نه‌وه‌ی مۆله‌تی نه‌وه‌یان پێ بدرت که‌لوپه‌له‌کانیان له‌گه‌ڵ خۆیان به‌رن. له‌ ماوه‌ی چهندین هه‌فته‌دا نه‌و خه‌لکه‌ بێ جێگاوپۆتگا له‌ جاده‌کاندا ده‌سوورانه‌وه. ژماره‌یه‌ک منداڵ گیانیان له‌ ده‌ست دا له‌ کاتی راگۆزانیان به‌سه‌یاره‌ی سه‌ریازی. پاشانیس نه‌و خه‌لکه‌ ناوارانه‌یان گواسته‌وه بۆ سلێمانی. له‌ پێگا ۶۵ له‌و سه‌یارانه له‌لایه‌ن پێشمه‌رگه‌وه گیران و خه‌لکه‌کانیان به‌ره‌و ناوچه‌ نازادکراوه‌کان برد. دوا‌ی نه‌وه‌ی که‌ پۆتیم به‌وه‌ی زانی ژماره‌یه‌ک فڕۆکه‌ی جهن‌گیان نارد هه‌ریان بۆ نه‌وه‌ی هێرش بکه‌نه‌ سه‌ر نه‌و سه‌یارانه‌ی که‌ له‌لایه‌ن پێشمه‌رگه‌وه ده‌ستیان به‌سه‌ردا گیرابوو، نه‌وش بووه‌ هۆی کوشتنی ژماره‌یه‌ک منداڵ. نه‌فسه‌ره‌کان ژماره‌یه‌ک منداڵ و که‌چیان ده‌ستگیر کرد، تا وه‌کو کۆپه‌له‌ له‌ماله‌کانی خۆیاندا به‌کاریان به‌یێتن. ژماره‌یه‌کی زۆر خه‌یزان تانیستاش به‌دوا‌ی منداڵه‌کانیاندا ده‌گه‌ڕێن.

بۆ نه‌وه‌ی کورد ته‌عریب بکه‌ن، ۲۸۰۰ خه‌یزانی عه‌ره‌بیان هێنا بۆ که‌رکووک و ناوچه‌ی شوان، نه‌مه‌ش به‌شیک بوو له‌ به‌رنامه‌ی پۆتیم، بۆ ته‌عریبکردنی کوردستان.

گونده سووتلوهکن

گوندى بۆسکین که له ۲۲۰ مال پیتکهاتوه و ژماره‌ی دانیشتووانه‌که‌ی تیکرا له ۱۱۶۰ کەس پیتکهاتون، دوو جار له لایەن رژیمی قاسم و رژیمی بەعسەوه سووتینراوه، خەلکە‌که‌ی دوو جار گونده‌که‌یان دروست کردۆتەوه، بەلام له ۲۸ نیسانی ۱۹۶۶دا جارتیکی تر گونده‌که‌ له‌لایەن لەشکری بیستەوه هێرشى کرایه‌ سه‌ر و به‌به‌ر چاوی خەلکە‌که‌یه‌وه سووتینرا.

له ۱۲ نیسانی ۱۹۶۶دا له‌لایەن جاش و جه‌یشه‌وه هێرش کرایه‌ سه‌ر گونده‌کانی خوڕمال، کیردیگۆ و تیپرزینۆ، نو‌که‌س کوژران که دووانیان منداڵ بوون.

له ۳۰ ئادار و ۲۰ی نیسان و ۱۱ ئایاری ۱۹۶۶دا، هێرش کرایه‌ سه‌ر ده‌شتی شاره‌زوور، کانی به‌ردینه، ده‌شتی هه‌ولیتەر، هه‌مزەبه‌گ، شیروانه و کتیی پیران، که له‌و هێرشانه‌دا شار تیک دران و تالان کران و مرۆڤبێش کوژران.

له ژێر فه‌رمانده‌یی قانین میس‌باح، لەشکری بیست له ۲۰ی ئایاری ۱۹۶۶دا هێرشى کرده سه‌ر گونده‌کانی کفردۆل، سه‌روچاوه، حاجی تودا، سه‌روه و تیرشاوا، نه‌مه‌ له‌گه‌ڵ نه‌وه‌ی که نه‌و ناوچانه له‌ژێر ده‌ستی پێشمه‌رگه‌دا نه‌بوون. له گوندی سه‌روچاوه ۹۶ که‌سی س‌ئیل کوژران، که دوو ژن و چوار منداڵیان له‌نیودا بوو. یه‌کتیک له منداڵه‌کان به‌سنگی دایک‌یه‌وه بوو یوو کاتیک سه‌ربازه‌کان دایک‌که‌یان کوشتبوو.

پیاویک به‌ناوی ئیبراهیم لاجان و کوڕه‌که‌ی و براکه‌ی به‌ناوی نه‌حمه‌د لاجان کوژرابوون. له کاتی‌که‌دا که‌چه‌که‌شی و‌یستبووی ناو بکات به‌ده‌می باوکیه‌وه، نه‌و‌شیان کوشتبوو.

روايات و گفتي سيلاني له بهاري ۱۹۶۵

نهم گونداندي خواره وه هيرشيان كرايه سر و بوردومان کران:

۱- كرويني: دواي نوهي كه نه شكه نجه ددريتن نهم خه لكانه ده كوژرين
نهمهش ناوه كانيانه: فهرموو ره شيد، شريف ميرؤ، مهمؤ ديليا، ميرؤ
نهمير، عهلي عيسا، عيسا بيرخؤ.

۲- كرولا (گوندتيكي مه سيحيه): به كريگيراي عه رب موختاري گونده كه
و كوژلان كوژاليان كوشتبوو، چونكه نه يان ويستبوو پاره بدن بهو
به كريگير اوانه.

۳- كيراب ديم: سريازاني عه رب هميد نيراهيميان كوشتبوو.

۴- باتاس: پياويك به ناوي عه بدولر حسان عه بدولر زاق كوژرابوو و
هموو شته كانيشيان بردبوو.

له ماوهي ستي رؤژاندا نهم گوندانه سووتيتنران و كاويل و ويران کران، له
هيرشاندا پوليس و ده بابه به شداريان کرد:

۱- كورد دوهن ۲- بيرافؤك ۳- كيشخان ۴- سركار ۵- كؤمبهل ۶-
بيچيک ۷. قهلاي مهلا تهيپ ۸- خراپدهم ۹- ميترگه سوور ۱۰-
په نيړي ۱۱- نيملاک ۱۲- کاني که رهک ۱۳- دوستانه ۱۴- بخلؤخه
۱۵- ماشرا ۱۶- سؤريا ۱۷- چم زراف ۱۸- كيروؤش ۱۹-
باژيدکنهک ۲۰- خه رابدار ۲۱- سيلکي ۲۲- خه ليژ ۲۳- باکريا
۲۴- باخؤکه ۲۵- تووان ۲۶- هيتيان.

دانيشتوواني نهم گوندانه له ناوچه سريازيه کاني ناوچهي باستکي،
هاسه، چه مکؤک و زاخؤ کوژرابوونه وه.

۵- شاري زهمار، که ده که وسته رؤژاناواي روبراي ديچله وه تالان و ويران
کرا، ههروهک گونده کاني چم باحيف و ماسکا و هي تر. سهدان خيتران
ناچار کران مال و حاليان به جتي بهي تلن و پروبيکته ناوچه
رؤگارکراوه کان.

۶- بیتجگه له پاکتاوکردن، فەرمانی دەستگیرکردنی ژماره‌یه‌کی زۆر له خەلکی ناوچه‌که درا، که ژنانیشی ده‌گرتە‌وه.

۷- ژماره‌یه‌کی زۆر له خه‌یزانی پێشمه‌رگه و نه‌وانه‌ی که تازه په‌یوه‌ندیان به‌پێشمه‌رگه‌وه کردبوو، ناچارکران نێم‌زای نه‌وه بکه‌ن که هیچ په‌یوه‌ندییه‌کیان به‌پێشمه‌رگه‌وه نیه‌یه.

سوپای عێراقی هێرشێ کردووه سهر دانیشتوانی زاخۆ و سواری سه‌پاره‌ی سه‌ربازیان کردو و فەرمانیان پێدان بچن له ناوچه‌ پرگارکراوه‌کاندا خۆیان بژێنن.

له ۲۷ ئایاری ۱۹۶۵ دا هه‌یزه‌کانی پۆتیم هه‌مسو گه‌می ناوچه‌ی خانه‌قینیان سووتاند، که له ژێر ده‌سه‌لاتی پۆتیم خۆیدا‌بوو، خه‌لکه‌که‌ی به‌وه تاوانبار ده‌کرد که هاوکاری پێشمه‌رگه‌ ده‌که‌ن. له ئابی ۱۹۶۵ دا، گونده‌کانی به‌رده‌زه‌رد، میکوگان و هه‌رمان سووتێنران. خه‌لک کوژران و گونده‌کانیش تالان کران.

له یاداشتنامه‌ی ژه‌نه‌رال بارزانی‌دا ناوی ۲۶۸ گوند هات‌بوو که سووتێنرا‌بون. نه‌و گونده‌یه‌ی که له‌سه‌ره‌وه ناویان هات‌وو، له‌و لیسته‌یه‌دا نین. سه‌دان گوندی تریش سووتێنراون که نێمه‌ ناومان نه‌هیتاون. له‌ خواره‌وه ناوی نه‌و گونده‌ مه‌سیحیانه‌ی که سووتێنراون به‌کلێساکانیشیانه‌وه ده‌خه‌ینه پێش‌چاو:

- ۱- کلێسای ناو شاری نامێدی و کتێبخانه‌که‌ی و قوتابخانه‌ی مه‌سیحیه‌کان- ۲- گوندی کوانی و کلێساکه‌ی- ۳- گوندی ده‌ری- ۴- گوندی هه‌یزیک و کلێسا په‌مه‌یه‌که‌ی- ۵- گوندی بینانه و کلێساکه‌ی- ۶- گوندی نه‌مشکی و هه‌ردوو کلێساکه‌ی- ۷- گوندی ناردن که له‌ دیزه‌مانه‌وه ناوه‌ندی مه‌سیحیه‌کانه و دوو کلێسای تیدا‌بووه- ۸- گوندی دوودیا- ۹- گوندی بادشقی و کلێساکه‌ی- ۱۰- گوندی مازی و کلێساکه‌ی- ۱۱- گوندی ناتوش و کلێساکه‌ی- ۱۲- گوندی نازکان و

کلیساکه‌ی - ۱۳- گوندی سیان و کلیساکه‌ی - ۱۴- گوندی بابالفه - ۱۵-
 بارینجا - ۱۶- گوندی سوداف - ۱۷- گوندی سکری - ۱۸- هه‌سێ - ۱۹-
 گوندی مالا عه‌ره‌ب - ۲۰- گوندی ته‌ل-نه‌کبه‌ر - ۲۱- گوندی شه‌فکه‌تمارا
 ۲۲- گوندی ماحمه‌دیک - ۲۳- گوندی قه‌رالۆ - ۲۴- گوندی بافلۆیا - ۲۵-
 گوندی نافزیرۆکی ژوورو - ۲۶- گوندی نافسیرۆکی ژیری - ۲۷- گوندی
 به‌یاد - ۲۸- گوندی باکیه‌رات - ۲۹- گوندی هازیرکی - ۳۰- گوندی ره‌یپی
 ۳۱- گوندی سورکه - ۳۲- قه‌شفه‌ر و کتیبخانه مه‌سیحیه‌که‌ی - ۳۳- گوندی
 بۆنداوا و کلیساکه‌ی.

هه‌روه‌ها ژماره‌یه‌کی زۆر مزگه‌وتیش له‌ کاتی بۆمبارانه‌که‌دا پرووخان، له
 نیویاندا ده‌توانین ناوی مزگه‌وتی گه‌لاله‌ به‌رین. هیتشتا نوێژی نیوه‌رۆ
 ده‌ستی پێنه‌کردبوو، سه‌دان که‌س له‌ خواپه‌رستان که‌ له‌ ناو مزگه‌وته‌که‌دا
 بوون به‌ شێوه‌یه‌کی سه‌رسوێهتته‌ر نه‌جاتیان بوو.

دەستگیرکردن و زندانی کردن

له پال هه مسوو نهم ترلژیدیانهی شهردا، هه زاران کورد بهبی نهوهی هیچ تاوانیکیان کردبیت دەستگیردهکرتن و له زندانهکان توند دهکرتن بهبی دادگایی کردن. ژمارهیهکی زۆر له وانه ماوهیهکی دوورودریژ له زنداندا دههیلدرینهوه. خهیزانی نهو گیراوانه بهبی سهریهرشت و بهبی نهوهی کهستیک هه بیت هاوکاریان بکات، دههیلدرینهوه و هه میسه له ژیر زۆر و ستم و دووچاری نهشکه نهجهدان دهبنهوه. دانیشتیوانی شارهکان دهتوانن باسی زۆر لهو سهحنانه بکهن که تووشیان هاتوون، کاتیک ههزه عیراقیهکان دهستی زندانییهکانیان دههستهوه و بهدوای زرتپۆشهکانیان رایاندهکیشان و له قهراخ شۆستهکاندا فرییان دهدان. زندانییهکان ههتا بیتی بهشیهیهکی خراب مامهلهیان لهگهڵدا دهکرا و دووچاری نهخۆشی دههاتن.

گونده کوردیه‌گن خوتندنگا و خه‌سته‌خانه‌یان تیدا نییه

شتیکی پروون و ناشکرایه که هزاران گوندی کوردی له ماوه‌ی نهم پیتنج سالتی شه‌پدا له خوتندنگا و خه‌سته‌خانه بیتی به‌ری کراون. هیتزه‌کانی عیراقی ژماره‌یه‌کی زۆر له خوتندنگا‌کانیان بۆردومان کردووه و پرژیم هه‌موو خوتندنگا‌کانی له‌ناوچه نازادکراوه‌کاندا داخستووه، یه‌ک ملیۆن مرۆف له‌و ناوچانه‌دا ده‌ژین. شۆرش‌گێترانی کورد نه‌یان‌توانیوه له‌و خوتندنگایانه‌ بخه‌نه‌وه‌ گه‌پ. به‌شتیکی که‌م به‌هۆی باری نابووریه‌وه، به‌شتیکیش به‌هۆی نه‌وه‌ی که‌ نه‌وان ناتوانن ناوچه‌کان له‌ هه‌ترشی عیراقیه‌کان به‌اریزن، که‌ له‌ ماوه‌ی نهم پیتنج سالتدا به‌به‌رده‌وامی بۆردومان کراون.

له‌و ناوچه‌ نازادکراوانه‌ی که‌ یه‌ک ملیۆن مرۆف لیتی ده‌ژین، به‌ده‌گه‌من ده‌توانیت ده‌رمان یانیش خه‌سته‌خانه‌یه‌ک په‌یدا بکه‌یت. داموده‌زگا ده‌وله‌تیه‌کان ده‌ست به‌سه‌ر هه‌ر جوړه‌ ده‌رمانیتکدا ده‌گرن که‌ له‌و ناوچانه‌ و ته‌نانه‌ت له‌ناو شاره‌کانیشدا بیت. نه‌وه‌ش بۆ نه‌ویه که‌ نه‌وان نایانه‌ویت ده‌رمان بۆ ناوچه‌ نازادکراوه‌کان به‌تسردرژین. ته‌نه‌ها چوار دوکتۆر و چه‌ند جیگرتیک که‌ په‌یوه‌ندیان به‌پیتشمه‌رگه‌وه‌ کردووه، هاوکاری قوربانیه‌کانی شه‌پ ده‌کن، نه‌ویش به‌و به‌ر که‌مه‌ ده‌رمانه‌ی که‌ پیتشمه‌رگه‌ به‌هه‌زار ده‌رده‌ سه‌ری لیتره‌ و له‌وی په‌یدای ده‌کن.

بەلە

لە خوارووە ئەو فەرمانانەى کە بەشیوەى تەلەگراف نێردراون و کەوتوونەتە دەست شۆرشى کورد، نیشان دەدەین. ئەم تەلەگرافانە بەلگەن بۆ ئەوەى کە چۆن رژیمی عێراقى فەرمانى لەناوبردنى خەلکى سڤیلی کوردستانى عێراقیان داوە.

نەمەش دەقى قسەکانى نێوان سەرلەشکرىک و لەشکرى ٢٧ ی کۆماندۆى عێراقییه:

کۆماندار: هەلەو سەرلەشکر عەبدولەزاق، چۆن؟ ئایا شەپ هەر بەردەوامە؟ فەرۆکە مینگەکان ئامانجەکانیان پتەکاوه؟ پتەبستىستان بەیارمەتییه؟ هەموو گوندەکان بەناگرى تۆپخانهکان خاپوورکراون؟ پرەم بەو جوله‌کانه مەکەن. هەرچیه‌کتان بەردەسته‌گەوت تالانى کەن و پاشان بۆ منیان بنێره؟

سەرلەشکر عەبدولەزاق: شەپ هەربەردەوامە و تەیارەکانیش بەچاکى بۆردومان دەکەن. تۆپخانه‌کامان ئەو گوندانەیان خاپوور کردووه، کە پێشتر باسمان کردبوون. تەکایە هێزى هاوکارىمان لە دەربەندىخانه‌وه بۆ بنێرن تا بەهەنانى (پەرەد) هەو بێن کە لەلایەن پێشمەرگەوه دەوریان گیراوه. بەلێ، هەروەک نامارەتان پێ کرد هەرچیه‌کمان بەردەست بکەوێت تالانى دەکەین، بەلام تا نێستا هیچ کۆژراوێکمان نەدۆزیوه‌تەوه.

کۆماندار: ئەى ئەو کۆژراوانەى کە لە تەلەگرافە‌گە‌دا باستان کردوون چیان بەسەر هاتووه؟ دەبیّت چەند کۆژراوێکمان بۆ بنێرن! سەرلەشکر: بەلێ، هەول دەدەین.

سەرکۆمارى نێستا عەبدولەحمان عارف، ئەو کاتەى کە سەرۆکى سوپا بوو، بەفەرمانى ژمارە ٢٧٨ لە ٢٠ ١٩٦٥ دا، فەرمانى داو:

۱- همسو نوو کیتلگانه‌ی که لمژیر ده‌سه‌لانی پیتشمه‌رگه‌دان، ده‌بیت
خاپوور بکرتین.

۲- همسو به‌روبوومی نوو جوتیارانه‌ی که په‌یوه‌ندی به‌پیتشمه‌رگه‌وو ده‌کمن
ده‌بیت ده‌ستی به‌سهردا بگیری‌ت.

نوو ته‌لگرافانه‌ی که تیایاندا هاتوو گونده کوردییه‌کان بۆردومان
بکرتین:

۱- له هیزه‌کانی مه‌زه‌ره‌وه بۆ له‌شکری دوو (ژماره ۸۱،
۱۹۶۵/۹/۱)، نایا همسو گونده‌کان بسووتیتین، ناگادارمان
به‌که‌نه‌وه!

۲- له هیزه‌کانی مه‌زه‌ره‌وه بۆ له‌شکری ۲ (ژماره ۳۳، ۱۹۶۵/۱۱/۹)،
گوندی مۆردخودامان سووتاند. ده‌بیت هیزه هه‌واپییه‌کانیش گوندی
نه‌به‌رکان بسووتیتین.

۳- له یه‌عرووبه‌وه بۆ له‌شکری ۲ (ژماره ۵، ۱۹۶۵/۱۱/۹)، داموده‌زگا
هه‌ریمیه‌کان ناماده‌ن همسو گونده‌کان بسووتیتین. تکایه فه‌رمان به‌سوپا
به‌ده‌ن.

۴- له سوپای دووه‌وه بۆ همسو هیزه‌کان: تکایه ناوی نوو گوندانه‌مان بۆ
بنیتین له‌و ناوچه‌یه‌ی که ده‌بیت به‌ناپالم یانیش له‌ پتگی
تۆپخانه‌کاغانه‌وه کاولیان بکه‌ین.

۵- له لیوای دووه‌وه (ژماره ف، ۱۹۶۵/۱۱/۹)، ناگادارتان ده‌که‌ینه‌وه
که گونده‌کانی نه‌سکه‌نده‌ر به‌گی و ده‌لوسمان سووتاند. بۆ سوفیان و
همسو هیز و به‌تالیۆنه‌کان، توانیمان گه‌مارۆی گوندی مالییش به‌ده‌ین و
نیستا له‌ ژیر کۆنترۆلی ئیمه‌دایه. کاتۆمێر یازده و چل و پیتنج ده‌قیقه،
ده‌ست به‌سووتاندنی ده‌که‌ین.

۶- له هیزه‌کانی یه‌عرووبه‌وه بۆ له‌شکری ۲ (ژماره ۲۰،
۱۹۶۵/۱۱/۱۲)، نهم گوندانه‌مان لمژیر ده‌ستدایه، کاولمان کردوون.
گوندی کارۆ، گوندی کۆی ته‌په، گوندی کانی هه‌نجیر.

۷- له لهشکری دوهوه بۆ ناوهندی هیزی ههوايي که رکوک (ژماره ۹۲، ۱۲/۱۱/۱۹۶۵)، تکایه جارتیکی تریش بهناپالم گوندهکانی قههچووخه و سهرمورد، بۆمباران بکه نهوه.

۸- له هیزهکانی یه عرووبهوه بۆ لهشکری دوو (ژماره ۲۲، ۱۲/۱۱/۱۹۶۵)، له په یوهندی له گهل ته له گرافى رۆژی ۸/۱۱، گوندی بۆلقامیشمان ویران کرد.

۹- له هیزهکانی عیمادهوه (ژماره ۲۲، ۸/۱۲/۱۹۶۵) بۆ هیزهکانی مه نسور، داواتان لیده که یه نهم گوندهانه بهناپالم بۆردومان بکه ن. گوندی کانی سور، گوندی رهسول بچکۆل، گوندی خۆره.

۱۰- له هیزهکانی نالاهه بۆ هیزهکانی مه نسور (ژماره ۴۳، ۸/۱۲/۱۹۶۵)، رهوشی رووداوهکان ههتا کاتژمێر ۹ بهم شتیهیه. گوندهکه دهسووتیت، جاشهکان تا نیستاش خهریکی ناگرتهیهردانی نهو شوتنهان که نه سووتاون. زیاتر له شەش لاشه ی پیتشمه رگه له ناو ناگره که دا دۆزراونه تهوه.

نهم فه رمانانه ی خوارهوه له مه ر هیزه شه پانیه کان، له سه رکردایه تی هیزهکانی مه پیدانییه وه. نههتی و به په له:

۱- ده بیت به ته واهه تی رتگا له دزه کردنی ده رمان له که رکوک و لیوای هه ولیر و سلیمانیه وه، بگیریت، بۆ نهو شاره به چووکانه ی که سه ره و شوتنهان، ههروه ها دیاله و خانه قینیش. ده بیت ته نه ها رتگا به و نه خوشانه به دیرت که مۆله تی دوکتوریان پتیه. نهم فه رمانه ده بیت به ته واهه تی جیهه جی به کیرت به هاوکاری داموده زگاکانی سوپا، ههروه ک چۆن له پاریزگای مووسل نه لجام ده دیرت.

۲- ده بیت به وردی چاودیری فروشتنی ده رمان به نه خوشه کانیش به کیرت. به ره رسیارانی سوپا و که تیه کان، ده توان رتوتیتان به کن له وه ی که به ج شتیه یه ک هه لسوکه وت به کن و به ج شتیه یه ک ده رمانه کان دابهش به کیرت. ده بیت به ره رسیارانی خهسته خانه کان له هه موو نهو

پارټزگایانه دا ناگادار بکه نه وه، که دهرمانخانه کان نه و په چه تانه ی که دهرمانی پی دفرۆشن له لای خوځان هه لېگرن و نابیت دهرمان به که سټیک بفرۆشرتیت که په چه ته ی شوته په رسمیه کانی پی نه بیت. ماوه ی نیتوان نه و کاته ی که په چه ته که ی لی نوو سراوه تا نه و کاته ی دهرمانه که ددکړدريت نابیت له چل و هه شت سه عات زیاتر بیت، نه گهر نا ده بیت په چه ته که له لایه ن هه مان دوکتوره وه که نوو سیویه تی نوی بکړیته وه.

۳- ده بیت نه و که سانه ی که موله تی دهرمان فرۆشتنیان هه یه له و شارانه ی که ناومان هتنان و شاری خانه قین و شاره کانی تری سه ر به و پارټزگایانه، لیسته ی نه و دهرمانانه ی که وهری ده گرن بفرۆشن بدن به له شکری پټنج به دوو نسخه، دانه یه کیان لای خوځان به یتلنه وه. هه موو داودهرمانیتیک ده بیت له مزیر کونترولی سوپای پټنجدا بگوټزرتنه وه و له مزیر چاودتیری و فهرمانی نه و اندا به کار به یترت.

هه‌ندینگ له که‌سایه‌تیه‌گلای کوره

عەلی هه‌لی

ناوم عەلی هه‌لۆیه، فهرمانده‌م له سوای پێشمه‌رگه‌دا. له‌و ماوه‌یه‌ی که‌ ناگره‌ست بوو له‌ نیتوان نیتمه‌ و حکومه‌تدا، گه‌راوه‌وه‌ بۆ گونده‌که‌ی خۆمان و له‌گه‌ڵ ژن و دوو که‌چه‌که‌مدا له‌وێ ماوه‌وه‌.

شه‌ویکیان که‌ هه‌موومان له‌ ده‌وری ناگرده‌نه‌که‌مان کۆبوو‌بوینه‌وه‌، بۆم‌بایه‌کیان له‌ لوله‌ی زۆپاکه‌وه‌ خسته‌ خواره‌وه‌ بۆمان و ته‌قیسه‌وه‌. کاتی‌ک به‌خه‌به‌رهاقه‌وه‌، ته‌نها بوم، ژن و مندا‌له‌کانم جاریکی تر به‌خه‌به‌ر نه‌هاتنه‌وه‌. نه‌و خامه‌ی که‌ له‌سه‌ر چاومه‌، هه‌میشه‌ نه‌و کاره‌ساته‌ و ژن و مندا‌له‌کانم به‌بیره‌هه‌تیته‌وه‌ له‌گه‌ڵ نه‌و چاوه‌ی که‌ له‌ده‌ستم دا.

نه‌و تراژیدیایه‌ی که‌ به‌سه‌ریان هه‌تنام، له‌ کاتی‌که‌دا به‌رنامه‌پێژی بۆکرا‌بوو، که‌ ناشتی له‌نیتوان نیتمه‌ و دوژمن‌دا بوو. نه‌و چاره‌ ده‌ست‌کرده‌م له‌لایه‌ن ژه‌نه‌را‌ل بارزانییه‌وه‌، بۆم به‌دروست‌کردن درا، وه‌کو دڵ نه‌واییه‌ک.

عەلی سنجاری

ناوم عەلی سنجارییه‌ و ته‌مه‌نم ۳۴ سا‌له‌، ژنم هه‌تاوه‌ و چوار مندا‌لم هه‌یه‌. ته‌کنیک کاری ته‌له‌فۆناتم. تا نه‌و کاته‌ی له‌ شاری مووسڵ له‌لایه‌ن پێشمه‌وه‌ ده‌ستگیر‌کرام له‌ دائیره‌ی ته‌له‌فۆناتی عێراق کارمه‌ند بوم. له‌ نیوه‌شه‌وی‌که‌دا ژماره‌یه‌کی زۆر سه‌رباز دایان به‌سه‌ر ماله‌که‌مدا و ده‌ستیان کرد به‌هش‌کێن. له‌گه‌ڵ خۆیان راپێچیان کردم، هه‌تا که‌یاندمیانه‌ گرتووخانه‌ به‌قۆنداغه‌ تهن‌گ لێیان دام.

تا برده‌میان بۆ لێپرسینه‌وه‌، نه‌شکه‌نجیه‌یان دام، به‌شێوه‌یه‌ک که‌ له‌هۆش خۆم چووم. به‌ناوی سارد به‌خه‌به‌ریان هه‌تنامه‌وه‌. یاش نیو سه‌عات برده‌میان بۆ ژووری لێکۆلینه‌وه‌، عیزه‌دین نافع لێکۆلینه‌وه‌ی له‌گه‌ڵ ده‌کردم.

داوای نه‌وه‌ی لێده‌کردم که‌ دان بنێم به‌وه‌ی که‌ په‌یوه‌ندیم له‌گه‌ڵ

پیشمه رگدا ههیه و ناوی هه مورو نهوانه یان پتی بلیتم که سهر به شۆرشن. به لام من هیچ په یوه ندیه کم له گه ل پیشمه رگدا نه بوو و که سیشم نه دهناسی که په یوه ندی به شۆرشه وه هه بیت.

نیتیر عیزه دین وه کو شیت و هاری لیهات، فهرمانی بهو پینج پۆلیسه دا که له وی بوون، که له سهر زهویه که رابکیشن، نیتیر دهستی کرد به تیه له دانم له سهر و ده موچاوم، هه تا خوتن له دهم و لوقه وه فیچقه ی کرد. پاشان بر دمیانه ژووریکه وه که گلتۆتیک زه عیفی تیدا داگیرسابوو. نهو په له خۆتانه ی که هی نهو زیندانیه بوون که پیتش من بر دبرویانه نهو ژووره وه، به دیواره که وه مابوون. له سهر کورسییه ک دایان نام که دوو پۆلیس له م لاو لهو لاوه وه ستابوون. ژۆر به نه رمی پتیا و تم که دان بنیم بهو تاوانانه ی که منیا ن پتی تاوانبار کردبوو. تا سه عاتیک به ته نها به جیتیا ن هیشتم، پاشان نافع هات و پتی و تم که بریاریا ن داوه بکوژن، نهویش نه ک به فیشه ک به لکو پارچه پارچه بکه ن هه تا ده مرم.

ته لیک کی کاره بایان له قسچی چه پم به ست، پاشان ته لیک کی تریان له کاره باکه به ست و خستیانه سهر له شم و هه مورو ماسولکه کانی راته کاند. دوا ی نه و دی سنی چوار جار نهو کاره یان له گه ل دوو باره کردمه وه، دیسان له هۆش خۆم چوومه وه. دوا ی نه وه بۆ ماوه ی پینج سه عات که وتنه لیتدان و پرسیا رکردن. دوا نیوه پۆی نهو پۆژه به ته نها به جیتیا ن هیشتم، قاپتیک شۆربای سوتر و پارچه نانیتکیان دامی. خواردنه کم خوارد، چاوه پتی نه و م ده کرد که ناوم به نه ی، کاتیک زانیم ناوم پتی نادهن، چوومه لای په لجه رده که وه و داوا ی ناوم کرد. سنی سه عات چاوه پتم کرد، هه تا له هۆش خۆم نه چووم ناویان بۆ نه هینام. که به هۆش ها تمه وه، که سیک سهری به رز کردبوومه وه و ناوی ده دامی. پیاویک لهو لامه وه به بهرچاومه وه ناوی له مهرکانه یه ک دهرده هینا و ده یخوارده وه. په رداخه که ی لی نزیک کردمه وه، که ویستم دهستی بۆ به رم و بیگرم، دهستی کیشایه وه و ناوه که ی بهو ناوه دا هه لپه ژاند.

بۆ جاری سیتییم نافع هاتهوه و وتی نایا داواکاریه کم ههیه یان نا، منیش له وهلامدا داوای ناوم کردهوه. نهویش ههتا بۆم خورایهوه ناوی دامی. پاشان جگهریهکی دامی، دهیوست رازیم بکات بهوی که چی دهزانم پیتیان بلتیم و نهوانیش چیت نهشکهنجم نادهن. منیش له وهلامدا وتم نیتسا له رهوشیکدا نیم که بتوانم قسمت لهگهل بکهیم، داوام لیکرد که کهمیتک مۆلهتم بدات تا دههستهوه. دوو سهعات مۆلهتیان دامی. پاشان نافع هاتهوه وتی نهوان دهزانن که من پارتیم و ناوی نهو کهسانهش دهزانم که پهیوهندیان بهپیشمه رگهوه ههیه. منیش پتم وت: نهو کاتهی که من پهیوهندیم پیتیانهوه ههبوو، پارتی دیوکراتی کوردستان پارتیکی قهدهغهکراو نهبوو، بهلام من هیچ پهیوهندیه کم بهپیشمه رگهکانهوه نییه لهو چیاپانه.

پتم وت: من ناتوانم ناوی خه لک بدهم و بهناهق سزا و نهشکهنجیهان بدریت. دواي نهو قسانهم، پۆلیسهکان دهستیان بهلیدانم کردهوه و ناوی ساردیان پیاکردم، پاشان پانکهیهکیان هه لکرد و بهقامچی بهربوونه ویزم. بهم شیویه له ماوهی سێ شهو و رۆژدا پروبهرووی نهشکهنج، خواردنی سوتر، له کارهبادان، تینیتی و سهوما و ناوی سارد پیاکردنیان، کردهوه.

رۆژی چوارهم نافع هات وهرهقهیهکی بهدهستهوه بوو، پیتی وتم نهوه حوکمی له سیداره داغه که لایه نعه بدولکه ریم قاسمهوه نیمزا کراوه. منیش پتم وت: کوشتنی من کاریکی ناسانه، بهلام کوشتنی دوو ملیۆن کورد کاریکی ناسان نییه. دهست و چاریان بهستمهوه و سواری سهیارهیهکیان کردم بهرهو دهرهوهی شار برهمیان. له شوتنیکدا وهستاندمیان، تا سیتیان ژمارد و دهستیان کرد بهتهقه، نهگهر چی من بریندار نهبووم چونکه نهوان فیشه که کانیان بهمنهوه نهدهنا، به لکو نهوهش بۆ خۆی جۆریک له نهشکهنجهدان بوو. دواي نهوه لیتیان پرسیم که ناخۆ بریندار بووم یان نا. منیش پتم وتن نهخیر. وتیان فیشه کمان پینهماوه، بۆیه ناچارین که ههلتواسین. بهلام گهراند میانهوه بۆ پۆلیسهخانه که و پاشانیش بۆ زیندانیکی گهوره تر.

له قاوشه که دا، زندانییه کان باسی نهو هیان ده کرد که عدلی سنجاری گیراوه، نهوان نهیاندە زانی که نهو عدلی سنجارییه له په نایانهوه دانیشستوو. منیش پیتم وتن من عدلی سنجاریم، نهوان به دهنک منیان ناسیییه وه چونکه هه موو گیانم جیگای برین و په له بوو. له زنداندا فرمانیان پتیدابووین که ده بیت ناو ده ستخانه کان پاک بکهینهوه.

پاش شەش مانگ به که فالت (پاره) نازاد کرام. لهو ماوهی که له زنداندا بووم ده ستیان گرتبوو به سەر هه موو مال و مولکتیکدا که هه مبوو. ژنه کهم که عه ره به له گه ل دوو منداله که مەدا چوو بوونه وه بۆ مالی خه زوورم. هاو پتیه کی خوشه و بستم که عه ره ب بوو، داوا ی لیکردم که شار به جی بهیتم و برۆم. نهو بهیستبوی که پۆلیس نیازی کوشتمیان هه یه. زاوا کهم که ناوی ئیبراهیم خدر حاجی یونس بوو، پۆلیسی عه سکه ریی بوو، به دزییه وه بردمی بۆ هه ولتیر و له و پتیه وه بۆ به غدا. پاشان که سوپا پتیان زانی یارمه تی منی داوه که راپکه م، گرتیان و ئیعدامیان کرد.

نهو ماوه یه ی که له زندان بووم له مووسل و دهوک و زاخۆ، زندانی کرام. که له زندانی زاخۆ بووم له گه ل ۵۲ که سی تر له ژووریک ی ۲۰ مه تر چوارگۆشه دا بووین، به نۆزه دا ده نیشتین، به شه و به رۆژ، سه عاتیک داده نیشتین و سه عاتیکیش به پتیه بووین.

رۆژتکیان دوو جاش هاتن بۆ سه ردانم له زندانی دهوک، دهیانوت تۆ سه ره له شکری له ناو پتیه مرگه دا، دهیانوبست له گه ل خۆیان بمه ن و بمکوژن. به لام سه روکی زندان که له مووسله وه ده مناسی، ته سلیمی نهوانی نه کردم.

له زندانی مووسل، ۱۲۵۰ که سیان له شویتیکدا کوژ کردبووه که له راستیدا بۆ ۱۵۰ که س کرابوو. بۆمان نه بوو ریشمان بتاشین. رۆژی جاریک له سه تلکی گه وره دا ناویان ده داینی. ئیمه په نجا و دوو که س له ژووریکدا بووین، هه موومان به سه تله ناومان ده خوارده وه. خراپترین

خواردنښان دداینټی که له ژباغدا نه مخواردېوو. گهلټک جار خهلکی جاسورسیان به ناوی زندانییبه وه دهنارده ناومان بۆ نه وهی سیخوړیمان به سره وه بکن. هندنټک جار نهو سیخوړانه به دزی نټمه وه ودرهقه یان له ژیر دۆشه که کاغندا دشارده وه، کاتیک ژووره کانیان دپشکنی ودرهقه کانیان ددوژییه وه. من یه ک مه تر دوو جای ژووره کم به رده که وت، نه شکه نجبه و لټدانیښ لهو ماوه یه که له زندان بووم یا له ولاره بوو سټی. تنها چل کهس له زندانییبه کان زندانی سیاسی عهرې بوون، نه وانی تر هه موی کوردېوون.

پوژی سی جار، له حوشه ی زندانه که دا کویانده کړینه وه و دستیان ده کړد بهرماردغان. ساعات دواى ساعات له ماوه ی نهو ژماردنه دا ده بوو لهو بهر باران و پیسیبه دا بمانیایه ته وه، هندنټک جار له کاتی ژماردنه که دا په کټیک کم یان زیاد ددرهچوو، بویه سر له نوی دستیان ده کړده وه بهرماردغان. ژماره یه کی ژور له زندانییبه کان به هوی کم خوراکیی و نه خوشیبه وه گیانیان له دست دا.

نهو که س ی که درمانی دابهش ده کړد، فیتامینټکی دداینټی پټیان دهوت (ABC)، دهیانوت نه وه درمانی هه موو ددرټکه. نټمه نهو کابرایه مان ناو نابوو کاک (ABC). بۆمان نه بوو دوکتور بمانینټی.

قه شه یه کی کوردمان له گهلدا بوو، پشټکی درټی رمشی بهردابوو وه و خاچټکی بریقه داری به ملدا هه لواسیوو. بهلامانه وه جوان نه بوو له گهلان به شداری پکات له پاک کړنه وهی ناودستخانه کاندا. بهو ۱۲۵۰ که سه سی ناوده ستان هه بوو. ده بوو ریز به ستین بۆ چرونه ته والټت. بۆمان نه بوو ریزه که تټیک بدهین هه رویه هندنټک جار له ریزه که دا رووداو ده قه وما.

مېرورولوهاب محمد مهدي ناصري رواندري

ناوم عه بدولوهابه و ته مه نم په نجا و چوار ساله و باوکی حموت مندالم. پيشه مه ورزټرييه. باوکم ته مه نی هه شتا ساله، وهختی خوی له سرده می

خەلکی ڕەوانداز داوایان لێکردم کە پێشنیازە کە قبوڵ بکەم. لەو کاتەدا
 فەرمانیان پێدام کە دەبێت بچم بۆ بەغدا بۆ بینینی وەزیری ناوخری عێراق
 سەعید قەزاز، کە یەکێک بوو لە وەزیرە کوردەکان، ئەوەش بوو
 بەرەستیک لەوێ کە خۆم کاندید بکەم. سەعید قەزاز زۆر بەرێز و
 پیشوازی لێکردم. ئەوێ بۆ ڕوون کردمەوە کە ئەو پەیمانەی حکومەتی
 عێراق داوەتی لەمەر هەلبژاردنی نازاد تەنھا لەسەر کاغەزە و ئەوێ کە
 بەج جۆزیک جێبەجێ دەکەیت مەسەلە یەکێ ترە. لە راستیدا پێش
 هەلبژاردنە کە دەستێشانی ئەوێان کردبوو کە کێ هەڵدەبژێردرێت بۆ
 پەرلەمان. لە ناو ئەواندا دوو کەس هەبوون لە ناوچەکە یەکێ، کە خەلک
 دەنگی پێ ئەدا، بۆن، بەلام دیسانیش هەر هەلبژێردران. قەزاز پێی وێم کە
 من پیاویکی بەتوانام و دەبێت زۆر بەوریایبمەوە لە گەڵ مەسەلەکاندا
 هەلسوکەوت بکەم. نەگەر بتوانم هەول بەدم سۆزی پێش بەلای خۆمدا
 ڕابکێشم. لە ماوەی دە سالی نێوان ۱۹۵۳-۱۹۶۴، نەمۆرا لە هیچ
 چالاکییەکی سیاسیدا بەشداری بکەم. هەمیشە هەڕەشە کوشن و
 زیندانی کردنم لەسەر بوو. ئێستاش وەک نەندامی کۆمیتە ی بەرپۆبەر لە
 ناو شوێندا کار دەکەم.

سایبەر رەشید ناگەریسی

ناوم سایبەر رەشید ناگەریسی و تەمەنم ۲۶ سالە و هێشتا ژنم نەهێناوە. لە
 ۱۹۶۱/۱۲/۱۱، بەهۆی ئەوێ کە نەندامی پارتی دیموکراتی کوردستان
 بووم، گیرام. ماوەی نوێ پۆز خستمانە ژێر ئەشکەنجەو. پۆزی دەبەم
 بەرەمیان بۆ بەردەم ئەو کۆمیتە یەکێ کە لێکۆڵینەوەیان لە گەڵ دەکردم.
 جگەرەیدەک و پێپسی کۆلایەکیان بۆ هێنام. کەسێ لێکۆڵەرەو داوای
 لێکردم کە بەبێ ئەملا و ئەولا، ئیعتراف بکەم. ئەوان دەیانزانی کە
 نەندامی پارتیم، بۆیە هیچ شتێکی تازەم نەبوو کە پێیان بلێم. هەتا
 توانیان بەقتوی کۆلاکە لێیان دام. پاشان بەرەمیان بۆ زیندانی مەڕکەزی لە

مووسل. ماوهی دوو سال بهین مه حکمه لهوی هیشتیاغه وه.

هر پینج رۆژ جارتک دوو پارچه سابوونیان ده داین. هه موو جارتکیش که سابوونیان دابهش ده کرد، دهستیان ده کرد به تیهه لدانمان. نیمهش ناره زایه تیمان ده رده بیری و سابوونه کاغان بۆ فری ده دانه وه.

له گهل بیست که سی تر گواسترا مه وه بۆ ژوورتکی تر. له ویش دهستیان ده کرد به فله لاقه کردمان له بنی پیمان مه وه هه تا خهلتانی خونیان ده کردین. دواي نه وه به قاچی خوتناویه وه ناچاران ده کردین که ده ست به را کردن بکهین. نهوانه ی نه یانده توانی را بکهن دیسان ده که وتنه وه بهر تیهه لدان.

سێ مانگ کرد میانه ژوورتکی چوار مه تریسه وه. له ماوهی نه وه دوو ساله ی که له زیندانی مووسل بووم، نه شکه نجه یه کی زۆریان کردم. دواي زیندانی مووسل بر دمیان بۆ به سره و له ویش شهش مانگ ههشت میانه وه.

له کاتی گفتوگۆی شۆرش و حکومت له سالێ ۱۹۶۴ دا نازا کرام. دواي نه وه ی که بهو ده رده یان بر دم، هیچ رینگایه کی ترم له به رده مدا نه بوو جگه له وه ی په یوه ندی به شۆر شه وه بکه م.

سهیری ده هه مه بۆتانی

ناوم سهیری بۆتانییه و، ته مه نم ۴۱ ساله و باوکی جهوت کووم، پشتر له هیتلی شه مه نه ده فیری عیراقی کرتکار بووم. له ۲۵ تشرینی دووه می ۱۹۶۵ دا به هۆی هاوکار یکردنم له گهل شۆرشدا، گیرام.

دواي نه وه بر دیمان بۆ ناوه ندی لیکۆلینه وه که له لایهن محه مه د جه واده وه سه ریه رشتی ده کرا. جیگره که ی ناوی ملازم محه مه د بوو. له ژووره که یاندا چه نه ده ها نامبیری نه شکه نجه دانی لی بوو، له په ته وه بگره هه تا ده گاته قامچی و فله لاقه و بۆری پلاستیک، که کرد بوویان به ناو کورسیه کدا. هه روه ها چه ک و ته قه مه نیشی لی بوو. ملازم محه مه د داواي لیکردم که دهستم ناوا بکه م و په نجه کانم بلاویکه مه وه. سێ فیشه کی خسته بهینی

په نجه کافه وه، سربازتکی بازو نه ستوری به هیز که له پهنای کورسیه که دا وه ستابوو، هدا توانی په نجه کافه گوسی. نه وان هه موو شتیکیان له سر من ده زانی، تنهها بۆ خۆشی خویان نه شکله نجه یان ده دام. هه موو پوژتیک له ساعات هه شتی به یانییه وه هدا نیوه شوو نه وه کاریان بوو.

له سر پشت له سر زه وه که رایان ده کیشام. سربازتیک له سر شانی چهپ و یه کیتی تر له سر شانی راستم داده نیشتم. یه کیتی تر قاجی ده خسته سر دهم. چواره قاجه کافه بهرز ده کرده وه و پینجه میش ده که وته لیدانی بهری پیتکانم هدا خورتیان لیده هات. له ماوه ی دوو مانگدا نه مده توانی له سر پیتکانم خۆم بگرم. به گاگۆلکن ده چووم بۆ سر ناو. ماوه ی شش مانگ له زیندانی که رکوک هیشتمیانه وه پاشان بهروو مووسل، تا ببهن بۆ ژیر چاودیری مه حکمه می سربازی.

له کاتی گواسته نه وه که دا، له چاوتر وکانیکدا هه لیتکم بۆ هه لکه وت رابکم و یه کسر په یوه ندیم کرد به هیزه کانی شۆر شه وه. له ماوه ی نهو شش مانگه ی که له که رکوک هیشتمیانه وه، هه وت سه د زیندانیی تر له زیندانی که رکوک گیرابوون.

مه بولجیل رها

ناوم عه بدولجیل رهزایه و ته مه نم ۲۵ ساله و، ژنم نه هیناوه. پیتشر له شریکه یه کی شه خسی کارم ده کرد. گه لیک جار له لایه ن پوژمه وه گیراوم. سالی ۱۹۵۶، ۱۹۶۱، ۱۹۶۲ و ۱۹۶۳، دوا جار که له ۱۹۶۳/۶/۱۰ دا گرتیانم، برده میان بۆ زیندانی به غدا. له لایه ن کو میته یه که وه لیکۆلینه وه له گه ل ده کرا به سه ره رشتیاری عه مار نه لواش. هه ر له سه ره تاوه ده ستیان له پشته وه به ستمه وه و که وته لیدانم. دوا ی نه وه به پانکه یه که وه هه لیانواسیم. هینده یان خولانده وه تا له هۆش خۆم چووم. دایانه زاندم، تا جارتکی تریش هه لموانه وه، نه مجاره یان قاجمیان به پانکه که وه به ستمه وه، به لام نه یان خولانده وه، به لکو که وته پرسیارکردن

دهرباره‌ی پتک‌خراوه‌کانی پارتی دیموکراتی کوردستان. به‌قامچیه‌ک به‌ربوونه ویتزم. دیسان له هۆش خۆم چوومه‌وه، به‌لام به‌ناوی سارد به‌خه‌به‌ریان هیتامه‌وه بۆ نه‌وه‌ی به‌رده‌وام بن له پرسیار و لیپرسینه‌وه‌که‌یان.

پیش نه‌وه‌ی ره‌وانه‌ی زیندانی شاری حلله‌م بکه‌ن، سێ جار لیپرسینه‌وه‌یان له‌گه‌ل کردم، هه‌موو جارتیکیش لێدان و نه‌شکه‌نجه‌ دووباره‌ ده‌بوونه‌وه. هه‌شت مانگ و نیو له زیندانی حلله هیتسمیان‌وه. نه‌وه‌ بوو به‌هۆی گه‌ستوگۆی شۆرش و حکومه‌ته‌وه له ۱۹۶۴/۲/۲۴ دا نازادیان کردم. نیتمه له‌گه‌ل نه‌و سه‌ربازانه‌ی که له‌لایه‌ن هیزی پیشمه‌رگه‌وه به‌دیل گیرابوون، ئالوگۆرمان پین کرا. زیندانی به‌غدا ناوه‌ندی لیپرسینه‌وه‌ بوو. له‌وێ ده‌ زیندانی سیاسی کوردم بینی که دووچاری هه‌مان نه‌شکه‌نجه و لێدانی بووبونه‌وه.

نیستا له‌ رادیۆی ده‌نگی کوردستان کار ده‌که‌م.

ستەفا مورا

ناوم مسته‌فا مورا، ته‌مه‌نم ۲۶ ساله و هیتستا ژنم نه‌هیتاوه، پیشتر هه‌رمسی پتگاوبان بووم. له ۱۹۶۱/۱۰/۱۲ دا گیرام به‌هۆی نه‌وه‌ی که نه‌ندامی پارتی بووم. له سه‌ره‌تادا له ره‌واندز زیندانی بووم، پاشان بردیانم بۆ هه‌ولێر. به‌دره‌دین عه‌لی که بۆ خۆی کوێخای هه‌ولێر بوو لیکۆلینه‌وه‌ی له‌گه‌ل ده‌کردم. له‌سه‌ر زه‌وی راپیکتیشام و به‌شه‌ق به‌ربووه‌ ده‌م و چاو، به‌شێوه‌یه‌ک برۆم درزی برد.

ساوه‌ی سێ مانگ له هه‌ولێر زیندانی بووم، پاشان ره‌وانه‌ی زیندانی مووسلیان کردم و کوردمیانه‌ ژوورتیکی تاکه‌ که‌سییه‌وه، که نیتر هیچ په‌یوه‌ندیه‌کم په‌دنیا‌ی ده‌ره‌وه‌ نه‌ما.

سالی ۱۹۶۳ به‌دزییه‌وه ژماره‌یه‌ک رۆژنامه‌ی خه‌باتیان گه‌یانده‌بووه‌ ناو زیندانییه‌کان و نهم ده‌ست و نه‌و ده‌ستی پتده‌کرا، نه‌مه‌ش بووه به‌هانه‌یه‌ک

بۆ بەرتووبەرایەتی زیندان کە شەست و پێنج زیندانی کورد فەلاقە بکەن.
 لە زیندانداندا هێشتمیانیانەووە هەتا لە یەکێکی کانوونی دووھەمی ١٩٦٦ دا،
 دوای پێنج سال نازار و نەشکەنجە لە زیندانی جۆراوجۆرەکانی عێراقدا،
 نازاد کرام. پێنج سال تەمەنی خۆم بەبێ مەحکەمە لە زیندانیەکانی
 عێراقدا بەسەر برد. ژبانی ناو چیاکانی کوردستان، لە ژبانی ناو
 زیندانیەکانی ڕەواندز و هەولێر و بەسرە و ڕومادی، خراپتر نەیبە.

سەید سەڵح یوسفی

ناوم سەڵح یوسفی، تەمەنم پەنجاسالە و سیاسیم. لە ١٩٦٣/١/١ دا،
 نێردرام بۆ بەغدا بۆ گفتوگۆکردن لەگەڵ پۆتیمی عێراقی. من جێگری
 سەرۆکی وەفدی کوردی بووم، ناجی تالیب سەرۆک وەزیرانی ئێستای
 عێراق، کەسی سەرەکی وەفدی عێراقی بوو. ئەو بوو گفتوگۆکاغان سەری
 نەگرت و هیچ پەیمانیکمان مۆر نەکرد. سەرەرای سەرئەگرتنی
 دانێشتنەکاغان، وەکو نیاز پاکی من لە بەغدا مامەووە تا بەلکو درێژە
 بەدانێشتنەکان بەدەین و بەردەوام بین. لەگەڵ ئەوەی کە من لەلایەن
 سەرکۆماری ئەو کاتە، عەبدولسەلام عارف، بانگێشت کرابووم، کەچی لە
 دوای گفتوگۆکان دەستگیرکرام، لە ماوەی ١٩٦٣/٦/٦ تا
 ١٩٦٤/١/٣، زیندانی کرام.

لە کاتی لێپرسینەووەدا، هەردوو دەستیان بەستمەووە و بەپانکە یەکی
 گەورەدا هەلیانواسیم و خولاندمیانیانەووە هەتا بێن هۆش بووم. پالیاڤان دام
 بەدیوارێکە و بەدەمانچە کەوتنە تەقەکردن و پێتیاڤان وتم: دڵنیا بە کە جاری
 داهاڤو دەتیتکین. جگەرەیاڤان لەسەر لەشەم دەکۆژاندەووە. هەمسو ئەم
 نەشکەنجانە بەچاودێری عەمار ئەلواش دەکرا. ئەو کەسە کە نەشکەنجە
 دەدام جێگرە کەمی ئەلواش بوو بەناوی نازم گزار.

لە دوای ئەوەی کە نازادکرام، وەکو بەرپرسی رادیۆی دەنگی کوردستان
 کار دەکەم.

ناوم علی عزیزه، تهمەنم ۲۳ ساله، سایق و قاچاخچیم. سالی ۱۹۶۲ گیرام، چونکه پیتاسەم پتی نەبوو. سێ رۆژ لە پۆلیسخانە هێشتیمانەوه، پاشان ناردیمان بۆ لیپرسینهوهی سەربازی. لەوێ کەوتنە پرسیارلیتکردنم دەربارەي نوێی کە ناخۆ ئەندامی پارێتیم یان شیوعی. پیتیان وتم دەبێت قسە بەخروشوژ و ژەنەرالی بارزانی بکۆڵێم. منیش دەمویست تیتیان بگهیهنم کە من کوردیکی ناساییم و نامەوێت خۆم تێکەڵ بەکاروباری نوێ بپاوانە بکەم.

دوای نهوه پړوانه‌ی زیندانی به‌غدایان کردم و چوارده پړؤ هیشتمیانوه،
دوای نهوه‌ش ته‌سليمی پړلیسی نه‌ینی به‌غدایان کردم. نه‌وانیش به‌همان
شیوه دی‌انویست بزنان که ناخو کو‌مژنیستم یان سر به‌پارزانیم.

نه‌گەر به‌دژی بارزانی قسه‌م بکردایه نه‌وا نه‌و کاته تاوانباریان ده‌کردم به‌وه‌ی که سهر به‌کۆمۆنیسته‌کانم، خو نه‌گەر قسه‌شم به‌خروشوژ بدایه نه‌وکاته دیانوت تو سهر به‌بارزانیت. منیش رازی نه‌بوم قسه به‌که‌سیان به‌تیم، پتم و تن که من کوردیکی ناساییم و هیچ په‌یوه‌ندییه‌کم به‌و سهرۆکانه‌وه نییه.

نهو که سهی که لیکۆلینهوێ له گهڵ ده کردم، پرسباری نهوێ لێده کرم که نایا کوده تاکهێ عهبدو لکه ڕیم قاسم دلخۆشی کردم یان نا؟ منیش ههه وهک پێشوو وتم من کوردێکی ئاساییم و ههه قه بهسیاسه تهوه نییه.

کابرا به وده لامه کانم در دژنگ بوو. هردوو قاچیان به پانکه یه که وه به ستمه وه و ده ستیان کرد به خولانه وهم هتا بی هوش بووم. ناوی نهوانم له بیر نه ماهه که نه شکه نجهدیان ده دام. نهو ماهه یه ی که له به غدا هیتهمیان وه، به به رده و امی نه شکه نجه و پرسیار کردنه کان دوو باره ده بو نه وه.

دواى نهوى كه عه‌بدولسه‌لام عارف، ژه‌نه‌رال قاسمى كوشت، وازيشيان له‌من هيتا و به‌ريان دام و هيتناميه‌نه‌وه بۆ سليتمانى.

له ۱۹۶۳/۶/۹ ماوه‌يه‌كى كه‌م پيتش نه‌وى به‌عسييه‌كان هيتش بكه‌نه سه‌ر هيتزى پيتشه‌رگه، ده‌ستيان به‌سه‌ر لۆزبه‌كه‌مدا گرت و ديسانه‌وه به‌رميه‌انه‌وه بۆ زيندان. هه‌ر هه‌مان رۆژ، چه‌ند هه‌زار كووردتيكيان له‌شارى سليتمانى گرت و له‌قاوشه‌ سه‌ريازيه‌كانيان توند كردن، چونكه‌ زيندانه‌كان به‌ر بووبوون. نزىكه‌ى ۱۴۰۰ كه‌س له‌و قاوشه‌دا به‌و كه‌ منى لى بووم. ماوه‌ى چوارده‌ رۆژ له‌و شوينه‌ ته‌نگه‌دا هيتشتيانينه‌وه. چوار رۆژى به‌كه‌م هيج خواردنيتكيان نه‌داينى. له‌ ناوگيراوه‌كاندا، خه‌لكانى پايه‌بلندى كارمه‌ندى ميريش هه‌بوون. له‌وى دوو دوكتۆرم ناسى به‌ناوى جه‌مال ره‌شيد و فايه‌ق هوشيار.

هه‌ر شه‌وه و چه‌ند كه‌سيكيان له‌ زيندانيه‌كان ده‌برد و نه‌يانده‌گيرانه‌وه. دواى بيستم‌ان كه‌ دوو سه‌د و شه‌ست كه‌سيان به‌مى كردبوو، هه‌موويانيان به‌كه‌مه‌ل ناشتوو. نيتست نه‌و شوينه‌ به‌گۆڤى شه‌هيدان ناو ده‌به‌ريت.

له‌ ماوه‌ى ده‌ رۆژدا له‌ لايه‌ن سه‌رياوه ليتكۆلينه‌وه‌م له‌گه‌ل كرا و، داوايان ليتده‌كردم كه‌ قسه‌ به‌شۆڤى كوورد به‌دم، به‌لام من نه‌ چوومه‌ ژيتر باريان. نه‌وانيش به‌رده‌به‌وونه‌ ويزه‌م هه‌تا له‌ هۆش خۆم ده‌چووم. كاتتيك كه‌ به‌هۆش هاتمه‌وه، جله‌كانم له‌ خوين و ناودا خوسابه‌وون، به‌ناوى سارد به‌هۆش خۆميه‌يان ده‌هيتنامه‌وه. زابتيك به‌ناوى كازم عه‌بدولبه‌ه‌زاق جگه‌ره‌يه‌كى دامى و داواى ليتكردم كه‌ جيتو به‌ژه‌نه‌رال بارزاني به‌دم. منيش له‌ وه‌لامدا وتم "ناويزم قسه‌ به‌بارزاني بلتيم، له‌ ترسى نه‌وى كاتتيك كه‌ نازاد به‌م، هه‌قم ليتده‌كه‌نه‌وه". دواى بيست رۆژ نازاديان كردم. له‌و ماوه‌يه‌دا كه‌ له‌ زيندان بووم، تووشى نه‌خوشيى به‌رى گه‌ده‌ بووم.

بۆ جارى ستييه‌م، له‌ پايزى ۱۹۶۳دا له‌ شارى به‌عقوبه‌ گيرامه‌وه. ده‌ستيان كرد به‌پرسيار ليتكردنم كه‌ ناخۆ هيج په‌يوه‌نديه‌كه‌م به‌سوپاكه‌ى

ژده نرال بارزانییه وه هه یه یان نا. منیش پیتم وتن، نه خیر. نه وه بوو پشتیان له ئوتوو دام. به نه نه سق جار ئوتوه که یان به هه مان شویندا هینا، به شتیه یه که جاری سیتیهم له هوش خوم چووم. دیسان بره میانه وه بو ته حقیق، هه مان تاس و هه مان حه مام، هه مان پرسیاریان لیکردم، منیش هه مان وه لامی جارنم دانه وه.

نەو كەسەى كە تەحقىقى لەگەل دەكردم بەسەر نىشارەتى بۆ كەسىكى تر كەرد، نەوئىش مەقشەكى سى چۆكەلى لەسەر پەرەمىزىك دانا، چاوم لىبوو كە چۆن مەقشەكە سۈر بوبوۋە، پاشان كابرە مەقشەكەى نا بەپشتمەۋە. ھەستەم دەكرد و گوتم لە قرچەى پشتم بوو، بۆنى گوشتى سوتواۋى خۆم دەكرد، كە بەدىار چاۋى كابرەى لىكۆلەرۋە ھەلدەپروسكا. جىگەى مەقشەكە كە تا ئىستاش بەپشتمەۋە ديارە، بەلگەبەكە بۆ نەو كارەساتەى كە بەسەريان ھىتنام.

دوای نه‌وه تحقیقیکی که می‌تریان له‌گه‌ل کردم و به‌پستی سووتاووه‌و، نازادیان کردم. لوزبه‌که که هی من و هاوړتیه‌که‌م بوو، له‌لایین حکومه‌ت‌وه دهستی به‌س‌ردا گیرا. پاروه‌که‌یان له دهمم فراندیم. بویه هیچ چاره‌یکی تره‌نما جگه له‌وهی که په‌یوه‌ندی به‌شور‌شوه به‌که‌م.

امیدوارم شما را خوشامد کنم

تەمەنم پەنجە و پىنج سالە و باوڭى چوار مىڭدالم. پىشتەر لە ناو سوپاي
عيراقدا زەعيم بووم. لە سالى ۱۹۶۳دا بە تۆمەتى نەوى كە دژى
هەولدىنى كودەتاكەى شەواف بووم كە لە سالى ۱۹۵۹ پىنى هەستا،
دەستگىركرام. لەو كاتەدا من لە هەوليتەر بەرپرسي هيزى توپخانهى شەش
بووم. وەكو سەريازىنگى گوترايەل لە ناو سوپاي عيراقدا، نامادەبووم بە دژى
كودەتاكەى شەواف بچەنگم. بەلام پىتويستى بەو نەبوو كە نىمە هېچ
بەريەرچىكى بدەينهەو، چونكە نەو ياش ياخيىرونەكەى بە ماوئەيكەى كەم
لەلايەن قاسمەوە كوژرا. لە راستيدا، نەوان هېچ بەلگەيەكيان نەبوو كە

منی پت تاوانبار بکن، بهلام شمواف له لایه‌ن عه‌بدولسه‌لام عارفه‌وه وه‌کو شه‌هید له‌قه‌لم درا. نه‌ویش له‌بهر نه‌وه‌ی که نه‌و له شه‌ری دوژمنی‌کی هاوبه‌شیاندا کوژرابوو، که دیکتاتوری پیتشو قاسم بوو.

یه‌که‌م جار به‌وه ده‌ستی‌ان پت‌کرد که ناچارم بکن واز له وه‌زیفه‌که‌م به‌یتیم، له ۱۹۶۲/۱/۱۵. نه‌وکاته تاراده‌یه‌ک گه‌نج بووم. پاشان به‌تۆمه‌تی شتیک منیان ده‌ستگیر کرد، که هیچ به‌رپرسیاریه‌کم تیتیدا نه‌بوو. له ژووریک‌ی تاریکی چوار مه‌تریدا زیندانیان کردم. له‌گه‌ل هه‌شتا و سئ که‌سی تر دا زیندانی کرابووم که هه‌مویان کوورد بوون، له هه‌موو چین وتوژتیکیان تیتدابوو.

نه‌فسه‌ری بلتند پایه‌مان تیتدابوو، که هه‌ر به‌جله سه‌ریازیه‌کانیه‌وه گیرابوو، له‌لایه‌ن سه‌ریازی ناسایی و نه‌فسه‌ره پله نزمه‌کانی تروه سووکایه‌تیان پتیده‌کرا و نه‌شکه‌نجه ده‌دران. هه‌موو له یه‌ک سه‌تله‌دا ناومان ده‌خواردبوه. نه‌مان ده‌توانی رابکشیتین، به‌لکو به‌نۆره داده‌نیشتین. ئیمه‌یان له ژووریک‌دا ترانجاندابوو، ده‌بوو هه‌ندیک‌مان به‌پتوه و هه‌ندیک‌ی تر به‌نۆره دانیشتی‌نایه. کۆمه‌لێک نه‌فسه‌ر ده‌هاتن بۆ سه‌ردان‌مان و به‌پاست و چه‌پدا ده‌که‌وته‌ن لیدان‌مان. هه‌ندیک له‌وانه پتیشتر فره‌مانیان له ئیمه‌ وه‌رده‌گرت. هه‌ندیک جار به‌ته‌نها ده‌یانبردین بۆ لیکۆلینه‌وه، هه‌ندیک جاریش چه‌ند که‌سێک به‌یه‌که‌وه. کارای که ته‌حقیقی له‌گه‌ل ده‌کردین ناوی ته‌ها حه‌مدوون بوو. ملازم نزار و موخلف عه‌زیز جتگری بوون. به‌رپرسی زیندانه‌که‌ش ره‌شید هه‌مه‌زه سه‌باح بوو. چه‌ند جارتیک له‌گه‌ل خه‌لکانی ناسراوی وه‌کو دوکتۆر سالم، نه‌فسه‌ر موخلف عه‌بدولحسین، ملازم عه‌بدولقادر، نه‌فسه‌ر جه‌عفره غه‌زل، مایۆر یه‌حیا نادر و ملازم سمکو مه‌جید، به‌یه‌که‌وه نه‌شکه‌نجه‌یان ده‌داین. یه‌حیا نادر له زیندانه‌دا کۆچی دوابی کرد.

به‌سته‌کۆله و به‌قامچی ده‌که‌وته‌ن گیان‌مان، ده‌ستی‌ان ده‌به‌ستینه‌وه و به‌پانه‌که‌وه هه‌لیانده‌واسین و ده‌یانخولاندینه‌وه تا بیته‌وش ده‌بروین. لی‌یان

ده پرسیم که ناخو په یوه نډیم له گڼل شیو عییه کان هه یه ، وهلامی منیش نه خیر بوو. ده یانوت که بۆچی له سالی ۱۹۵۹ دا پشتیوانیم له شه واف نه کړد. منیش دهموت من دلسوزی حکومعت و سویای غیراقي بووم و نه مدد و یست په یو نډی به کوده تاجییه کانه وه بکه م. به لام نه وان به و وهلامانه قایل نه ده بوون.

زیاتر له پازده جار خستميانه ژیر نه شکه نجبه ی سهخته وه. دوو جار به پانکوه هه لیانواسیم هر جار ی بۆ ماو دی بیست دهقه ده یانخولانده وه تا بیتوش ده بووم. یه کیتک له وانه ی که له گڼل من زندانی کرابوو، زیاتر له بیست دهقه ده یانخولانده وه، نه وهش بووه هوی نه و دی که بۆ ماو دی چوار مانگ ده سته کانی نیفلج بڼ. نه و که سه ش ناوی خالید ده رویش بوو.

یه کیتکی تر له زندانییه کان ناوی نووری بوو، نه شکه نجبه ده رده کان، بتلیان تیبری، سهری بتلکه یان چه ور ده کړد تا به ناسانتر بچیته وه ناو ده، بۆ نه و دی زوړترین نازار بچیتت. له ۱۹۶۳/۶/۳ له مه عه سکر ره شید، هه ولی راپه رنیتک درا، به لام هر زوو سه رکوت کړا. نیواړه ی هه مان روژ نیمه یان به قول به سترای برد بۆ محه ته ی شه منده فمر. کاتژمیری دووی شه بوو، خستیانینه ناو فارغونیتکی باره لگره وه. من له گڼل سی و سی که سی تر خرامه ناو فارغونیتکی قه پات کړاوه وه. ناو ده ی فارغونه که به چیمه نتو سواخ درابوو، هه موو کون و قوژنیتکیان ناخی بوو که هه وای لی دهاته ژووره وه. سه روکی سویای عیراق که هه مان کات سه روکوه زیرانیش بوو، له گڼل جه نه رال ته ها یه حیا و ره شید مسولخی سه روکی سویا، به پرسه هیتلی شه منده فمری عیراق، زیاده لقاری، فارغونه کان و نیمه شیان پشکنی، پیش نه و دی به ره و شاری سه ماوه که ده که ویته نیوان به غذا و به سره وه، بکه ویته ړتگا.

هه موومان ده ستمان به سترابووه وه. له و ماو یه ی که له ړتگادا بووین، نه نان و نه ناویان پی نه داین، نه یانده هیتشت پتیرستییه کاغان جتبه جی بکه یین.

به دواى نهو چهند سعاته‌ى كزه‌باى سهر له به‌يانى، گهرماى به‌تينى خۆزى عىراق، فارغونه‌كانى گهرم كرد. يه‌كتيك له گيراوه‌كان مرد. نيمه‌ش به‌نيوه مردووى و بووراوه‌يى گه‌يشتينه سه‌ماوه. ده‌رگاي فارغونه‌كان كراته‌وه. شۆفيري شه‌مهنده‌فهره‌كه دوو سعات زووتر نيمه‌ى له كاتى خۆى گه‌يانده جيتگا، به‌بى نه‌ودى گووى بداته نهو به‌رنامه‌په‌ي كه بۆى دانرا‌بوو. زۆريه‌مان لهو باوه‌ره‌دابووين كه نهو سايه‌قه گياني زۆريه‌ماني له مردن رزگار كرده‌بوو. له دواييدا بيستماني كه شۆفيره‌كه به‌پينج سال زينداني حوكم درابوو، به‌تاواني له فهرمان لادان.

دواى نه‌وه برديانين بۆ زينداني نوگره سه‌لمان، كه ۱۸۰ كيلومه‌تر له شۆينه‌وه دوور بوو. نوگره سه‌لمان كاتى خۆى له لايه‌ن كا‌برايه‌كى نينگليزي به‌ناوبانگ، گلوپ پاشاوه دروست كرا‌بوو.

پينج رۆژ دواى نه‌ودى كه نازاد كرام، په‌يوه‌نديم به‌هيتى پيشمه‌رگه‌وه كرد.

له كاتى هيترش كردنه سهر چى‌اي هه‌ندرين له به‌هاري ۱۹۶۶، به‌فهرماني سه‌رۆكى سويا، ژنه نه‌خۆش و مندا‌له‌كاغيان خستبووه پيش سه‌ريازه‌كانه‌وه، نه‌و كاته من به‌رپرسي توپخانه بووم، نه‌وان حسابى نه‌ويان كرده‌بوو، كاتتيك خه‌به‌رى نه‌وهم پتي بگات كه مندا‌له‌كانم خراونه‌ته پيش سه‌ريازه‌كانه‌وه، نيتير توپبارانيان ناكه‌م. جاشتيك به‌دژى نه‌و كرده‌وه‌يه نا‌ره‌زايه‌تى نيشان دابوو. پارتي‌زگاري هه‌ولتير كه هاو‌رتيه‌كى نزىكى خۆم بوو، به‌هۆى نه‌و نا‌ره‌زايه‌تـيـه‌وه مندا‌له‌كـافـمى له به‌ره‌ى شه‌ر دوورخستبووه‌وه.

پينج رۆژا تينج مه‌مه‌دى به‌رزنه‌ى

ته‌مه‌نم چل ساله، پيشتر له پۆليسى نه‌يتنى عىراقدا كارم ده‌كرد. له سالى ۱۹۵۱ دا له شارى به‌غدا، كو‌ولي‌جى پۆليسم ته‌واو كرد. ماوه‌ى هه‌شت سال له ناو پۆليسا كارم كرد. چهندين جار له‌گه‌ل زيندانييه سياسيه‌كاندا

لیتکۆلینه و هم کردروه. یان باشتربلیم نهو که سانهی که بوونه قوریانی
سیاسه تی نهوانه ی که عیراقیان بهرپوه دهبرد.

نزیکه ی دوا ی سالتیک له کوده تاکه ی عهبدولکه ریم قاسم، دهسه لاتداران
به شتویه کی بهربلاو دهستیان کرد به گرتن و نهشکه نجه دانی خه لک. له
سالی ۱۹۶۱ دا منیشیان به تاوانی نهو ی که دهستم له گه ل پیتشمه رگه دا
هده، گرت. به بن مه حکمه مه هتا سالی ۱۹۶۲ هیتشمیه انه وه.

سالی ۱۹۶۲، ماوه یه کی کهم پیش بهربونه کهم، رهوانه ی زیندانی
فه دیلیان کردم له بهغدا که سی سه د و سی زیندانی سیاسی تربشی لی
بوو. رۆژانه پاره یه کی که میان پیده داین. سی له زیندانییه کان، عهبدوللا
چۆلا بارزانی، حاجی سلیمان ناگره یی و رهشید خانه قینی له ژیر نهشکه نجه
و لیتکۆلینه و هدا گیانیان سپارد. کاپتن عهبدولره زاق بهربرسی لیتکۆلینه و ی
نهو به شه ی نیچه بوو. نهو نه م جوړه نهشکه نجه انه ی به کار ده هیتا: له پشتوه
هوا کردنه ناو له شه وه، هه لواسین به پانکه وه به دهستی به ستراره وه،
قامچی لیدان، ناوی ساردیان ده کرد به زیندانییه کاند و پاشان پانکه یان بۆ
هه لده کردن، دهست به سته وه و که له پچکه کردن به توندی. له و باوه ره دام که
نزیکه ی هه زار کوردیک له ژیر نهو جوړه نهشکه نجه انه دا گیانیان له
دهست داوه.

دوا ی نهو ی که به عسسییه کان له سه ر کار لایران، کتیبیک له ژیر ناوی
(نه لونه رفین)، له شاری بهغدا له چاپ درا و بلاو کرایه وه، کتیبه که
به زمانی عه ره یی بوو. دوا یی له سه رده می سه رکوژماری عهبدولسه لام که
سه رۆکی سه رده می به عسسییه کان بوو، قه دهغه کرا. نهو کتیبه
دیکو میتینکی ره می بوو که باسی جوړه کانی نهشکه نجه ی له عیراق دا
ده کرد.

نهجه هوسین له قاسی

ناوم نهجه د حوسین قه قاسییه و تهمنه م هه شتا ساله. کۆچه ریم و پیشه م
کپن و فروشتنی مه ر و مالاته، خیزانه کهم له خۆم و ژنه کهم و چوار کوپ و

کوپه زایهک و ژنی کوپه کهم پتیکهاتوو. نیمه له گهل چوار ختیزانی تر، که دهینه سی و نوکس، ختله و خوار و ختله و ژورور ده کهین. بژتوی ژیاغان به فرۆشتنی ره شه ولاخی له جوژی گویدرئژ و هیستر و نه سپ، به دههست دههین.

به گشتی نهو ناژه لانهی که له و لاوازن ده کهین، پاش نهوی قهله و بان ده کهینه وه تا به که لکی بارهینان دین، به جوتیاره کانیاں ده فرۆشین وه.

نهم کارهی نیمه میژوو به کی گۆنی ههیه و به هه مسو پارچه کانی کوردستاندا ده گهرتین، هه یواغان به کورد و عه ره ب و فارس و تورک فرۆشتوو. لهم نه خیرانه دا، که هیشتا نه که وتبوونه بهر هیرشی فرۆکه ی عیراقیه کان، هه مسو دار و نه دارمان، بیست و پینج گویدرئژ بوو.

پۆژتیکیاں له ناوه راستی مانگی نایاری ۱۹۶۶ دا، له ناکاو، که وتینه بهر هیرشیتی توندی فرۆکه عیراقیه کان. بۆمبیتک له ناوه راستی په شماله کاندا ته قیه وه، ههژده له گویدرئژه کانمان پارچه پارچه بوون.

له کاتی نهو رووداو دا، بیست و پینج کهس له نه ندامانی ختله که مان له ناو په شماله کاندا بوون. یازده کهس له ناویاندا کوپتکی خۆم هه ره له ویدا کوژران. چوار که سیشیاں بریندار بوون و نیستا شه له گهل مردن ده کهن.

نهم کاره ساته وایکرد که بژتوی ژیاغان سه ختتر بیت و ناچار بووین په نا بۆ سوالکردن بهرین. نیستا لیسه و له وی به ناو کورده نیشته جیکاندا ده گهرتین و سوالیاں لی ده کهین.

بەلگە و زانیاریەکانی کۆمیتەی کۆره - سۆیدی لەسەر کۆره

دەولەتی تازە بنیاتنراوی عێراق، لە ولایەتەکانی مووسڵ و بەغدا و بەسەر پێکھاتوو، کە سەر بە دەولەتی عوسمانی بوون. ناوچەکانی سەرروی بەغدا بە کوردستان ناسراون، کە زۆرینەی دانیشتوانەکی کوردن. ناوچەکانی بەغدا و خواروی بەغدا بە میسۆپۆتامیا ناسراون، مەبەست لەو ناوچانەیە کە دانیشتوانەکی عەرەبن. بە ماوەیەکی کەم پێش کۆتایی ھاتنی جەنگی یەکەمی جیھان، ھەردوو ناوچە عەرەبی و کوردییە کە لە لایەن بەریتانیاو داگیرکران.

لە کۆنفرانسی سیفەر کە لە ۱۹۲۰ دا بەسترا، شەریف پاشا، کۆنە سەفیری دەولەتی عوسمانی لە ستۆکھۆلم، نۆتەرایەتی کوردی دەکرد. لە وێدا لە لایەن عوسمانی و ھێزەکانی ھاوپەیمانەو دان نرا بە سەرەختی کوردەکاندا، لەو ناوچانەی کە زۆرینە پێکدەھێن.

لە کۆنفرانسی دواي ئەو کە بە کۆنفرانسی لۆزان ناسراوە لە ۱۹۲۳، ناوی کوردستان نەھێنرا، بەلام چارەنۆسی ئەو ناوچەیە سپیتردا بە پەیمانی نێوان بەریتانیا و تورکیا، خۆ نەگەر ئەو دوو لایەنەش نەیان توانی لەسەر چارەنۆسی ناوچە کە (کوردستان) پێکبێن، ئەوا کۆمەڵەی نەتەوکان بانگھێشتن بکریت بۆ یەکلاکردنەوی.

دواي کێشەوێ ھێزەکانی عوسمانی لە سعودیە، عێراق و سوریا، دوو لە کۆرەکانی شەریف حوسین، بە یارمەتی بەریتانییەکان کران بە مەلیکی ناوچە عەرەبیەکانی عێراق و سوریا.

فەیسەلی یەکەم کرا بە مەلیکی سوریا، بەلام ھەر کە بەریتانیەکان سوریایان بە جێ ھێشت بۆ فەرەنسییەکان، فەیسەلێش وازی لە مەلیکیەتی ئەو ولاتە ھێنا و چو بۆ بەغدا بۆ ئەوێ خۆی بکات بە مەلیکی عێراق، کە ناوەندەکی بەغدا یە. نەم ھەلوێستە بەریتانیەکان لە لایەن کوردەو

سنووره‌کان، به‌لام گفستوگۆکانیان هیچی لێ شین نه‌بوو. تورکه‌کان ده‌یان‌یوست نه‌وه به‌ملێتن که له‌نیوان کورد و تورکدا جیاوازی نییه، بۆیه ناوچه‌ی مووسل ده‌بێت بکه‌ویتته ناو سنووری ده‌سه‌لاتی کۆماری تورکیای نوێوه. پاش نه‌وه‌ی، کاته دیاریکراوه‌که ته‌واو بوو، کۆمیتیه‌که‌ی تایبه‌تی سه‌ر به‌کۆمه‌له نه‌ته‌وه‌کان، دیاری کرا. دیپلۆماتی سویدی E. Af Wirsén، کرا به‌سه‌رۆکی کۆمیتیه‌که، که له سه‌رۆک وه‌زیرانی هه‌نگاری P. Teleki، نه‌فسه‌ری به‌لجیکی P.A. auis، ئیتایه‌ک G.Sinor Roddolo، نه‌جیزه‌ده‌ی نه‌مساری Horace de oyrtalès، پێکهاتبوو.

ناسنامه‌ی کورد له‌لایهن کۆمیتیه‌ی مووسله‌وه پێناسه‌کرا له‌ کیشه‌ی (پرسیاری) سنووری نیوان تورکیا و عێراق، (Leaue of nations.enè) : " (1926, sid.46) کورد نه‌ عه‌ره‌ب، نه‌ تورک و نه‌ فارسن، به‌لام له‌گه‌ڵ فارسه‌کاندا نزیکایه‌تیان هه‌یه. نه‌وان و تورکه‌کان جودان و هێتیکی دیاریکراو له‌ نیوان نه‌وان و تورکه‌کاندا هه‌یه، له‌وه‌ش زیاتر له‌ عه‌ره‌به‌کانه‌وه دوورترن.

له‌ لاپه‌ره‌ی په‌نجما و هه‌وتدا هاتوه " نه‌گه‌ر په‌چاری نه‌رگومێنته ئیتنیکییه‌کان بکرایه، نه‌وا ده‌بوو به‌پروون و ناشکرای پێگا به‌دروستکردنی ده‌وله‌تیکی کوردی بدرایه، چونکه نه‌وان ۸/۵ ی دانێشتوانیان پێک ده‌هێنا. نه‌گه‌ر چاره‌سه‌ریه‌کی وا به‌په‌ژاراندرايه نه‌وا نێزدییه‌کان که زۆر له‌ ئیتنیکی کوردیه‌وه نزیکن (نێزدییان کوردی نه‌سلن، نه‌وه داگیرکه‌ران و ناحه‌زانی کوردن که ده‌پانه‌ویت ناکۆکی بخه‌نه نیوان نه‌وان و کورده موسلمانه‌کانه‌وه-وه‌رگێت) و تورکه‌کانیش به‌ناسانی له‌نیو کورداندا ده‌توانه‌وه، نه‌وا نه‌و کاته نه‌وانیش ده‌خرانه سه‌ر پێژه‌ی کورد".

له‌ به‌یاننامه‌یه‌کی هاوبه‌شدا له‌ به‌غدا له‌ ۲۴ کانوونی یه‌که‌می ۱۹۲۲دا، هه‌ردووک لا، عه‌ره‌به‌کان و به‌ریتانییه‌کانیش دانیان نا به‌سه‌ریه‌خۆیی

(به پرتوه بردنی خوجیایی) کوردهکاندا: «دوله‌تی به‌ریتانیای گه‌وره و دوله‌تی عیراق دان ده‌ئین به‌مافه‌کانی گه‌لی کورددا له چوارچیتوه‌ی سنوره‌کانی عیراقدا و دامه‌زاندنی دوله‌تیکی کوردی له چوارچیتوه‌ی نه‌و سنورانه‌دا. نه‌وان هیوادارن که گرویه کوردیه‌کان بتوانن هه‌رچی زووتره له نێو خۆیاندا رێک بکه‌ون له‌سه‌ر جۆری نه‌و پزتیسه‌ی که خۆیان هه‌له‌یده‌بژێرن. پاشان وه‌فدێک بنێرن بۆ تاوتوتیکردنی په‌یوه‌ندییه‌ نابووری و سیاسیه‌کانیان له‌گه‌ڵ پزتی عیراقی و دوله‌تی به‌ریتانیای مه‌زن».

له‌ په‌یمانی نه‌نگلۆعیراقیدا له‌ سالی ۱۹۳۰ به‌یه‌ک وشه‌ش باسی کورد و بوونیان له‌ ناو سنووری نه‌و ولاته‌دا، نه‌کراوه. نه‌مه‌ش بووه‌ هۆی ناره‌زایه‌تی کورد و پێگای بۆ سه‌ره‌له‌دانیه‌کی تر کرده‌وه.

عه‌ربه‌کان و به‌ریتانییه‌کان توانیان ته‌نها له‌ پێگای بۆردومانی هه‌وایه‌وه، شۆرشێ کورد خامۆش بکه‌ن. هه‌روه‌ها به‌هه‌مان شتیه‌، شۆرشێ سالی ۱۹۳۳ و ۱۹۴۳ له‌ گرتۆنه‌ بردرا.

سالی ۱۹۴۵ شۆرشیه‌کی نوێ له‌ ناوچه‌ی بارزان سه‌ری هه‌لدا. جگه‌ له‌ هێزه‌کانی حکومه‌ت، خێله کورده‌کانی، که نه‌یاری شۆرشه‌که‌یان ده‌کرد، نه‌وانه‌پشی که په‌یوه‌ندییان به‌کوردیه‌وه نه‌بوو، چه‌کدار کران. نه‌فسه‌ری عه‌رب، عه‌بدولکه‌ریم قاسم سه‌رکردایه‌تی ده‌کردن، که پاشان بووه‌ کووده‌تاچی و دیکتاتۆری عیراق. شۆرشێ سالی ۱۹۴۵ و هه‌ردوو شۆرشه‌که‌ی پێشتر (۱۹۳۳ و ۱۹۴۳) له‌لایه‌ن ژه‌نه‌رال مسته‌فا بارزانییه‌وه سه‌رکردایه‌تی ده‌کرا. به‌هۆی نه‌بوونی که‌رهسته‌ی پیتوستی جه‌نگی و ناپێکویه‌کی رێکخراوه‌یی، شۆرشه‌کان شکستیان خوارد.

له‌ سالی ۱۹۴۵دا، مسته‌فا بارزانی به‌خۆی و ده‌هه‌زار که‌سه‌وه که له‌لایه‌نگرانی پێکه‌ده‌هاتن، سێ هه‌زار له‌وانه چه‌کدار بوون. پوو ده‌کاته نێران (پۆشه‌لاتی کوردستان) و ده‌داته پال قازی محمه‌د که پاشان بووه سه‌رکۆماری مه‌هاباد. له‌ سه‌رده‌می جه‌نگی دووه‌می جیهاندا، باکووری

نیران له‌لایه‌ن پرووسیا و باشووریشی له‌لایه‌ن به‌ریتانیاوه داگیر ده‌کرت. له نیتوان نه‌و دوو ناوچه‌یه‌دا، ناوچه‌یه‌ک له کوردستانی نیران به‌داگیر نه‌کراوی ده‌میتیتسه‌وه. له‌م ناوچه‌یه‌دا کۆمارتکی کوردی داده‌مه‌زرتت که هه‌تا کشانه‌وه‌ی هه‌تزه‌کانی پرووسیا به‌رده‌وام ده‌بیت. به‌پیتچه‌وانه‌ی نه‌وه‌ی که له ناو خه‌لکیدا باوه، کۆماری کورد دستکردی پرووسیا نه‌بوو.

نه‌وه‌ بوو هه‌تزه‌کانی کۆماری مه‌هاباد به‌بێ به‌ریه‌ره‌کانی خۆیان ته‌سلیمی هه‌تزه‌کانی نیران کرد و سه‌رکۆمار قازی محهمه‌د و برایه‌کی و نامۆزایه‌کی له ٣١ی ئاداری ١٩٤٧دا له گۆڤه‌پانی چوار چرا له سێداره‌ دران. نه‌و گۆڤه‌پانه‌ی که له ٢٢ کانوونی دووه‌می سالی ١٩٢٢دا، بانگی کۆماری کوردی تیتدا درا. دوا‌ی رووخانی کۆمار، هه‌تزه‌کانی بارزانی له‌لایه‌ن هه‌تزه‌کانی نیران و عێراقه‌وه له‌سه‌ر سنوور گه‌مارۆ دران.

برا گه‌وره‌که‌ی مسته‌فا بارزانی، شیخ نه‌حمه‌د که هه‌یج به‌ریره‌سایه‌تیه‌کی سه‌ربازی نه‌بوو، گه‌راپه‌وه بۆ عێراق به‌و مه‌رجه‌ی که به‌شداری له‌ خه‌باتی چه‌کداریدا نه‌کات به‌ژێ حکومه‌ت، هه‌تا ئیستاش نه‌و په‌یمانه‌ی نه‌شکاندوه‌وه.

هه‌رجی مسته‌فا بارزانییه‌، پاش هه‌ژده‌ مانگ ناو‌اره‌یی له‌ نیران، رینگایه‌کی سه‌خت هه‌لده‌به‌ژێری و به‌ره‌و ناوچه‌ شاخاویه‌کانی بارزان ده‌پوات.

نه‌و باش له‌وه گه‌یشتبوو که نایه‌لن به‌ئارامی له‌ ناوچه‌که‌دا بمیتیتسه‌وه، بۆیه‌ به‌ربار ده‌دات په‌نا به‌رته‌ به‌ر ولاتیک که ژبانی تیتدا پارتیزاو بیت. بارزانی به‌سنووری عێراق و تورکیادا به‌ره‌و پرووسیا ده‌که‌ویتته‌ رینگا، به‌خۆی و پینج سه‌د که‌س له‌ یاوه‌رانی، به‌هه‌ی رینگایه‌کی دوورودرێژی پینج سه‌د کیلومه‌تریان به‌ری.

بارزانی و هاوه‌له‌کانی ١١ سال له‌ سوڤیه‌ت مانه‌وه، تا کوده‌تاکه‌ی عه‌بدولکه‌ریم قاسم که کورد به‌دل و به‌گیان پشتیوانییان لیکرد. نه‌وه‌ بوو

پارتی دیموکراتی کوردستان ڕێگای پێ دراکه بهنازادی کاری سیاسی خۆی بکات، گوڤار و کتێبی کوردی ده‌رگای وه‌شانیان بۆ کرایه‌وه و چیتەر وه‌کو کارێکی قه‌ده‌غه‌ چاویان لێ نه‌ده‌کرا.

له یاسای کاتی عیراقیدا که له ۱۹۵۸/۶/۱۴ دا، داریژرا، عیراق به‌وه ولاتی هاوبه‌شی کورد و عه‌ره‌ب. کاتێک قاسم دلنسیایی له به‌شه دیکتاتۆریه‌که‌ی خۆی به‌ده‌ست خست، ڕووی راسته‌قینه‌ی خۆی به‌رانه‌ر کورد ده‌رخست. ڕۆژنامه‌ی (الثورة) که قسه‌که‌ری نیمچه ره‌سمی ده‌وله‌ت بوو، ده‌ستی کرد به‌بلاکۆرینه‌وه‌ی کۆمه‌له و تارتیک که بانگه‌شه‌ی بۆ توانده‌وه‌ی گه‌لی کورد ده‌کرد له ناو گه‌لی عه‌ره‌بدا. ڕۆژنامه‌که ڕه‌خنه‌ی ناراسته‌ی که‌م توانایی ڕۆژمه‌کان ده‌کرد له مه‌ر تانه‌وه‌ی گه‌لی کورد، مه‌به‌ست له به‌عه‌ره‌به‌کردنی کورد بوو. ڕۆژنامه کوردیه‌یه‌کان قه‌ده‌غه‌کران و پارتی دیموکراتی کوردستانیش قه‌ده‌غه‌کرا، بارزانی هه‌ستی به نا دلنسیایی ده‌کرد له به‌غدا، بۆیه ناچار بوو بگه‌ڕێته‌وه بۆ ناوچه‌ی بارزان. له‌وتیوه داخوازی نامه‌یه‌کی ناراسته‌ی قاسم کرد که ڕۆژی مافه دیموکراتیه‌یه‌کانی گه‌لی کورد بگرت. به‌لام نه‌وه بوو عیراق بارزانی به‌دارده‌ستی ئینگلیز له قه‌له‌م دا. چهند سه‌رکرده‌یه‌کی کورد گیران، کار گه‌یشه‌ شونینگ که چیتەر نه‌ ده‌توانرا ڕێگا له هه‌لگیرسانی شه‌ڕێکی چه‌کداری بگیریت.

له ڕۆژی ۹ ئه‌یلولی ۱۹۶۱ دا هێزه‌کانی عیراق، هێزه‌کانی ژه‌نه‌راڵ بارزانییان بۆردوومان کرد، که ته‌نها هه‌وت سه‌د پارچه چه‌کی کۆنیان پێ بوو. له ۲۳ هه‌مان مانگدا قاسم رایگه‌یاند که شۆڕشی کوردان خامۆش کراوه و بارزانیشیان کوشتوه. له راستیدا قاسم گۆڕی بۆ خۆی هه‌لده‌که‌نی به‌وه‌ی که ده‌یویست به‌هێزی چه‌ک کورد بته‌ئینیته‌وه و نابوونیان بکات.

له ماوه‌ی پازده مانگدا، ژماره‌ی چه‌کداره کورده ناریکخواه‌کان گه‌یشه بیست هه‌زار که‌س. ژماره‌یه‌کی زۆر له نه‌فسه‌رانی کورد ڕیزه‌کانی سوپای عیراقیان به‌جێ هێشت و په‌یوه‌ندیان به‌ژه‌نه‌راڵ بارزانییه‌وه کرد. هێزه‌کانی

قاسم نه‌یانتوانی ته‌نیا سه‌رکه‌وتنتیکیش به‌سه‌ر هیتزه‌کانی کورددا تۆمار بکه‌ن. له‌ کۆتایی سالی ۱۹۶۲دا، ژماره‌یه‌ک نه‌فسه‌ر که خۆیان به‌نه‌فسه‌رانی نازاد ناوزده‌ کردبوو، په‌یوه‌ندیان به‌ژهنه‌رال بارزانیه‌وه‌ کردبوو و، پتیان راگه‌یاند که نه‌یانمویت قاسم له‌ ده‌سه‌لات لا به‌رن. ژهنه‌رال ته‌ها به‌حیا (تا‌هر به‌حیا به)، بارزانی دلنیا کرد له‌وه‌ی که نه‌گه‌ر کو‌ده‌تاکه‌یان سه‌ریگری، دان به‌مافه‌کانی کورد دا ده‌نن له‌ چوارچیتوه‌ی سنوره‌کانی عیراقدا.

له‌ ۱۹۶۳/۲/۸دا، کو‌ده‌تایه‌کی به‌به‌رنامه‌یان له‌ قاسم کرد. قاسم داوای له‌ هاوړتی دتیرین و هاویشیه‌ی چه‌کداری خۆی عه‌بدوله‌لام عارف کرد که ژبانی بیارتیت، هه‌روه‌ک ده‌زانریت عارف به‌مه‌رگ حوکم درابوو به‌تاوانی نازاوه‌گیت، به‌لام له‌ لایه‌ن قاسمه‌وه‌ عه‌فوو گرابوو. ته‌نانه‌ت قاسم په‌یوه‌ندیه‌کانی خۆی له‌گه‌ل عارفدا هیتسه‌یوه‌وه‌ و به‌برای خۆی ناوی ده‌برد. به‌لام عارف هه‌مان به‌خشنده‌یی به‌رانبه‌ر قاسم نیشان نه‌دا. به‌لکه‌ر له‌ کاتی پارتزگاری له‌خۆکردندا، کوژرا و، لاشه‌ به‌گولله‌ بیتراوه‌که‌یان به‌کورسییه‌که‌وه‌ به‌سته‌وه‌ و له‌ ته‌له‌فزیۆنی عیراقه‌وه‌ نیشانی خه‌لکیان دا.

هه‌مان کات که گفتوگۆی نیتوان کورد و نه‌فسه‌رانی نازاد به‌رده‌وام بوو، ناماده‌گی بۆ هیترشیککی سه‌ربازی بۆ سه‌ر کورد ده‌کرا. کوردیان به‌وه‌عد و به‌لینی نه‌وه‌ی که کیشه‌که‌یان به‌شیتوه‌یه‌کی ناشتیانه‌ چاره‌سه‌رده‌کرت، نارام کردبووه‌وه‌. رژیمی سه‌ربازی نوێ چاوه‌روانی وه‌رزی هاوینیان ده‌کرد بۆ نه‌وه‌ی هه‌ولتی له‌ ناوپردنی هیتزه‌کانی بارزانی به‌دن. له‌ ۱۹۶۳/۶/۷دا، سێ رۆژ پیش نه‌وه‌ی که به‌یاننامه‌یه‌کی چاوه‌روانکه‌راو له‌لایه‌ن کورد و عیراقه‌وه‌ بلاوبکرتیه‌وه‌، سوپای عیراق هیترشیان کرده‌ سه‌ر جیتگا‌کانی پیتشه‌رگه‌. وه‌فدی کوردی راپه‌تچی زیندان کران له‌ کاتیکدا که به‌لینی نه‌وه‌یان داوونتی که به‌هه‌لیکۆته‌ر ده‌یانگوتزنه‌وه‌ بۆ باره‌گای بارزانی. ده‌سه‌لاتی رژیمی عه‌سکه‌رتاریه‌تی تازه، به‌ده‌ست نه‌و نه‌فسه‌رانه‌وه‌ بوو که لایه‌نگری بزووته‌وه‌ی پان-عه‌ره‌بیسستی به‌عس بوون. کو‌ده‌تایه‌کی له‌وه‌

جۆره له ۱۹۶۳/۳/۱۰ دا له لایهن به عسییه کانی سوریاوه کرا. نەفسەرانی گەنجی دەسلەتداری ئەو دوو ولاته له دژی کورد یەکیان گرت و له ۱۹۶۳/۶/۱۰ دا، داوایان له ژەنەرāl بارزانی کرد که له ماوهی بیست و چوار سەعاتدا خۆی تهسلیم بکات. ئەو کردهووهیدا، فەیلەقیکی سوپای سوریی بوونه هیتی پشتیوانی شەست هەزار سەرباز له سوپای عێراقی، هەروەها هیتی هەوایی ئەو دوو ولاته که به فەرۆکهی مۆدێرن تهیارکراوون، دەستیان کرد به هێرشکردنه سەر کورد. ئەو هێرشه به هێزی که پیشتر نه بێنرابوو، بۆ سەر هێزهکانی بارزانی، به تهواوهتی تێک شکا. ژمارهیهکی زۆر له مندال و ژن و پیر بوونه قوربانی له هێرشهکاندا بۆ سەر کوردستان.

له ۱۸ی تشرینی دووهمی ۱۹۶۳ دا کۆدهتایهکی چاوهڕوان نهکراو له بهغدا روویدا. نەفسەرانی لایهنگری به عس پاکسازی کران و براکه‌ی عەبدولسەلام عارف بوو پیاوی به هیتی ولات. به عسییه‌کان پیشتر به ناشکرا کۆمۆنیسته‌کانیان پاک کردبووه. وائێستا خۆشیان له سەر شانۆ لابران.

به دوورخستنه‌وه‌ی کۆمۆنیست و به عسییه‌کان، عارف به‌ناوی نایینی ئیسلامه‌وه وه‌کو نایینی هاوبه‌شی هەردوو‌ک لا، بانگه‌وازی کوردی کرد. به‌ناوی برایه‌تی گهلانی موسلمانه‌وه قورئانیکی بۆ بارزانی نارد، به‌بێ نه‌وه‌ی باسی داخوازیه‌کانی کورد به‌ئینته‌ گۆڕی. ئەم داخوازیه بۆ ئەوه بوو که کاره نامرۆق‌ایه‌یه‌کانیان به‌دژی کورد، پێت بشارنه‌وه. له سێ سال پیش ئیستاه، رژیمی عێراق، به‌ناپالم گونده کوردیه‌کانی بۆردومان ده‌کرد. گونده‌کانی له‌گه‌ڵ زه‌وی ته‌خت ده‌کرد، به‌روبوومی کوردیان ناگر تی به‌رده‌دا، له هه‌واوه بۆردومانیان ده‌کردن و ناژه‌له‌کانیان ده‌کوشتن. رژیمی به‌غدا، سیاسه‌تی پاکتاوکردنی به‌دژی کورد پیاده کردبوو.

به‌رنامه‌کانی ئەم دوا‌ییه‌یان بۆ له‌ره‌گه‌ڕیشه هه‌لکێشانی کورد به‌م جۆره بوو: هیتی گه‌وره‌ی سوپایی، ته‌نها ته‌رکیزه‌ بکاته سەر جێگایه‌کی دیاریکراو، هه‌سوو گوند و خانووه‌کان به‌ناپالم بۆردومان بکێتن،

دانیشتووانه‌که‌ی ناچار بکرتین جینگاکانی خۆیان به‌جێ بهێلن. دوا‌ی نه‌وه‌ش به‌شێوه‌یه‌کی سیسته‌ماتیک، سوپا گوند له‌ دوا‌ی گوند داگیر بکات و هه‌رحیه‌کیان به‌رده‌ست که‌وت بیسووتین.

پارتی دیموکراتی کوردستان، لیسته‌ی ۲۸۶ گوندی له‌و گوندانه‌ی که له‌لایه‌ن سوپای عێراقه‌وه له‌ ناوچه‌کانی سلیمانی و که‌رکووک و مووسل، کاول و وێران کرابوون، ناماده‌کردبوو.

له‌ ناوچه‌ پێده‌شته‌کاندا، دانیشتووانی کورد ناچار ده‌کران شوته‌کانی خۆیان به‌جێ بهێلن و ڕووبکه‌نه‌ ناوچه‌کانی ژێر ده‌سه‌لاتی پێشمه‌رگه‌ و، خێله‌ عه‌ربه‌ کۆچه‌ره‌کانیان له‌ جینگای کورده‌کاندا نیسته‌جێ ده‌کرد.

هیچ کام له‌و ولاته‌نه‌ی که‌ چه‌کیان به‌عێراق ده‌فرۆشت، گوێبیستی داخوازییه‌کانی کورد نه‌بوون، که‌ داوا‌یان ده‌کرد چه‌ک و ته‌قه‌مه‌نی به‌عێراق نه‌فرۆشن. عه‌ربه‌کان چه‌کی پێشکه‌وتوو و کاریگه‌ریان به‌ده‌ست خستوه‌، له‌و چه‌کانه‌ی که‌ له‌ جەنگی دووه‌می جیهانی‌دا به‌کارده‌هێران. چه‌ندین جار کورد داوا‌یان له‌ نه‌ته‌وه‌یه‌که‌گرتوه‌کان کردوه‌، که‌ با عێراق ده‌ست له‌ سیاسه‌تی توانه‌وه‌ی کورد هه‌لبگریت. به‌تایبه‌تی گه‌لیک جار نا‌ه‌زایه‌تیان به‌رانه‌ر نه‌وه‌ی که‌ عێراق چه‌کی کیمیا‌یی به‌دژی نه‌و گوندانه‌ که‌ زیاتر ژن و مندال و پیری یێ دیفاعیان لێ ده‌ژیا. له‌م دوا‌ییانه‌دا کورد داوا‌یان له‌ نه‌ته‌وه‌یه‌که‌گرتوه‌کان کردبوو، که‌ گروپێکی چاودێر بنێرن تا له‌ نزیکه‌وه‌ لێکۆلینه‌وه‌ له‌سه‌ر کورده‌کانی پزیمی عێراق له‌ کوردستاندا بکه‌ن. به‌لام تا ئێستا هه‌ولێ کورد بۆ ڕازی کردنی نه‌ته‌وه‌یه‌که‌گرتوه‌کان، یێ سوود بووه‌. توانده‌وه‌ و پاگتاوکردنی نه‌ته‌وه‌ عه‌ربه‌بیه‌کان وه‌کو کاروباری ناوخری عێراق" چاوی لێده‌کرت.

سه‌رکۆماری عێراق عه‌بدولسه‌لام عارف له‌ ۱۴/۴/۱۹۹۶دا له‌ ڕووداویکی فرۆکه‌دا کوژرا، نه‌وه‌ له‌ کاتی‌دا بوو، که‌ عارف خۆی ناماده‌ ده‌کرد بۆ هێرشێکی به‌ریلاو بۆ سه‌ر کورد. له‌ کاتی ڕووداوه‌که‌دا براکه‌ی

عەبدولرەحمان عارف لە مۆسکۆ سەرگەرمی معامەلە ی چەک کەین بوو. لەوێ پێشان وەت کە عێراق دەبێت ئەو پارەیدە بە قەرەز لای ماسووەتووە، بەداتەووە تا بتوانێت چەکی تر لە سووقیەت بکڕێت. ئەو پارەیش تەنها بەشتیک بوو لەو پارانەی کە عێراق بۆ چەک کەین بە قەرەز وەرگرتبوو بۆ تواندنەوێ کورد.

مردنی سەرکۆماری عێراق بوو هۆی دواکەوتنی هێرش عێراقییەکان بۆ سەر کورد، کە لە چل هەزار سەربازی مۆدێرنی چەگدار کراو پێکھاتبوو. لە ماسووە ئەو پێنج سالی شەڕدا، تا دەهات کورد لە بەلێنە درۆکانی عێراقییەکان درۆنگ تر دەبوون. کورد پێشان وابوو کە ئەوان تا ئەو کاتەی لە گەڵ عێراقدا پێک دەکەون، بەرخۆدانی خۆیان درێژە پێ دەن.

ئەگەر ناشتی نیتوان کورد و عێراقییەکان دەستەبەر بکڕیت یان نا، دەبێت هەرچی زوو ترە هاوکاری مەروفاانە بگەیهێریت کورد بۆ ئەوێ کەمێک لە نازار و مەینەتیەکانی خەلکی سقیلی کورد کەم بکڕیتووە.

ستۆکھۆلم ۱۶/۵/۱۹۶۶

نۆلف گ. تاندبیرگی

بۆ خاچی سووری سۆتید

ئىمە نەم رېتكىخراوانەى خواروۋە كە ئىسزاسان كىردوۋە و بەھەمسوومان نۆينونىتىكى بەرفراوانان پىتكەيتاۋە بەبى گۆتدەنە بىروراي سىياسى و خەتى ئايدۆلۆزى، دەمانەۋىت بەم نامەيە داۋا لە خاچى سوورى سۆتدى بىكەين كە دەست بىكات بەھەلمەتتىكى سۆتدى بۆ كىشەى كورد.

ھەروەك دەزانرەت دەولەتى عىراقى نوڤى لە سى ولایەتى: مووسىل و بەسەرە و بەغداى سەر بەنیمپراتۆرىەتى عوسمانى پىتكەتوۋە. ناۋچەكانى سەرۋوى بەغدا كە بەكوردستان ناسراۋە و زۆرىنەى دانىشتۋانى كوردن. ناۋچەى خوارۋوى عىراق بەمىسۆپۆتامىيا ناسراۋە، ديارە مەبەست لەو ناۋچەيە كە دانىشتۋانەكەى عەرەبن. نەم ناۋچەيە بەماۋىەكى كەم پىش كۆتايى شەرى يەكەمى جىھانى لەلايەن بەرىتانىەكانەۋە داگىركرا. لە پەيمانى ناشى سىقەردا لە سالى ۱۹۲۰، كە كورد لەلايەن شەرىف پاشاۋە نۆتەنەرايەتى دەرگان، دان نرا بەسەرەخۆبى كورددا لەو ناۋچانەى كە زۆرىنە پىتكەدەيتن. (سەرچاۋەى نەم زانىارىانە كۆمىتەى كوردى- سۆتدىيە).

ھەروەك دەزانرەت دەولەتى عىراق لە ۱۹۴۵/۱۲/۲۱ دا بوۋەتە نەندامى نەتەۋەيەكگرتوۋەكان، بەو شىتەۋىە عىراق بەبى ھىچ دوۋدلىيەك پەيمانەكانى نەتەۋەيەكگرتوۋەكانى قىبۋول كىردوۋە. ھەروەھا لە ۱۱ كانۋونى يەكەمى ۱۹۴۶ دا عىراق بەشدارى ھەربارى نەتەۋەيەكگرتوۋەكانى كورد كە تىيادا كۆكۆزى گەلان ۋەكو تاۋانىك لە ياسا نىتۈنەتەۋەيەكاندا چاۋى لى دەكرىت و لەلايەن جىھانى شارستانىيەۋە بەنەحەلت دەكرىت. لە پەيمانەمەى نەتەۋەيەكگرتوۋەكاندا بەم جۆرە پىتناسەى گەلكۆزى كراۋە (كە يەكەدەنگ لەلايەن نەندامانى نەتەۋەيەكگرتوۋەكانەۋە لە ۹ كانۋونى يەكەمى ۱۹۴۸ دا پەۋرەندارۋە) «نەنجامدانى ھەمسوۋ كىردەۋەيەك كە بەمەبەست يان بەزانايىسەۋە بۆ تىكۋپىتكەدانى لاىنەنىك، نەتەۋەيەك، كروپىتىكى ئىستىنىكى، نەۋادى، يانىش دىنى و بەو شىتەۋەيە». كورد

پرویه پروی نهو کۆمه لکۆژییه بوونه ته وه که نه ته وه یه کگرتوه کان پیتاسه یان
بۆ کردوه، بۆیه نیحه داوا ده کهین که:

- ڕێکخراوی خاچی سووری سویدی پیتشنیاز به خاچی سووری
نیونه ته وه یی بکات تا کۆمیتیه که دیاری بکرتیت تا له رهوشی خرابی
خه لکی سڤیلی کوردستانی عێراق بکۆلدریتته وه. داوا کردنی ناردنی
کۆمیتیه که بۆ عێراق، له گه ل نهو په یانه ی خاچی سووری نیونه ته وه یی
یه که ده گرتته وه که بۆ یه مه ن کرا له سالی ۱۹۶۳ دا. به له بهر چا و گرتنی
هێرشه گانی سوپای عێراق له کوردستان دا، خه لکی سڤیلی کورد
که وه تو نه ته رهوشیتکی وا وه که دوو چاری پاکتاوی ره گه زی بوونه ته وه، بۆیه
نیحه داوا ده کهین که هه رچی زووتره نهو وه فده بنیردریتته کوردستان تا له
رهوشی کورد بکۆلیتته وه.

- خاچی سووری سویدی له ڕێگای خاچی سووری نیونه ته وه ییه وه له گه ل
مانگی سووری سویری و تورکی و ئێرانی و عێراقی، بکه ونه هاوکاریه وه
بۆ نه وه ی بتوانن هاوکاری کورد بکه ن و له نازاریان که م بکه نه وه.

- به هاوکاری مانگی سووری تورکی و ئێرانی، بتوانریت خهسته خانه و
جینگا بۆ په ناهه نه ده کان دا به ن بکرتیت، به تاییه تی بۆ مندال و ژنان و پیرو
یه که که وه تو وه کان.

- داوا بکرتیت که ده سه لاتدارانی ئێرانی و تورکی، ڕێگا به هاوکاریه
مرۆڤیه کان بده ن له خاکی نهو ولاتانه وه به گه یه نریتته کورد. خاچی سووری
سویدی به هاوکاری نهو ڕێکخراوانه ی که ده یانه ویت، کۆمپانیایه که بخره نه
ڕی بۆ کۆکردنه وه ی هاوکاری له سوید هه روک نه وه ی که بۆ جه زانیهری و
مه غریبی و یۆنانی و... هتد کرا.

۱۹۶۶/۵/۱۶

زیاتر له په نجا ڕێکخراوی کرێکاران، مامۆستایان، قوتابیان و لاوان
و نایینی و مافی مرۆڤ و پیشه ییه کان، نه م بانگه وازه یان ئیمزا کردوه.
هه مان بانگه واز ناراسته ی به ره رسی کاروباری ده ره وه ی سوید تۆرستین
نیلسۆن، کراوه.

نوا و نه

کاتیک نهم دېرانه دهنوسم، بؤ ماوډیه کی کاتی له کوردستاندا تهغه
وہستینراوه. بهشتیوډیه کی سهره کی هیزه کانی رږتم له لوتکی شاخه
به ناپالم سووتینراوه کان، خویان کیشاوه تهره. لیره و له وی دهنگی تهغه
دهیستری، به لام بهشتیوډیه کی گشتی بیتدنگی بالی به سهر ناوچه که دا
کیشاوه.

خه لکی شپزه ی سڅیلی کورد، تنها بیر له یهک شت ده که نه وه نه ویش
نه ویه که بږین. لهو شوتانه ی که بتوانریت خه ریکی ناوه دانکرده وه و
دروستکرده وه ی خانوه کانی، به لام وه کو پتویست هیچ شتیک دهست
ناکه ویت، که رهسته ی خانوو دروستکردن، جلوهرگ و خوراک. نیستا
خوتندن گاکان داخراون و نهو که مه خهسته خانانه ی که ماون، داووده رمان و
که رهسته ی پتویستیان نییه. مړوڅ ده توانیت به چاری خوی نهم شتانه
بیینیت، نه گهر چند سعاتیک به فرۆکه سهر به که یت.

نهمه نهو هویانه یه که پالی به کومیتیه ی سویدی - کوردییه وه ناوه تا نهم
راپورته ناماده بکات که له ۱۹۶۶/۳/۲۸ دا دامه زراوه.

له پهیره و و پرۆگرامی کومیتیه که دا هاتوه، که نهم کومیتیه سهر به هیچ
رېکخراویکی سیاسی یا نایینی نییه، به لکو له لایه ن رېکخراوه سویدی
و خه لکانی سهر به خوه بنیات نراوه. کاری سهره کی نهم کومیتیه
بهشتیوډیه کی سهره کی بریتیه له «لیکولینه وه کردن له سهر نه وه ی که به چ
شیه یه که کورد دوو چاری کومه لکوژی بوونه توه یا ن ده بنه وه. کومیتیه که
به گوتړدی بنه ماکانی نه توه یه کگرتو و دکان هه لسوکه وت ده کت بؤ نه وه ی
بتوانیت بهشتیوډیه کی بی لایه نانه کاره کانی نه نجام بدات».

ده بیت دوو خال دهستنیشان بکرتن. یه که میان: هر له سهره تای
دروستبوونی کومیتیه که وه له لایه ن خه لکانی سهر به خو و رېکخراوه کانه وه

پشتیوانی لیکراوه، به تایبه تیش لاوان و ږتک خراوی لاوان ده یانه ویت چالاکانه هاوکاری و به شداری له که مکړدنه وهی نازاره کانی خه لکی سفلی کورددا بکه ن.

دووه میښ: کومیته که دهیه ویت له چوارچتویه کی مروفانه دا کاره کانی خوی به ره وپیش به ږت و نه یان خاته قالبینکی سیاسیه وه. نه مهش له لایه نونه رانی کومیته که وه به ناشکرا له کاتی گفتوگو له گه ل سه فاره تی عتراقی له ستوکهلوم و نونه رانی په روه رده ی عتراقی له پاریس، پاس کراوه. هر پویه نابیت کاره کانی کومیته که وه کو هتیش بوسه ر ده وله تیک یانیش کلتووری عه رب چاوی لی بکرت. به پتیه وانه وه، له به پتیه به رایه تی کومیته که دا، خه لکانیک هن که تاقیکردنه و یان له ناو ژبانی عه ربدا هدی و ده زان مه به ست له کلتووری عه رب له جیهاندا چیه. له به ر روشنایی نه م خالانه دایه که کومیته که نه م راپورته ی ناماده کردووه و راشکاوانه نه وهی نیشان داوه که لیک تیکه یشتن و سه بر که چهند سه ده یه ک بالی به سه ر دنیای موسلمانیتیدا کتیاوه، هینشتا نه و هتیز و توانایه ی تیدا شک ده ږت که چالاکانه له هه ولی چارمه ری کتیه ی کورددا بیت له کوردستاندا.

ستوکهلوم، کانونی دووه می ۱۹۶۷

کومیته ی به پتیه به ری کومیته ی کوردی - سویدی

مەمەت لە كۆمەلكوژی "جینۆساید" نەوێه كە
 «زنجیره كردهوێهك بەشتیوێ سەرەكی یان
 ناسەرەكی هەولی لەناوبردنی كۆمەلە خەلكێك
 بەدیت بەهۆی جیساوازی نەتەوێی، نەژادی یان
 نایینی". ئەم پێناسەیه لە پرۆگرامی نەتەو
 یەكگرتووەكان وەرگیراوە كە بۆ ماوه سەرەتاییەكانی
 مەرۆك. ئەم خاڵە لە ئەنجامی
 نەتەوێهكگرتووەكاندا بپاری لەسەر درا لە ۹
 كانوونی یەكەمی ۱۹۶۸دا و لە ۱۲ كانوونی
 ۱۹۵۱دا خرایە خانەی جێبەجێکردنەوه. ئەم
 پەیماننامەیه لەسەری دەروا و دەلیت:
 «كۆمەلكوژی تاوانە و دەبێت سزا بەدیت، هەولێان
 بۆ كۆمەلكوژی، پێگاخۆشكردن بۆ كۆمەلكوژی،
 بەشداریكردن بەمەبەستێكی وا. پێمەكان دەبێت
 دەستەبەری پێداویستیه كانی یاسایی بکەن و
 چالاكانە بۆ دادگایی كردنی سەرۆكانی دەوله تان،
 كارمەندانی دەولهت و خەلكانی شەخسی،
 تێبێكۆشن. دەبێت ئەوانەى بەم تاوانە هەڵدەستن، لە
 دادگایه كی ئەو ولاتهی كە تاوانه كی تێدا كراوه یان
 لە دادگایه كی نیودهوله تێدا دادگایی بكرێن و سزا
 بەدیت».

بجرت

- 5 نهم وهرگيرانه پيشكشه به :
- 7 چهند په يفتنگ
- 9 پيشه كسي چاڼي سوتدي .
- 12 له لاي به ريرسي پارسستى سنوورى كوردى
- 14 خپوهنگاي ژهنرال بارزاني
- 20 ديدار له گڼل ژهنرال بارزانيدا
- 24 بښيني كچتيكي كوردى - رووسى
- 26 كويمستى سهرگرديه تپي شورش
- 28 ژووره تايبه تپه كى كومستى به رتپوه بهر يو ميولن
- 30 سنوورى نتيوان كورد و عهره ب
- 32 سنوورى كورد و هتزه كاني عتراق له رهواندز
- 41 ديدار له گڼل عهره پيك كه ژهنرالى تقى خانه به
- 44 پاشماوى نيسنگه به كى راديو
- 47 گوندى بومبارانكراوى گه لاله
- 49 نه و په ناهه نندانه كپوه كان ديانهارتيزن
- 52 رښتم ديت و رښتم دمروات به لام كيشى كورد ههروه كو خوى ماوه تموه
- 54 راديوى دهنگى كوردستانى عتراق
- 58 به هارى سه گه كان
- 60 ميواندارى عهلى سنجارى
- 62 تاقبگى وينه شوشتموهى شورش
- 64 چه كى گهوران، كه رسته ي بارى كردنى مندانان
- 65 كارگه كى چهك دروستكرن
- 67 گفتوگو له گڼل نه و كوردانه ي نه شكه لجه درابون
- 68 بهر اوردكردنى كارمساتيك به كارمساتيكى تر
- 69 نه خوشخانه كى دوكتوژ حسمن ساماوارى
- 79 دوا رږژى ناوهردام
- 80 بهره باره گاي بارزاني

- 81 دیدار لەگەڵ میوانانی تازه
- 83 خاترخواستن لە بارزانی
- 84 پیاوی راستی و عەدالەت ..
- 86 کۆبوونەوەم لەگەڵ پ. گایلارد، کۆمیسێی خاچی سوور
- 88 نامەیەکێ درەنگ کەوتوو
- 89 پێشکەشە بە هاوڕێکانم، قاچاخییەکان
- 90 لەمەر پاکستانکردنی نوژادی و ئەشکەنجە لە کوردستاندا
- 91 کۆمەڵگەی لە شاری سلێمانی
- 94 کۆمەڵگەی لە شاری کۆیە
- 97 مێتۆدە نوێیەکانی دەولەت
- 98 ئەو ھێرشانەی کە یاسا نینۆتەو ەبەھەکانیان دەخستە ژێر پێ
- 99 ھۆردومان
- 103 گوندە سووتاوەکان
- 104 ڕووداوێکی سیلانی لە بەھاری ١٩٦٥دا
- 107 دەستگیرکردن و زیندانێ کردن
- 108 گوندە کوردییەکان ھۆندنگا و خەستەخانەیان تێدا نییە
- 109 بەلگە
- 113 ھەندێک لە کەسایەتییەکانی کورد
- 132 بەلگە و زانیاریەکانی کۆمیسێی کورد - سوێدی لەسەر کورد
- 142 بۆخاچی سووری سوێد
- 144 دوا وشە

ومهاب نالما چونديانی

عمیدو نانا پشدری له تاوهر استی هه قاله پشدری کهکانیدا

مستحقا محمد

عميدولجھليل رها

رادیوی دهنگی کوردستان

رادیوی دهنگی کوردستان

سەھرى بۇتەنى

